

Cesta do východních krajů světa

Zpráva králi Ludvíkovi IX. o cestě k Mongolům 1253–1255

Vilém z Rubruku

2026-09-25

Obsah

Ediční poznámka	1
Hlavní postavy a pojmy	3
I. Pozdrav králi a plavba přes Pontské moře	6
II. O Tartarech a jejich obydlích	11
III. O jejich pokrmech a o kumysu	15
IV. O jejich oděvu a o úpravě mužů a žen	19
V. O jejich sňatcích, soudech a pohřbech	22
VI. Jak jsme vstoupili mezi Tartary a přišli k Scatayovi	25
VII. O Saracénovi, který chtěl přijmout křest, a o cestě pustinou k Tanaidu	29
VIII. O zemi za Tanaidem a o dvoře Sartachově	34
IX. Jak nás Sartach poslal k Baatuovi, a o králi Janovi a původu Moalů	39
X. O Sartachovi a Berkovi a o řece Etilii	43
XI. O dvoře Baatuově a o tom, jak jsme před něj předstoupili	46

XII. O pobytu u Baatua a o odjezdu k Mangu chánovi	49
XIII. O zemi Pascatir, o strastech cesty a o smrti Buriově	51
XIV. O cestě do země Organum a o modloslužebnících	56
XV. O Ujgurech, Tangutech a Tibet'anech	62
XVI. O cestě přes hory a o nebezpečné soutěsce	66
XVII. O smrti Ken chána a o nástupu Mangu chána	68
XVIII. O příchodu k ordě Mangu chána	70
XIX. O první audienci u Mangu chána	75
XX. O Paquetě z Metz a o poslech u dvora	79
XXI. O podvodníku Theodolovi a poselství ke králi Franků	81
XXII. O slavnostech na dvoře Mangu chána a o kněžích různých vír	83
XXIII. O postu, věštění z kostí a o prohřešku mého druha	87
XXIV. O nemoci paní Coty a o mnichu Sergiovi	91
XXV. O zemích na východ od Manguova dvora a o Katai	94
XXVI. O postní době na Manguově dvoře	97
XXVII. O stříbrném stromu v Karakorum a o příchodu do města	101
XXVIII. O velikonočních obřadech a o smrti kněze arcijáhna	106
XXIX. O městě Karakorum a o bratřích Mangu chánových	111
XXX. Jak se mě chánovi písaři vyptávali	115
XXXI. O disputaci s Tuiny a Saracény	119

XXXII. O posledním slyšení u Mangu chána	123
XXXIII. O věstcích a jejich kouzlech	126
XXXIV. O veliké slavnosti v Karakorum	130
XXXV. O listu Mangu chánově a o rozloučení s dvorem	131
XXXVI. O zpáteční cestě k Baatuovi a k Sartachovi	136
XXXVII. O cestě přes Železnou bránu a Arménii	140
XXXVIII. O cestě přes Turkii do Kypru a Akkonu	147
XXXIX. Rady králi	151

Ediční poznámka

Vilém z Rubruku (Willem van Ruysbroeck, asi 1220 –asi 1293) byl flanderský františkán, který doprovázel francouzského krále Ludvíka IX. na křížové výpravě. Na jaře 1253 se z Konstantinopole vydal k Mongolům. Neměl pověření oficiálního vyslance: chtěl kázat a pečovat o křesťany mezi Tartary a nesl králův list pro Sartacha, o němž se tvrdilo, že je křesťan. Od Sartacha ho poslali k Baatuovi na Volhu a odtud napříč Asií ke dvoru velkého chána Mangua. Tam dorazil koncem prosince 1253. Na jaře 1254 pobýval v Karakorum a v létě se vydal na zpáteční cestu. V srpnu 1255 dorazil do Tripolisu ve Svaté zemi. Protože se král mezitím vrátil do Francie, sepsal pro něj Rubruck zprávu o cestě latinsky jako dlouhý dopis.

Jeho zpráva patří k nejcennějším středověkým svědectvím o mongolské říši v době jejího největšího rozmachu. Popisuje z vlastního pozorování život kočovníků, organizaci dvora, poselstva a poštovní stanice i výběr daní. Zaznamenává také náboženskou pestrost říše: nestoriány, buddhisty, muslimy i šamany.

Tento překlad vychází z anglického vydání W. W. Rockhilla *The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World, 1253–55* (Hakluyt Society, Londýn 1900), které je volným dílem. Rockhillovy rozsáhlé odborné poznámky nejsou převzaty. Vysvětlivky pod čarou jsou nové a jsou určeny českému čtenáři. Rockhillův text nemá nadpisy kapitol. Nadpisy

v tomto vydání jsou redakční a volně navazují na tradiční členění Rubruckova spisu. Údaje v kulatých závorkách (data, upřesnění) většinou pocházejí od Rockhilla. Jména osob a míst mají v textu Rubruckovu podobu. Moderní tvary uvádějí vysvětlivky a přehled níže.

Hlavní postavy a pojmy

Následující jména se v textu vyskytují opakovaně, proto nemají vlastní vysvětlivku.

Ludvík IX. Svatý (1214–1270) byl francouzský král od roku 1226. V letech 1248–1254 vedl sedmou křížovou výpravu. U Mansúry v Egyptě padl roku 1250 do zajetí, z něhož se vykoupil. Do roku 1254 pak pobýval ve Svaté zemi. Rubruck mu svou zprávu adresuje.

Baatu (Batú, asi 1207–1255) byl vnuk Čingischánův a syn Džochiho. V letech 1236–1242 vedl západní tažení Mongolů proti Rusi, Polsku a Uhrám. Založil ulus Džochiho, později zvaný Zlatá horda, se středem na dolní Volze. Byl nejmocnějším knížetem říše po velkém chánovi.

Sartach (zemř. 1256) byl Baatuův syn a dědic. Pověst o jeho křesťanství, patrně nestoriánském, byla hlavním důvodem Rubruckovy cesty. Zemřel krátce po otci.

Mangu chán (Möngke, 1209–1259) byl syn Toluje a vnuk Čingischánův, velkým chánem v letech 1251–1259. Do čela říše se dostal s Baatuovou podporou. Nařídil soupisy obyvatelstva, sjednotil daně a posílil ústřední správu. Vypravil svého bratra Hülegüa na Persii a Blízký východ a Kublaje na Čínu. Zemřel během tažení proti čínské říši Sung.

Čingis chán (Čingischán, vlastním jménem Temüdzin, asi 1162–1227)

sjednotil mongolské kmeny. Roku 1206 byl prohlášen velkým chánem a stal se zakladatelem mongolské říše.

Ken chan (Güyük, 1206–1248) byl velkým chánem v letech 1246–1248. Jeho nástupu byl přítomen papežský vyslanec Jan z Plano Carpini.

Karakorum bylo hlavní město říše v údolí řeky Orchon ve středním Mongolsku, opevněné za velkého chána Ögedeje (1235). Rubruck je popisuje jako skromné město menší než městečko Saint-Denis u Paříže.

Tartaři a Moalové. Evropané nazývali Mongoly „Tartary“ (podle kmene Tatarů, s narážkou na Tartaros, podsvětí). Rubruck rozlišuje vlastní Mongoly (*Moal*) a Tatary, které Mongolové podrobili, a upozorňuje, že Mongolové jméno „Tartaři“ neradi slyší.

Nestoriáni jsou příslušníci Církve Východu, syrské křesťanské církve, která se od 5. století šířila z Persie do střední Asie a Číny. Západní církve je pokládala za kacíře kvůli nauce spojované s konstantinopolským patriarchou Nestoriem (odsouzen na konciliu v Efesu roku 431). U mongolského dvora měli značný vliv.

Bratr Bartoloměj z Cremony byl františkán a Rubruckův průvodce na cestě. Nakonec zůstal v Mongolsku.

Homo Dei („Člověk Boží“, patrně překlad arabského jména Abdulláh) byl Rubruckův tlumočník (*turgemannus*). Rubruck si opakovaně stěžuje na jeho neschopnost.

Mistr Vilém Buchier byl pařížský zlatník, kterého Mongolové zajali v Uhrách. U dvora zhotovil proslulou stříbrnou fontánu v podobě stromu.

Jan z Plano Carpini (asi 1185–1252) byl františkán a vyslanec papeže Inocence IV. ke dvoru velkého chána Güjüka v letech 1245–1247. Je autorem spisu *Historia Mongalorum*.

Bratr Ondřej z Longjumeau byl dominikán a vyslanec Ludvíka IX. k

mongolskému dvoru v letech 1249–1251. Po Gūjūkově smrti ho tam přijala regentka Ogul Kajmiš.

I. Pozdrav králi a plavba přes Pontské moře

Převznešenému pánu a nejkřesťanštějšímu Ludvíkovi, z Boží milosti slavnému králi Franků, bratr Vilém z Rubruku, nejnepatrnější v řádu Menších bratří, posílá pozdrav a přání, aby vždy vítězil v Kristu.

Psáno jest v knize Sírachovcově o moudrém: „Projde zemí cizích národů a zkusí dobré i zlé ve všech věcech.“ To jsem já, můj pane králi, učinil, a kéž jsem to učinil jako moudrý, a ne jako blázen; neboť mnozí činí, co činí moudrý, avšak ne moudře, nýbrž velmi pošetile, a obávám se, že i já jsem z jejich počtu. Ať jsem to však učinil jakkoli, poněvadž jste mi, když jsem se s Vámi loučil, přikázal, abych Vám popsal vše, co uvidím mezi Tartary, a napomenul jste mne také, abych se nebál napsat dlouhý list, činím, co jste mi uložil, ovšem s bázní a nesmělostí, neboť se mi nenabízejí slova, jimiž bych měl psát tak velikému panovníkovi.

Budiž tedy známo Vašemu posvátnému Veličenstvu, že léta Páně 1253, o nónách květnových (7. května), jsem vplul do Pontského moře, jež se obecně nazývá Mare Majus neboli Větší moře; je dlouhé 1 400 mil, jak jsem se dozvěděl od kupců, a dělí se jaksí ve dvě části. Neboť přibližně v jeho polovině jsou dva výběžky země, jeden na severu a druhý na jihu. Ten, který je na jihu, se nazývá Sinopolis a je to pevnost a přístav soldána

z Turkie;¹ kdežto ten, který je na severu, je jistá provincie, kterou nyní Latiníci nazývají Gazaria, ale Řekové, kteří bydlí podél jejího mořského pobřeží, ji nazývají Cassaria, to jest Caesarea. A vybíhají tam do moře k jihu, směrem k Sinopoli, jisté mysy; mezi Sinopolí a Cassarií je tři sta mil, a tak je od těchto bodů ke Konstantinopoli sedm set mil na délku i na šířku a sedm set na východ, kde je Hyberia, to jest provincie Georgie.

Pluli jsme tedy k provincii Gazarii neboli Cassarii, která má zhruba tvar trojúhelníku a na své západní straně má město zvané Kersona, kde byl umučen svatý Klement.² A když jsme kolem něho pluli, spatřili jsme ostrov, na němž je chrám, o kterém se praví, že jej vystavěly ruce andělské. Uprostřed, jakoby na vrcholu trojúhelníku, na jižní straně, leží město zvané Soldaia,³ které hledí přes moře k Sinopoli; a tam přicházejí všichni kupci, kteří připlouvají z Turkie a chtějí se odebrat do severních zemí, a stejně tak ti, kdo přicházejí z Rusi a ze severních zemí a chtějí se dostat do Turkie. Tito vezou popelčinu, hermelín a jiné drahé kožešiny; oni první vezou bavlněná sukna čili bombax, hedvábné látky a vonné koření. Na východ od této provincie je město zvané Matrica, kde se řeka Tanais vlévá do Pontského moře ústím širokým 12 mil. Neboť tato řeka, dříve než vstoupí do Pontského moře, tvoří k severu jakési moře, které má na šířku i na délku sedm set mil a nikde není hlubší než šest sáhů, takže velké lodi do něho nevplouvají; ale kupci z Konstantinopole, kteří navštěvují zmíněné město Matricu, posílají své bárky až k řece Tanaidu, aby tam kupovali sušené ryby, jako jsou jeseteři, parmy a líni a nesčetné jiné druhy ryb. Zmíněná provincie Cassaria je tedy obklopena mořem ze tří stran: totiž na západě, kde je Kersona, město Klementovo, na jihu, kde je město

¹Sinopolis je dnešní Sinop na severním pobřeží Malé Asie. Turcií se rozumí Rúmský (Ikonijský) sultanát seldžuckých Turků s hlavním městem v Konyi, který byl od bitvy u Köse Dağ (1243) poplatný Mongolům.

²Kersona je antický Chersonésos, jehož zříceniny leží na okraji dnešního Sevastopolu. Podle legendy sem byl vypovězen papež Klement I. (konec 1. stol.) a utopen v moři; jeho ostatky odtud údajně přinesl sv. Konstantin (Cyril) do Říma.

³Dnešní Sudak na jihovýchodním pobřeží Krymu; tehdy hlavní obchodní přístav poloostrova, kde měli své faktorie benátská a jiní kupci. Byl poplatný Mongolům.

Soldaia, k němuž jsme mířili a které tvoří vrchol provincie, a na východě mořem Tanaidu.

Za tímto ústím je Zikuia, která neposlouchá Tartary, a dále na východ jsou Suevové a Hiberové, kteří rovněž Tartary neposlouchají. Za nimi k jihu je Trapesund, který má vlastního pána jménem Guido, jenž je z rodu konstantinopolských císařů a poslouchá Tartary.⁴ Za ním je země Vastaciova, jehož syn se po svém dědovi z matčiny strany nazývá Ascar a jenž jim poddán není.⁵ Od ústí Tanaidu na západ až k Dunaji je všechno jejich, ba i za Dunajem směrem ke Konstantinopoli: Blakia, což je země Assanova, a Menší Bulharsko až po Sklavonii –ti všichni jim platí poplatek; a kromě pravidelného poplatku od nich v posledních letech vybrali z každého domu jednu sekeru a všechno nezpracované železo, které našli.

Připluli jsme tedy do Soldaie dvanáctého dne před kalendami červnovými (21. května) a předešli nás tam jistí kupci z Konstantinopole, kteří rozhlásili, že přicházejí poslové ze Svaté země, kteří se chtějí odebrat k Sartachovi. Já jsem však na Květnou neděli (12. dubna) veřejně kázal v chrámu Svaté Moudrosti, že nejsem posel, ani Váš, ani kohokoli jiného, nýbrž že jdu mezi tyto nevěřící podle řehole našeho řádu. Když jsem tedy přijel, zmínění kupci mne varovali, abych mluvil opatrně, neboť oni rozhlásili, že jsem posel, a kdybych řekl, že posel nejsem, nebylo by mi dovoleno projít. Promluvil jsem tedy k hejtmanům města, či spíše k náměstkům hejtmanů, neboť hejtmani se v zimě odebrali s poplatkem k Baatuovi a dosud se nevrátili,⁶ tímto způsobem: „Slyšeli jsme ve Svaté zemi vyprávět, že váš pán Sartach je křesťan, a křesťané se tomu velice radovali, a

⁴Trapezuntské císařství (dnešní Trabzon), založené r. 1204 Komnenovci. V letech 1238–1263 tu vládl Manuel I. Megas Komnenos; jméno Guido je patrně Rubruckův omyl nebo zkomolenina.

⁵Jan III. Dukas Vatatzes (vládl 1222–1254), císař Nikájské říše, nástupnického státu Byzance v Malé Asii. Jeho syn Theodoros II. přijal jméno Laskaris po svém dědovi, nikajském císaři Theodoru I. Laskarisovi.

⁶Poddaná města spravovali místní představení, kteří byli osobně odpovědní za odvod poplatku mongolskému vládci a museli jej každoročně dopravit do jeho tábora. Osobní dostavení se ke dvoru bylo zároveň projevem podřízenosti.

nejvíce nejkřesťanštější pán, král Franků, který tam přišel na pout' a bojuje proti Saracénům, aby jim vyrval svatá místa z rukou. Proto chci jít k Sartachovi a donést mu list pana krále, v němž jej napomíná k blahu celého křesťanstva.“I přijali nás velmi laskavě a dali nám nocleh v biskupském kostele. A biskup tohoto kostela byl u Sartacha a vyprávěl mi o Sartachovi mnoho dobrého, čehož jsem já sám později neshledal.

Potom nám dali na vybranou, zda chceme vozy s voly k převážení našich věcí, anebo soumary. A kupci z Konstantinopole mi radili, abych vzal vozy a abych koupil obvyklé kryté vozy, v jakých Rusíni vozí své kožešiny; do nich bych mohl uložit ty z našich věcí, které bych nechtěl každý den vykládat; kdybych vzal koně, bylo by nutné na každém zastavení je vyložit a naložit na jiné koně; a kromě toho bych mohl jet pomaleji, krokem volů. Přijal jsem tedy jejich radu, avšak neblaze, neboť jsem byl na cestě k Sartachovi dva měsíce, kterou bych byl s koňmi urazil za jeden.

Z Konstantinopole jsem si na radu kupců přivezl ovoce, muškátové víno a jemné suchary, abych je daroval prvním hejtmanům Tartarů, aby se mi tak cesta usnadnila; neboť u nich nikdo, kdo přichází s prázdnýma rukama, není viděn rád. To všechno jsem uložil do jednoho vozu, poněvadž jsem hejtmany města nezastihl, a bylo mi řečeno, že Sartachovi by to bylo na nejvýš vítáno, kdybych mu to mohl dovézt až k němu. Vydali jsme se tedy na cestu kolem kalend červnových (1. června) se svými čtyřmi krytými vozy a se dvěma dalšími, které nám půjčili a v nichž se vezlo lůžkoviny, abychom měli na čem v noci spát. A dali nám také pět koní k jízdě, pro nás pět osob: pro mne a mého druhá bratra Bartoloměje z Cremony, pro Gosseta, který nesl dary, pro tlumočníka Homo Dei a pro pacholíka Mikuláše, kterého jsem koupil v Konstantinopoli z Vaší štědrosti. Dali nám také dva muže, kteří řídili vozy a starali se o voly a koně.

Od Kersony až k ústí Tanaidu se podél moře zvedají vysoké hory a mezi Kersonou a Soldaiou je čtyřicet osad, z nichž téměř každá má vlastní jazyk; mezi nimi bylo mnoho Gótů, jejichž jazyk je německý. Za těmito

horami k severu je nejkrásnější les v rovině plné pramenů a potůčků, a za tímto lesem je ohromná rovina, která se táhne pět dní cesty až k severní hranici této provincie, kde se provincie zužuje, majíc moře na východě i na západě, takže je tam veliký příkop od jednoho moře k druhému. V této rovině žili, než přišli Tartaři, Kumáni⁷ a nutili zmíněná města a hrady, aby jim platily poplatek; ale když přišli Tartaři, vstoupilo do této provincie takové množství Kumánů, kteří všichni utekli až na mořský břeh, že jedli jeden druhého, živí umírající, jak mi vyprávěl jistý kupec, který to viděl: živí hltali a rvali zuby syrové maso mrtvých, jako psi mršiny. Ke konci této provincie je mnoho velikých jezer, na jejichž březích jsou slané prameny, jejichž voda, jakmile vteče do jezera, promění se v sůl tvrdou jako led. A z těchto slaných pramenů mají Baatu a Sartach veliké důchody, neboť z celé Rusi sem jezdí pro sůl a z každého vozu dávají dva kusy bavlněné látky v ceně půl yperpery. Připlouvá sem pro sůl také po moři mnoho lodí a všechny odvádějí podle množství, které berou.

Třetího dne poté, co jsme opustili Soldaiu, jsme narazili na Tartary; a když jsem se ocitl mezi nimi, zdálo se mi věru, jako bych byl přenesen do jiného věku. Popíšu Vám, jak nejlépe dovedu, jejich způsob života a jejich mravy.

⁷Kumáni (Rusy zvaní Polovci, turkicky Kipčakové) byli turkičtí kočovníci ovládající před mongolským vpádem stepi od Dunaje po Ural. Po porážce od Mongolů (1237–1241) byli zčásti podrobeni a vstřebáni do Zlaté hordy, zčásti uprchli do Uher.

II. O Tartarech a jejich obydlích

Nikde nemají stálých sídel a nevědí, kde bude jejich příští. Rozdělili si mezi sebou Scythii, která se prostírá od Dunaje až k východu slunce; a každý hejtman podle toho, má-li pod sebou více či méně lidí, zná meze svých pastvin a ví, kde má pást v zimě a v létě, na jaře a na podzim.⁸ V zimě totiž sestupují do teplejších krajů na jihu, v létě vystupují do chladnějších k severu. Pastviny bez vody spásají v zimě, když tam leží sníh, neboť sníh jim slouží místo vody.

Obydlí, v němž spí, stavějí na kruhové kostře z propletených prutů, které se sbíhají nahoře do malé okrouhlé obruče, z níž nahoru vybíhá jakýsi límec jako komín; a tuto kostru pokrývají bílou plstí. Plst často natírají vápnem nebo bílou hlínou či práškem z kostí, aby se zdála bělejší, a někdy ji dělají též černou. Plst kolem onoho límce nahoře zdobí rozličnými pěknými vzory. Také před vchod zavěšují plst zdobenou rozmanitými barevnými vyšívanými vzory. Plst totiž vyšívají, barevnou i jinou, a zobrazují na ní vinné révy a stromy, ptáky a zvířata. A tyto domy dělají tak veliké, že mají někdy třicet stop napříč. Sám jsem jednou naměřil mezi

⁸Pastviny přiděloval vládce jednotlivým velitelům podle počtu jejich lidí; velitel „tisíce“ či „stovky“ tak byl zároveň pánem vymezeného území, na němž jeho oddíl kočoval. Vojenská a územní správa říše splývaly v jedno.

stopami kol vozu dvacet stop, a když byl dům na voze, přečníval kola na obě strany nejméně o pět stop. Sám jsem napočítal u jednoho vozu dvaadvacet volů, kteří táhli jeden dům, jedenáct vedle sebe přes širší vozu a dalších jedenáct před nimi. Náprava vozu byla tak velká jako stěžen lodi a jeden muž stál ve vchodu domu na voze a poháněl voly.

Kromě toho pletou z tenkých proutků čtyřhranné schránky velikosti velké truhly a přes ně od jednoho konce k druhému kladou klenutí jako želví krunýř, rovněž z proutů, a v přední stěně udělají malá dvířka; potom tuto truhlu čili domek pokryjí černou plstí napuštěnou lojem nebo ovčím mlékem, aby jí nepronikl déšť, a zdobí ji rovněž vyšíváním. Do takových truhel ukládají všechny své lůžkoviny a cennosti a pevně je přivazují na vysoké vozy tažené velbloudy, aby mohli přebrodit řeky. Takové truhly z vozu nikdy nesnímají.

Když postaví svá obydlí na zem, obracejí dveře vždy k jihu, a potom roze-
staví vozy s truhlami po obou stranách blízko domu, na polovinu dohozu kamenem, takže obydlí stojí mezi dvěma řadami vozů jako mezi dvěma zdmi. Paní si dělají nejkrásnější vozy, které bych Vám nedovedl popsat jinak než kresbou, a všechny bych Vám je namaloval, kdybych uměl malovat. Jediný bohatý Moal neboli Tartar má takových vozů s truhlami dobře sto nebo dvě stě. Baatu má šestadvacet žen a každá z nich má velké obydlí, nepočítaje jiná, malá, která stavějí za tím velkým a která jsou jako komůrky, v nichž bydlí švadleny; a ke každému z těchto velkých obydlí náleží dobře dvě stě vozů. A když stavějí své domy, první žena postaví své obydlí na nejzazší západní straně a po ní ostatní podle svého pořadí, takže poslední žena bude na nejzazším východě; a mezi obydlím jedné ženy a druhé bude vzdálenost dohozu kamenem. Orda bohatého Moala vypadá jako veliké město, ačkoli v ní bude velmi málo mužů.⁹ Jedna dívka vede dvacet nebo třicet vozů, neboť země je rovná; svážou vozy s voly nebo vel-

⁹Orda (mongolsky ordu) označovala tábor a dvůr vládce či velmože, v užším smyslu i domácnost každé z jeho hlavních manželek, která měla vlastní majetek, služebnictvo a příjmy. Odtud i pozdější pojem „Zlatá horda“.

bloudy jeden za druhým, dívka sedí na předním a pohání vola a všechny ostatní jdou za ním týměž krokem. Stane-li se, že přijdou na nějaký špatný kus cesty, rozvážou je a převedou je jeden po druhém. Jedou tedy pomalu, jako by šla ovce nebo vůl.

Když postaví své obydlí, dveřmi obrácené k jihu, postaví lože pána domu na severní straně. Strana žen je vždy východní, to jest po levici pána domu, když sedí na svém loži s tváří obrácenou k jihu; strana mužů je západní, to jest po pravici. Muži, kteří vcházejí do domu, by nikdy nezavěsili své luky na straně žen. A nad hlavou pána je vždy obraz z plsti, jako panenka nebo soška, který nazývají bratrem pána; jiný podobný je nad hlavou paní, kterému říkají bratr paní; a jsou připevněny ke stěně. A výše mezi nimi dvěma je malý vyzáblý, který je jakoby strážcem celého obydlí.¹⁰ Paní si ve svém domě po pravé straně, na viditelném místě u nohou svého lože, klade kozí kůži naplněnou vlnou nebo jinou látkou a vedle ní docela malou sošku, hledící směrem ke služebným a ženám. U vchodu na straně žen je ještě další obraz s kravským strukem pro ženy, které dojí krávy; neboť k povinnostem žen patří dojit krávy. Na druhé straně vchodu, k mužům, je jiná soška s kobylicím strukem pro muže, kteří dojí kobyly.

A když se sejdou k pití, nejprve pokropí nápojem obraz, který je nad hlavou pána, potom ostatní obrazy popořadě. Potom vyjde sluha z obydlí s pohárem a nápojem a kropí třikrát k jihu, pokaždé poklekaje, a to na počtu ohni; potom k východu, a to na počtu vzduchu; potom k západu na počtu vodě; k severu kropí za mrtvé. Když pán vezme pohár do ruky a chystá se pít, nejprve vylije část na zem. Kdyby pil sedě na koni, vylije nejprve, než se napije, trochu na šíji nebo na hřívě koně. Když pak sluha pokropil ke čtyřem stranám světa, vrátí se do domu, kde jsou dva sluhové připraveni se dvěma poháry a podnosy, aby donesli nápoj pánovi a ženě, která sedí vedle něho na loži. A má-li pán více žen, ta, s níž té noci spal, sedí ve dne vedle něho a ostatní všechny musejí ten den přijít pít do jejího obydlí;

¹⁰Plstěné modly ochraňující domácnost, mongolsky ongon (ongot), sídla duchů předků a ochránců rodu; Marco Polo zná podobného boha pod jménem Natigay.

toho dne se tam koná dvůr a dary, které se toho dne přinesou, se ukládají do pokladu oné paní.

Ve vchodu stojí lavice s měchem mléka nebo jiného nápoje a s poháry.

V zimě si připravují výtečný nápoj z rýže, z prosa a z medu; je čirý jako víno. A víno se k nim dováží z dalekých krajů. V létě dbají jen o kumys. Kumys stojí vždy u domu, před vchodovými dveřmi, a vedle něho stojí hráč se svou kytarou. Loutny a violy, jaké máme my, jsem tam neviděl, zato mnoho jiných nástrojů, které u nás nejsou známy. A když pán začne pít, jeden z přísluhujících zvolá mocným hlasem: „Ha!“, a hráč udeří do kytary; a když mají velkou hostinu, všichni tleskají rukama a také tančí za zvuku kytary, muži před pánem, ženy před paní. A když se pán napije, sluha zvolá jako předtím a hráč přestane hrát. Potom pijí všichni kolem, a někdy pijí věru hanebně a nenasytně. A když chtějí někoho vyzvat k pití, chytí ho za uši a táhnou, aby mu roztáhli hrdlo, a tleskají a tančí před ním. Rovněž když chtějí s někým uspořádat velké hodování a veselí, jeden vezme plný pohár a dva další jsou mu po pravici a po levici, a tak ti tři jdou zpívající a tančící k tomu, kdo má pohár přijmout, a zpívají a tančí před ním; a když vztáhne ruku, aby pohár vzal, rychle jej odtáhnou a pak se zase vracejí jako předtím; a tak ho třikrát nebo čtyřikrát oklamou tím, že pohár odtáhnou, až se dobře rozjaří a dostane chuť, a potom mu pohár dají; a zatímco pije, zpívají, tleskají rukama a dupou nohama.

III. O jejich pokrmech a o kumysu

O jejich jídle a pokrmech vězte, že jedí všechna svá uhynulá zvířata bez rozdílu, a při takových stádech a houfech nemůže být jinak, než že mnoho zvířat hyne. Nicméně v létě, dokud jim vystačí kumys, to jest kobyly mléko, nedbají o žádnou jinou potravu. Stane-li se tedy, že pojde vůl nebo kůň, sušíávají jeho maso tak, že je nakrájejí na úzké pruhy a pověsí na slunce a vítr, kde hned a bez soli uschne bez jakéhokoli zlého zápachu. Ze střev koní dělají klobásky lepší než vepřové a jedí je čerstvé. Ostatní maso si schovávají na zimu. Z volských kůží dělají veliké džbány, které podivuhodně vysoušejí v kouři. Ze zadní části koňské kůže dělají nejkrásnější obuv. Masem jediného skopce nasytí padesát nebo sto mužů; nakrájejí je totiž na míse velmi nadrobno se solí a vodou, neboť jinou omáčku nedělají, a potom špičkou nože nebo vidličkou, kterou si k tomu zhotovují, podobnou té, již my jíme dušené hrušky nebo jablka, podávají každému z přítomných sousto nebo dvě, podle počtu hostů. Předtím, než se skopové maso podává, vezme si pán, co se mu líbí; a dá-li někomu zvláštní kus, je obyčejem, že ten, kdo jej dostane, ho musí sníst sám a nesmí jej dát jinému; nemůže-li jej však sníst celý, odnese si jej s sebou nebo jej dá svému sluhovi, je-li přítomen, a ten jej opatruje; jinak jej uloží do svého captargacu, což je čtyřhranný vak, který nosívají, aby do

něho ukládali takové věci; ukládají do něho i kosti, když nemají čas je dobře ohlodat, aby je mohli ohlodat později a aby nic z jídla nepřišlo nazmar.

Tento kumys, to jest kobyílí mléko, se připravuje takto.¹¹ Natáhnou po zemi dlouhý provaz, připevněný ke dvěma kolíkům zaraženým do země, a k tomuto provazu přivážou kolem třetí hodiny hříbata kobyíl, které chtějí dojit. Matky se pak postaví u svých hříbat a nechají se klidně podojit; a je-li některá příliš divoká, vezme muž hříbě a přivede jí je, nechá je trochu sát, potom je odtáhne a místo něho nastoupí dojič. Když nashromáždí veliké množství mléka, které je sladké jako kravské, dokud je čerstvé, nalijí je do velkého měchu nebo vaku a začnou je tlouct holí k tomu upravenou, která je na spodním konci velká jako lidská hlava a vydlabaná; a když je rázně stloukají, začne kypět jako mladé víno, kysnout neboli kvasit, a tlukou je dále, dokud z něho nevytlučou máslo. Potom je ochutnají, a když je mírně štiplavé, pijí je. Dokud se pije, štipe na jazyku jako víno z matolin, a když člověk dopije, zanechá na jazyku chuť mandlového mléka; velmi obveseluje vnitřního člověka, opíjí slabé hlavy a velice žene na moč.

Dělají také caracosmos, to jest „černý kumys“, pro potřebu velkých pánů. Kobyílí mléko se nesráží z tohoto důvodu: je jisté, že se nesráží mléko žádného zvířete, v jehož plodu se v žaludku nenachází sražené mléko. V žaludku kobyílích hříbat se nenachází, a proto se kobyílí mléko nesráží. Tlukou tedy mléko, dokud všechny hustší části neklesnou přímo ke dnu jako kvasnice vína, a čistá část zůstane nahoře a je jako syrovátka nebo bílý mošt. Usazenina je velmi bílá a dává se otrokům a velmi uspává. Tento čirý nápoj pijí pání a je to jistě nápoj velmi příjemný a velmi účinný.

Baatu má ve vzdálenosti jednoho dne cesty kolem svého tábora třicet mužů, z nichž každý mu denně posílá takové mléko ze sta kobyíl, to jest denně mléko ze tří tisíc kobyíl, nepočítaje jiné, bílé mléko, které vozí ji-

¹¹Kumys (turkicky kimiz, mongolsky airag) je kvašené kobyílí mléko s mírným obsahem alkoholu, základní letní nápoj stepních kočovníků. Pití kumysu mělo i rituální význam, jak Rubruck ukazuje dále na postoji zdejších křesťanů.

ným. Jako v Sýrii odvádějí sedláci třetinu svých plodin, tak i tito musejí do ordy svých pánů přinášet mléko každého třetího dne.¹²

Z kravského mléka nejprve vytlučou máslo, potom je vyvaří úplně dosucha a pak je uloží do ovčích žaludků, které si k tomu schovávají; do másla nedávají sůl, neboť se pro dlouhé vyvážení nekazí. A to si schovávají na zimu. Co zbude z mléka po másle, nechají zkysnout, jak nejvíce lze, a vaří to, a při vaření se to srazí; tvaroh pak suší na slunci a ztvdne jako železná struska, a ukládají jej do pytlů na zimu. V zimě, když jim schází mléko, dají tento kyselý tvaroh, jemuž říkají gruit, do měchu, nalijí naň vodu a tlukou jej prudce, až se ve vodě rozpustí, a ta od něho zkysne; a tuto vodu pijí místo mléka. Velmi se varují pít čistou vodu.

Velcí páni mají na jihu vesnice, odkud se jim na zimu přiváží proso a mouka. Chudí si to opatřují výměnou za ovce a kožešiny. Otroci si plní břicho kalnou vodou a s tím jsou spokojeni. Chytají také krysy, jichž tu hojně žije mnoho druhů. Krysy s dlouhým ocasem nejedí, nýbrž je dávají svým ptákům. Jedí myši a všechny druhy krys, které mají krátký ocas. Jsou tu také mnozí svišti, kterým se říká sogur a kteří se v zimě shromažďují v jedné noře, po dvaceti nebo třiceti, a spí šest měsíců; ty chytají ve velkém množství. Jsou tu také králíci s dlouhým ocasem jako kočka a na konci ocasu mají černé a bílé chlupy. Mají také mnoho jiných druhů drobných zvířat, dobrých k jídlu, která velmi dobře umějí rozeznávat. Jelenů jsem tam neviděl. Viděl jsem málo zajíců, mnoho gazel. Divokých oslů jsem viděl velmi mnoho a ti jsou podobní mezkům. Viděl jsem také jiný druh zvířete, kterému se říká arcali, které má docela tělo ovce a rohy stočené jako beran, ale tak veliké, že jsem oba rohy stěží zvedl jednou rukou; a z těchto rohů dělají velké poháry. Mají velmi mnoho jestřábů a stěhovavých sokolů, které všichni nosí na pravé ruce. A vždy dávají jestřábovi kolem krku malý řemínek, který mu visí do poloviny prsou; a když jej

¹²Dávky v naturáliích, zde v kobylicím mléce, byly základní formou povinnosti kočovného obyvatelstva vůči pánovi, vedle vojenské služby a pozdějších peněžních daní. Rubruck je přirovnává k dávce třetiny úrody v křižáckých státech v Sýrii.

vypouštějí na kořist, stáhnou za něj levou rukou jestřábovi hlavu a prsa dolů, aby jej nezasáhl vítr a neodnesl vzhůru. A tak si velkou část potravy opatřují lovem.

IV. O jejich oděvu a o úpravě mužů a žen

O jejich oděvu a zvycích vězte, že z Cataie a jiných krajů východu, a také z Persie a jiných krajů jihu se k nim dovážejí hedvábné a zlatem protkávané látky a bavlněná sukna, která nosí v létě. Z Rusi, z Moxelu, z Velkého Bulharska a z Pascatiru, což jsou Velké Uhry, a z Kerkisu, což všechno jsou země na severu, plné lesů, které je poslouchají, se k nim dovážejí drahé kožešiny mnoha druhů, jaké jsem v našich krajích nikdy neviděl, a ty nosí v zimě.¹³ A dělají si v zimě vždy nejméně dvě kožešinová roucha, jedno srstí k tělu, druhé srstí ven, vystavenou větru a sněhu; tato jsou obvykle z kůží vlků nebo lišek nebo papionů;¹⁴ a když sedí v obydlí, mají ještě jiné, lehčí. Chudí si dělají svrchní roucha z psích a kůzlečích kůží.

Když chtějí lovit divokou zvěř, sejdou se ve velikém množství a obklíčí kraj, o němž vědí, že je v něm zvěř, a postupně se k sobě přibližují, až zvěř mezi sebou uzavrou jako v ohradě, a pak ji střílejí šípy.¹⁵

¹³Cataia (Kitaj) je severní Čína, pojmenovaná po Kitanech. Moxel jsou patrně Mokšané (Mordvini) na středním Povolží, Velké Bulharsko je Volžské Bulharsko u soutoku Volhy a Kamy, Pascatir jsou Baškirové na jižním Uralu (tamější ugriské obyvatelstvo se pokládalo za pravlast Maďarů, odtud „Velké Uhry“), Kerkis Kyrgyzové na horním Jeniseji. Všechny tyto národy byly Mongolům poplatné.

¹⁴Latinské papiones; význam slova je nejistý, patrně jde o šakaly.

¹⁵Hromadný kruhový hon (mongolsky nerge) byl zároveň vojenským cvičením: jednotlivci se na něm učili manévrovat, udržovat souvislou linii a poslouchat povely velitelů.

Dělají si také nohavice z kožešin. Bohatí kromě toho vycpávají svůj oděv hedvábnou vatou, která je neobyčejně měkká, lehká a teplá. Chudí podšívají svůj oděv bavlněnou látkou nebo jemnou vlnou, kterou dovedou vybrat z hrubší. Z té hrubší dělají plst na pokrývání svých domů a truhel a také na lůžkoviny. Z vlny smíšené s třetinou koňských žíní dělají provazy. Z plsti dělají také pokrývky, podsedlové deky a pláště proti dešti; spotřebují tedy velmi mnoho vlny. Viděl jste tedy, jak se odívají muži.

Muži si vyholují na temeni hlavy čtverec a od předních rohů tohoto čtverce pokračují v holení až ke spánkům po obou stranách hlavy. Vyholují si také spánky a šíjí až k horní části týlní jamky a čelo až k temeni, kde nechávají chomáč vlasů, který jim splývá až k obočím. Po stranách hlavy nechávají vlasy a z nich dělají copy, které splétají až k uším. A šat dívek se neliší od oděvu mužů, leda tím, že je poněkud delší. Ale v den po svatbě si žena vyholí přední polovinu hlavy a oblékne si suknici širokou jako řeholní roucho jeptišky, avšak ve všem větší a delší, vpředu rozevřenou a zavazovanou na pravém boku. V tom se totiž Tartaři liší od Turků: Turci si zavazují roucha nalevo, Tartaři vždy napravo.

Mají dále pokrývku hlavy, kterou nazývají bocca,¹⁶ zhotovenou z kůry nebo z jiné lehké hmoty, jakou mohou najít; je velká, tak, že ji stěží obejmou dvě dlaně, vysoká loket i více a nahoře čtyřhranná jako hlavice sloupu. Tuto boccu potahují drahou hedvábnou látkou a uvnitř je dutá; a navrch na hlavici, čili na onen čtverec, dávají chochol z brků nebo tenkých třtin, rovněž loket nebo více dlouhý. A tento chochol zdobí nahoře pavími pery a po okraji pery z kačerova ocasu a také drahými kameny. Bohaté paní nosí takovou ozdobu na hlavě a pevně ji připevňují kápí, která má k tomu nahoře otvor; a dovnitř si vkládají vlasy, které si shromáždí vzadu na temeni do jakéhosi uzlu, a vloží je do bokky, kterou pak pevně podvazují pod bradou. Proto když jede několik paní spolu a člověk je vidí z dálky, vypadají jako vojáci s přilbami na hlavách a se vztyčenými kopími.

¹⁶Mongolsky boqta (bogtag), vysoká slavnostní pokrývka hlavy vdaných žen z vyšších vrstev, doložená i na perských a čínských vyobrazeních mongolských kněžen.

Neboť bocca vypadá jako přilba a chochol nad ní jako kopí. A všechny ženy sedí na koních obkročmo jako muži. A roucha si v pase převazují kusem modré hedvábné látky, další pás si ovinují kolem prsou a pod očima si uvazují kus bílé látky, který jim splývá až na prsa. A ženy jsou tam podivuhodně tlusté a ta, která má nejmenší nos, je pokládána za nejkrásnější. Hrozně se hyzdí tím, že si malují obličej. Po porodu nikdy neleží na lůžku.

Povinností žen je řídit vozy, nakládat obydlí na ně a skládat je z nich, dojit krávy, dělat máslo a gruit, vydělávat a šít kůže, což dělají nití ze šlach. Šlachy rozdělí na jemná vlákna a ta pak spředou v jednu dlouhou nit. Šijí také boty, punčochy a oděv. Šaty nikdy nepřou, neboť říkají, že by se tím Bůh rozhněval a že by zahřmělo, kdyby je pověsili sušit. Ty, které při praní přistihnou, dokonce bijí. Hromu se bojí neobyčejně; a když hřmí, vyženou ze svých obydlí všechny cizince, zabalí se do černé plsti a tak se skrývají, dokud hrom nepřejde. Kromě toho nikdy nemyjí misky, nýbrž když je maso uvařeno, vypláchnou mísu, do níž je chtějí dát, trochu vroucího vývaru z kotle a ten pak nalijí zpět do kotle. Ženy také dělají plst a pokrývají domy.

Muži dělají luky a šípy, zhotovují třmeny a udidla, dělají sedla, tesají kostry svých obydlí a vozy; starají se o koně, dojí kobyly, tlukou kumys čili kobydí mléko, dělají měchy, do nichž se dává; také se starají o velbloudy a nakládají je. Obojí pohlaví se stará o ovce a kozy a dojí je jednou muži, jindy ženy. Kůže vydělávají hustou směsí kyselého ovčího mléka a soli. Když si chtějí umýt ruce nebo hlavu, nabерou si vodu do úst a nechají ji stékat na ruce, a tímto způsobem si také smáčejí vlasy a myjí hlavu.

V. O jejich sňatcích, soudech a pohřbech

O jejich sňatcích vězte, že nikdo z nich nemá ženu, leda by ji koupil; proto se někdy stává, že dívky jsou už dávno v letech na vdávání, než se vdají, neboť rodiče je vždy drží u sebe, dokud je neprodají. Zachovávají první a druhý stupeň pokrevního příbuzenství, ale žádný stupeň švagrovství; takže jeden muž bude mít současně nebo postupně dvě sestry. Žádná vdova se u nich nevdává, a to z tohoto důvodu: věří, že všichni, kdo jim slouží v tomto životě, budou jim sloužit i v příštím; o vdově tedy věří, že se po smrti vždy vrátí ke svému prvnímu muži. Odtud u nich panuje ten hanebný obyčej, že si někdy syn vezme za ženy všechny ženy svého otce kromě vlastní matky; neboť orda otce a matky připadá vždy nejmladšímu synovi,¹⁷ a proto on musí pečovat o všechny ženy svého otce, které k němu přicházejí s otcovskou domácností; a chce-li, užívá jich jako manželek, neboť nepokládá za krivdu sobě, že se po smrti vrátí k jeho otci.

Když se tedy někdo s druhým dohodne, že si vezme jeho dceru, otec dívky vystrojí hostinu a dívka uteče k svým příbuzným a tam se skryje. Tu otec řekne: „Hle, má dcera je tvá; vezmi si ji, kdekoli ji najdeš.“ Potom ji ženich

¹⁷ Nejmladší syn (mongolsky otčigin, „pán ohně“, tj. krbu) dědil otcovo sídlo, domácnost a její lid, zatímco starší synové dostávali svůj podíl stád a poddaných už za otcova života. Tak po Čingisovi zdědil jádro jeho vojska a osobní ordy nejmladší syn Tolui, otec Mangu chána.

se svými přáteli hledá, dokud ji nenajde, a musí ji vzít mocí a odvést ji jakoby násilím do svého domu.

O jejich spravedlnosti vězte, že když se dva muži perou, nikdo se neodvážá zasáhnout, ani otec se neodvážá pomoci synovi; ale ten, kdo má v rvačce horší, se může odvolat k soudu pána, a kdyby se ho po tomto odvolání někdo dotkl, bude usmrčen. Ale musí se jednat hned, bez jakéhokoli odkladu, a poškozený musí toho, kdo ho urazil, přivést jako zajatce. Nikoho netrestají smrtí, leda by byl přistižen při činu nebo se přiznal. Když je někdo obviněn mnoha lidmi, mučí ho, aby se přiznal. Vraždu trestají smrtí a také obcování se ženou, která není jeho vlastní. „Není jeho vlastní“ míním tak, že není jeho manželkou ani otrokyní, neboť se svými otrokyněmi smí člověk nakládat, jak se mu líbí. Smrtí trestají také velkou krádež; ale pokud jde o drobné krádeže, jako je krádež ovce, pokud dotyčný nebyl opakovaně přistižen při činu, krutě ho bijí, a když uštědří sto ran, musí k tomu použít sto holí –mluvím o případech těch, kdo jsou bití z rozkazu vrchnosti.¹⁸ Stejně tak jsou usmrcováni falešní poslové, to jest lidé, kteří se vydávají za vyslance, ale nejsou jimi.¹⁹ Rovněž travičky, o nichž Vám ještě povím více, neboť je pokládají za čarodějnice.

Když někdo zemře, nařikají hlasitým kvílením, a potom jsou volní, neboť onoho roku neplatí daně. A kdo byl přítomen smrti dospělého člověka, nesmí po celý rok vstoupit ani do obydlí Mangu chána; zemře-li dítě, nesmí tam vstoupit po měsíc. U hrobu zemřelého vždy zanechávají stan, je-li to jeden z urozených, to jest z rodu Čingisova, který byl jejich prvním otcem a pánem. O zemřelém se neví, kde je pohřben. A vždy kolem těch míst, kde pohřbívají své urozené, je tábor s muži, kteří hroby střeží. Nezjistil jsem, že by se svými mrtvými pohřbívali poklady.

¹⁸Trestní právo říše vycházelo z tzv. Velké jasy, souboru nařízení připisovaných Čingisovi, který se nedochoval v úplném znění a známe jej jen z citací perských a arabských autorů. Pro soudní věci byli ustanoveni zvláštní soudci (jargučí).

¹⁹Posel byl v mongolské říši osobou nedotknutelnou a měl nárok na koně a zaopatření na poštovních stanicích; zneužití tohoto postavení se proto trestalo nejpřísněji. To vysvětluje i opatrnost, s jakou Rubruck popírá, že by byl královým vyslancem.

Kumáni navrší nad mrtvým velikou mohylu a staví mu sochu, obrácenou tváří k východu a držící v ruce pohár ve výši pupku. Bohatým stavějí také pyramidy, to jest malé špičaté stavby, a na některých místech jsem viděl velké věže kryté taškami a jinde kamenné domy, ačkoli tam kolem nebylo kamení. Nad jedním nedávno zemřelým jsem viděl zavěšené na dlouhých tyčích kůže šestnácti koní, čtyři obrácené ke každé ze čtyř stran světa; a postavili mu tam též kumys, aby pil, a maso, aby jedl; a přesto o něm říkali, že byl pokřtěn. Dále na východě jsem viděl jiné hroby, podobné velikým dvorům, vydlážděným velkými plochými kameny, jedny okrouhlé, jiné čtyřhranné, a ve čtyřech rozích čtyři vysoké svislé kameny, obrácené ke čtyřem stranám světa.

Když se někdo roznemůže, ulehne na své lože a umístí nad svým obydlím znamení, že je v něm nemocný a že nikdo nesmí vstoupit. Proto nikdo nemocného nenavštěvuje, kromě toho, kdo mu slouží. A když je někdo z velké ordy nemocen, postaví kolem celé ordy stráž, které nikoho nepropustí přes tyto meze. Bojí se totiž, aby s těmi, kdo vcházejí, nepřišel zlý duch nebo nějaký vítr. Volají však své kněze, a to jsou právě oni věštcí.

VI. Jak jsme vstoupili mezi Tartary a přišli k Scatayovi

Když jsme se tedy ocitli mezi těmito barbary, zdálo se mi, jak jsem již řekl, že jsem byl přenesen do jiného světa. Obklopili nás na svých koních, když nás předtím nechali dlouho čekat, sedící ve stínu pod našimi vozy. První otázka byla, zda jsme už někdy u nich byli. Když jsme odpověděli, že nikoli, začali nanejvýš nestoudně žebrot o něco z našich zásob. Dali jsme jim trochu sucharů a vína, které jsme si přivezli z města, a když vypili jednu láhev, žádali další, říkajíce, že člověk nevchází do domu jen po jedné noze; ale nedali jsme jim ji a omlouvali jsme se, že máme zásob málo. Potom se ptali, odkud přicházíme a kam chceme jít. Řekl jsem jim, co jsem již řekl dříve: že jsme slyšeli, že Sartach je křesťan, a že chci jít k němu, neboť mu mám doručit Váš list. Velmi pilně se vyptávali, zda jdu z vlastní vůle, anebo jsem-li poslán. Odpověděl jsem, že mne nikdo nenutil jít a že bych nešel, kdybych nechtěl; jdu tedy z vlastní vůle a také z vůle svého představeného. Velmi jsem se střezil, abych nikdy neřekl, že jsem Vaším vyslancem. Potom se mne ptali, co je ve vozech, zda zlato nebo stříbro nebo drahé šaty, které vezu Sartachovi. Odpověděl jsem, že Sartach sám uvidí, co mu vezeme, až k němu přijedeme, ale že jim do toho nic není, aby se ptali; ať mne dají dovést ke svému hejtmanovi, a ten, bude-li se mu tak líbit, ať mne dá dovést k Sartachovi; jinak že se vrátím.

V té provincii byl totiž příbuzný Baatuův, hejtman jménem Scatay, jemuž pan císař konstantinopolský posílal po mně list s prosbou, aby mi bylo dovoleno projít.²⁰ Svolili tedy, opatřili nás koňmi a voly a dvěma muži, kteří nás měli vést, a ti, kdo nás přivedli, se vrátili. Dříve však, než nám to všechno dali, nechali nás dlouho čekat, žebrajíce o náš chléb pro své malé děti a obdivujíce všechno, co viděli u našich sluhů, nože, rukavice, měšce a opasky, a všechno to chtěli mít. Omlouval jsem se tím, že máme před sebou dlouhou cestu a že se nemůžeme hned na začátku zbavit nezbytných věcí. Tu mne nazvali podvodníkem. Je pravda, že nic nebrali násilím; ale žebrají nanejvýš dotěrně a nestoudně o všechno, co vidí, a dá-li jim člověk něco, je to ztraceno, neboť jsou nevďeční. Pokládají se za pány světa a zdá se jim, že není nic, co by jim kdo měl právo odepřít; a odmítne-li jim někdo dát a potom potřebuje jejich služby, poslouží mu špatně. Dali nám pít svého kravského mléka, z něhož bylo sebráno máslo; bylo velmi kyselé a nazývají je aira. A tak jsme je opustili a zdálo se mi, že jsme unikli z prostředka d'áblů. Nazítří jsme přišli k jejich hejtmanovi.

Po dva měsíce, od chvíle, kdy jsme opustili Soldaiu, až do příchodu k Sartachovi, jsme nikdy nespali v domě ani ve stanu, nýbrž vždy pod širým nebem nebo pod svými vozy; a nikdy jsme neviděli žádné město, jen kumánské hroby ve velikém množství. Toho večera nám dal muž, který nás vedl, napít kumysu, a při jeho chuti jsem se zpotil hrůzou a úžasem, neboť jsem ho nikdy předtím nepil. Zdál se mi však velmi chutný, jakým vsutku je.

Ráno jsme pak potkali Scatayovy vozy, vezoucí obydlí, a zdálo se mi, že mi naproti přichází celé město. Užasl jsem také nad velikostí stád volů a koní a ovcí, ačkoli jsem viděl jen málo mužů, kteří je opatrovali. Zeptal jsem se tedy, kolik mužů má Scatay pod sebou, a bylo mi řečeno, že ne více než pět set, z nichž polovinu jsme minuli v jiném táboře. Potom mi muž, který nás vedl, začal říkat, že musím Scatayovi něco dát, a dal nám

²⁰ Latinský císař Balduin II. (vládl 1228–1261), u něhož Rubruck před cestou pobýval v Konstantinopoli.

zastavit, zatímco sám jel napřed ohlásit náš příchod. Bylo již po třetí hodině, a tak postavili svá obydlí poblíž nějaké vody; a Scatayův tlumočník přišel k nám, a jakmile se dozvěděl, že jsme u nich nikdy nebyli, žebral o naše zásoby a něco jsme mu dali. Chtěl také roucho, neboť měl tlumočit naše slova před svým pánem. Omluvili jsme se. Ptal se, co neseme jeho pánovi; vzali jsme tedy láhev vína, naplnili malý košík suchary a talíř jablky a jiným ovocem, ale nebyl spokojen, že neneseme nějakou drahou látku. Šli jsme s tím však s bázní a třesením.

Scatay seděl na svém loži s malou loutnou v ruce a jeho žena byla vedle něho; a věru se mi zdálo, že má celý nos uříznutý, neboť měla tak ploský nos, že se zdálo, jako by neměla nos vůbec; a tuto část obličeje si natřela nějakou černou mastí, a také obočí, takže se nám zdála nanejvýš ohavná. Potom jsem k němu promluvil slovy, jichž jsem užil předtím, neboť bylo nezbytné, abychom všude říkali totéž; na to nás dobře upozornili ti, kdo u nich byli, abychom nikdy neměnili, co jsme řekli. Pak jsem ho prosil, aby ráčil od nás přijmout tyto maličkosti, a omlouval jsem se, že jsem mnich a že mi můj řád nedovoluje vlastnit zlato ani stříbro ani drahá roucha; nemám tedy nic takového, co bych mu dal, jen mu mohu nabídnout něco z našich pokrmů jako požehnání. Tu dal ty věci přijmout a hned je rozdělil mezi své lidi, kteří se tam sešli k pití. Dal jsem mu také list od konstantinopolského císaře. Bylo to v oktávu Nanebevstoupení (5. června). Hned jej poslal do Soldaie, aby jej tam přeložili, neboť byl řecky a neměl u sebe nikoho, kdo by znal řecký jazyk.

Ptal se nás, zda budeme pít kumys neboli kobydí mléko; neboť křesťané, Rusíni, Řekové a Alani, kteří mezi nimi žijí a chtějí přísně zachovávat svou víru, jej nepijí; ba pokládají se za to, že již nejsou křesťany, když jej pijí, a kněží je musí přijímat zpět do stáda, jako by zapřeli víru Kristovu. Odpověděl jsem tedy, že jsme dosud měli dost svého k pití, ale kdyby nám ten nápoj došel, museli bychom pít, co nám dá. Ptal se na obsah listů, které posíláme Sartachovi. Řekl jsem mu, že ty zapečetěné jsou naše buly, ale že v nich není nic než dobrá a přátelská slova. Potom se ptal, co řeck-

neme Sartachovi. Odpověděl jsem: „Slova křesťanské víry.“ Ptal se, jaká, neboť by je rád slyšel. Tu jsem mu, jak nejlépe jsem mohl, vyložil skrze svého tlumočníka, který nebyl ani příliš chápavý, ani výřečný, vyznání víry. Když je vyslechl, mlčel, ale kýval hlavou. Potom vybral dva muže, kteří měli střežit nás i koně a voly, a dal nám s ním putovat, dokud se nevrátí posel, kterého poslal dát přeložit císařův list; a putovali jsme s ním až do pondělí po letnicích (8. června).

V předvečer letnic (6. června) k nám přišli jacísi Alani, kterým se tam říká Aas; jsou to křesťané řeckého obřadu, užívají řeckého písma a mají řecké kněze.²¹ Nejsou však schizmatiky jako Řekové, neboť bez ohledu na osobu ctí všechny křesťany. A přinesli nám vařené maso a prosili nás, abychom jedli z jejich jídla a pomodlili se za jednoho z jejich zemřelých. Tu jsem jim řekl, že je předvečer velikého svátku a že v ten den nejíme maso, a vyložil jsem jim o tom svátku, z čehož se velice radovali, neboť nevěděli nic o tom, co se týká křesťanského obřadu, kromě samotného jména Kristova. A oni i mnozí jiní křesťané, Rusíni a Uhři, se ptali, zda mohou být spaseni, poněvadž musejí pít kumys a jíst mršiny a zvířata poražená Saracény a nevěřícími, což ti řečtí a ruští kněží pokládají téměř za totéž co mršinu nebo modlám obětované maso; a protože neznali postní doby, nemohli je ani zachovávat, i kdyby je byli znali. Tu jsem jim vyložil, jak nejlépe jsem uměl, a poučoval je a posiloval ve víře. Maso, které přinesli, jsme si schovali na svátek, neboť jsme za zlato a stříbro nemohli nic koupit, nýbrž jen za plátno nebo jiné látky, a těch jsme neměli. Když naši sluhové ukazovali yperpery, třeli je prsty a přikládali je k nosu, aby oči chali, nejsou-li z mědi. Ani Tartaři nám nedávali jídlo, jen kravské mléko, velmi kyselé a páchnoucí. Naše víno bylo téměř vyčerpáno a voda byla od koní tak zkalená, že se nedala pít; nebýt sucharů, které jsme měli, a Božího milosrdenství, byli bychom snad zahynuli.

²¹Alani (Ásové) byli íránský národ ze severního Kavkazu, předkové dnešních Osetinců, pokřtěni Byzanci v 10. století. Po mongolském vpádu žili zčásti roztroušeni v říši; mnozí sloužili v mongolském vojsku a pozdější alanská garda působila až v Číně.

VII. O Saracénovi, který chtěl přijmout křest, a o cestě pustinou k Tanaidu

O Letnicích (7. června) k nám přišel jakýsi Saracén; a když jsme s ním rozmlouvali, začali jsme mu vykládat víru. Když uslyšel o dobrodiních, jež Bůh prokázal člověku vtělením, o vzkříšení mrtvých a posledním soudu a o obmytí hříchů ve křtu, pravil, že se chce dát pokřtít. Když jsme se však chystali jej pokřtít, náhle vyskočil na koně a řekl, že musí domů, aby se poradil se svou ženou. A nazítří, když s námi opět mluvil, prohlásil, že se nikterak neodváží křest přijmout, neboť by pak nesměl pít kumys²². Křesťané v těchto končinách totiž tvrdí, že žádný pravý křesťan jej pít nesmí; a přitom bez tohoto nápoje by v těchto pustinách nebylo možno žít. Od tohoto mínění jsem ho nijak nemohl odvrátit. Z toho uvidíte, jak daleko jsou od pravé víry vzdáleni kvůli tomuto mínění, které mezi nimi zasadili Rusíni, jichž je tam veliké množství.

Téhož dne (7. června) nám onen velitel (Scatay) dal muže, který nás měl dovést k Sartachovi, a dva další, kteří nás měli dovést k jednomu táboru, vzdálenému pět dní cesty, jak chodí voli. Dali nám také kozu na jídlo a

²²Kvašené kobydí mléko, hlavní a mírně opojný nápoj stepních kočovníků; v létě tvořil podstatnou část jejich výživy.

několik měchů kravského mléka, ale jen málo kumysu, neboť ten je u nich ve veliké vážnosti. A tak jsme vyrazili přímo na sever a zdálo se mi, jako bychom prošli jednou z bran pekelných. Muži, kteří nás vedli, nás začali okrádat co nejdrzeji, neboť viděli, že si svých věcí málo hlídáme. Nakonec, když jsme přišli o leccos, nás mrzutost naučila opatrnosti.

Dorazili jsme konečně na konec této provincie (Gazarie), kterou uzavírá příkop vedoucí od jednoho moře k druhému²³; a za ním byl tábor těchto (Mongolů). Když jsme k nim přišli, byli to tvorové tak ohavného vzezření, že vypadali jako malomocní. Byli tam usazeni, aby vybírali daň od těch, kdo berou sůl ze solných jezer, o nichž jsem již mluvil²⁴. Odtud bychom podle jejich slov museli jet 15 dní, aniž bychom potkali živou duši. Pili jsme s nimi kumys a dali jsme jim košík plný suchárů; a oni dali nám osmi kozu na celou tu dlouhou cestu a nevím kolik měchů kravského mléka. Vyměňivše tedy koně a voly, vydali jsme se na cestu a za deset dní jsme urazili vzdálenost k dalšímu táboru; po celé cestě jsme nacházeli vodu jen v jamách vyhloubených v úžlabinách, vyjma dvou malých potoků. A od chvíle, kdy jsme opustili provincii Gazarii, jsme jeli přímo na východ, majíce moře na jihu a na severu nesmírnou pustinu, která je místy přes 30 dní cesty široká; a není v ní les ani hora ani kámen, nýbrž jen nejkrásnější pas-tviny. Zde pásávali svá stáda Kumáni, kteří se nazývají Capchat²⁵; Němci je však nazývají Valani a jejich provincii Valania. Isidor ovšem uvádí, že Alanie se táhne od řeky Tanais k Maiotské bažině a k Dunaji; a celá tato země od Dunaje k Tanaidu (který je hranicí mezi Asií a Evropou), k její-

²³Příkop na Perekopské šíji, jež spojuje Krym s pevninou; jméno Perekop znamená právě „prokop, příkop“. Oběma moři jsou míněna Černé a Azovské (resp. jeho záliv Siváš).

²⁴Solná jezera na severu Krymu zásobovala solí celou Rus a Baatu se Sartachem z nich měli značné příjmy: z každého vozu soli se odváděl pevný poplatek. Mongolská správa vybírala takové dávky především na uzlových místech obchodu – u solných jezer, brodů a převozů.

²⁵Kipčakové, turkičtí kočovníci, kteří před mongolským vpádem ovládali stepi mezi Dunajem a Uralem; na Rusi se jim říkalo Polovci. Německé jméno Valwen (od falb, „plavý“) patrně znamená totéž co ruské Polovci. Po porážce se část Kumánů uchýlila do Uher, většina splynula s mongolskými dobyvateli.

muž přejetí je třeba dvou měsíců tvrdé jízdy, jak jezdí Tartaři, byla celá obývána Kumány Capchat, stejně jako země za Tanaidem až k Etilii; mezi těmito dvěma řekami je 10 dobrých dní cesty. Na sever od této provincie leží Rus, všude pokrytá lesy, která se táhne od Polska a Uher až k Tanaidu; a celá byla Tartary zpustošena a dosud je každodenně pustošena. Tartaři totiž dávají přednost Saracénům před Rusíny, kteří jsou křesťané; a když už tito nemohou dát žádné zlato ani stříbro, ženou je do pustiny, je i jejich maličké, jako stáda ovcí, aby tam pásli jejich dobytek. Za Rusí na sever leží Prusko, které nedávno celé podmanili rytíři Řádu německého; a věru by snadno mohli získat i Rus, kdyby k tomu přiložili ruku; neboť kdyby Tartaři uslyšeli, že veliký kněz, totiž papež, chystá proti nim křížovou výpravu, všichni by utekli do svých pustin.

Jeli jsme na východ a neviděli nic než nebe a zemi, jen tu a tam napravo moře, jež se nazývá Tanaiské moře, a hroby Kumánů, viditelné na dvě míle daleko, neboť mají ve zvyku pohřbívat celý rod na jednom místě. Dokud jsme byli v pustině, vedlo se nám dobře; ale jakou bídu jsem musel snášet, když jsme přišli do obydlených míst, to nedovedu slovy vyjádřit. Náš průvodce totiž chtěl, abych každého velitele uvítal darem, ale naše zásoby na to nestačily; neboť denně nás bylo osm, kdo jedli náš chléb, nepočítaje ty, kdo přišli náhodou a všichni chtěli jíst s námi. Nás bylo pět a k tomu tři, kdo nás vedli: dva, kteří řídili vozy, a jeden, který jel s námi k Sartachovi. Maso, které nám dali, nestačilo, a za peníze jsme nemohli nic koupit. Ke všemu, když jsme seděli ve stínu pod svými vozy, neboť v tom ročním období bylo nesmírné horko, cpali se mezi nás tak dotěrně, až nás mačkali, dychtiví prohlédnout si všechny naše věci. Když na ně přišla potřeba vyprázdnit se, nevzdálili se od nás dál, než kam se hodí bobem: konali svou nečistotu hned vedle nás a přitom spolu rozmlouvali; a dělali mnoho jiného, co bylo nad míru protivné. Nade všechno mě však trápilo, že jsem jim nemohl kázat; tlumočník mi říkal: „Nemůžete mě nutit kázat, neznám ta správná slova.“ A mluvil pravdu; neboť po nějaké době, když jsem se trochu naučil jazyk, jsem poznal, že když jsem řekl jedno, on

říkal něco docela jiného, podle toho, co mu zrovna přišlo na mysl. Když jsem tedy viděl, jak nebezpečné je mluvit jeho ústy, rozhodl jsem se raději mlčet.

Putovali jsme tedy ve veliké tísní od stanice ke stanici, až jsme několik dní před svátkem blahoslavené Marie Magdalény (22. července) přišli k veliké řece Tanais, která odděluje Asii od Evropy, tak jako řeka egyptská odděluje Asii od Afriky. Na místě, kde jsme k ní přišli, založili Baatu a Sartach na východním břehu ves Rusínů, kteří na malých člunech převážejí posly a kupce. Nejprve převezli nás, potom vozy: jedno kolo postavili do jednoho člunu a druhé do druhého, čluny svázali dohromady a tak je převezli na veslech. Na tomto místě se náš průvodce dopustil veliké hlouposti: v domnění, že zdejší lidé nám musí dát koně, poslal zvířata, která nás přivezla, z tohoto břehu zpět jejich majitelům; když jsme však žádali o zvířata, odpověděli, že je Baatu osvobodil od jakékoli jiné služby než od převážení těch, kdo přicházejí a odcházejí. Dokonce i od kupců vybírají mnoho peněz. Zůstali jsme tedy tři dny na břehu řeky. První den nám dali velikou parmu čerstvě vytaženou z vody, druhý den trochu žitného chleba a trochu masa, které vesnický starosta posbíral po jednotlivých domech, třetí den jsme dostali sušené ryby, kterých tu mají veliké množství. Řeka byla v tom místě tak široká jako Seina v Paříži. A než jsme tam přišli, míjeli jsme mnoho krásných vodních ploch plných ryb; ale Tartari je neumějí chytat a ryby si nijak necení, leda by je mohli jíst jako skopové. Tato řeka je východní hranicí Rusi a pramení v Maiotských bažinách, které se táhnou až k oceánu na severu. Řeka však teče k jihu a dříve než dosáhne Pontského moře, tvoří veliké moře o sedmi stech mílích; a všechny řeky, které jsme překročili, tečou rovněž tímto směrem. Na západním břehu této řeky je les. Za toto místo už Tartari dále na sever nechodí, neboť v tu dobu, asi začátkem srpna, se začínají vracet k jihu; proto je níže (po proudu) ještě jiná ves, kde se poslové převážejí v zimě. Octlí jsme se tu ve veliké tísní, neboť za peníze jsme nemohli sehnat ani koně, ani voly. Nakonec, když jsem jim dokázal, že pracujeme pro spo-

lečné dobro celého křesťanstva, vyhověli nám a dali nám voly a koně; ale my sami jsme museli jít pěšky. Bylo to v době, kdy sklízeli žito. Pšenice se tam nedaří, ale mají velký dostatek prosa. Rusínské ženy si upravují hlavu jako u nás, ale své svrchní šaty lemují od chodidel ke kolenům veverčí kožešinou nebo hranostajem. Muži nosí pláště jako Němci; na hlavách nosí plstěné čepice, špičaté a velmi vysoké.

VIII. O zemi za Tanaidem a o dvoře Sartachově

Tři dny jsme se vlekli pěšky, aniž jsme koho spatřili; a právě když jsme my i volí byli docela vysíleni a nemohli jsme najít žádné Tartary, přiběhli k nám dva koně. S velikou radostí jsme je chytili a náš průvodce s tlumočníkem na ně nasedli v naději, že se jim podaří najít nějaké lidi. Konečně čtvrtého dne jsme lidi našli a byli jsme šťastni jako trosečníci, když dorazí do přístavu. Pak jsme dostali koně a voly a jeli jsme od stanice ke stanici, až jsme den před srpnovými kalendami (31. července) dorazili do tábora Sartachova.

Země za Tanaidem je velmi krásná, s řekami a lesy. Na severu jsou veliké lesy, obývané dvěma národy: totiž Moxely²⁶, kteří nemají žádné náboženství a jsou to čistí pohané. Nemají měst, jen malé osady v lese. Jejich vládce a větší část z nich byli pobiti v Německu; Tartari je totiž vzali s sebou až k hranicím Německa, a proto mají o Němcích vysoké mínění a doufají, že jejich prostřednictvím budou nakonec vysvobozeni z tartarského jha. Přejde-li mezi ně kupec, musí se o něho ten, u koho se nejprve ubytuje, starat, dokud se mu zlíbí mezi nimi pobývat. Spí-li kdo s ženou jiného, manžel si z toho nic nedělá, leda by to viděl na vlastní oči; nejsou

²⁶Moxelové a Merdasové se obvykle ztotožňují se dvěma větvemi ugrofinských Morďvinů, Mokšany a Erzjany, kteří dodnes žijí v povodí středního Povolží.

tedy žárliví. Mají vepře, med a vosk, vzácné kožešiny a sokoly. Za nimi jsou jiní, zvaní Merdasové, jimž Latíníci říkají Merdini, a ti jsou Saracéni. Za nimi je Etilia, největší řeka, jakou jsem kdy viděl; přitéká od severu, z Velkého Bulharska²⁷, teče na jih a vlévá se do jakéhosi jezera, které má obvod čtyř měsíců cesty; o něm Vám povím později. Tyto dvě řeky, Tanais a Etilia, jsou tedy na severu, kde jsme je překročili, od sebe vzdáleny jen 10 dní cesty; ale na jihu se od sebe velmi vzdalují. Tanais totiž stéká do Pontského moře, kdežto Etilia spolu s mnoha jinými řekami, které se do ní vlévají z Persie, tvoří ono moře či jezero. Na jihu jsme měli velmi vysoké hory, obývané na straně obrácené k této pustině Kerkisy a Alany čili Ásy²⁸, kteří jsou křesťané a dosud s Tartary bojují. Za nimi, podél moře či jezera Etilie, žijí jistí Saracéni zvaní Lesgové, kteří jim rovněž nejsou poddáni. Za nimi jsou Železné brány²⁹, které postavil Alexandr, aby zadržel barbarské národy mimo Persii; o nich Vám povím později, neboť jsem tím místem projížděl na zpáteční cestě. A mezi těmito dvěma řekami, v této zemi, kterou jsme projížděli, žili dříve, než ji obsadili Tartaři, Kumáni Capchac.

Sartacha jsme našli tři dny od Etilie a jeho orda se nám zdála velmi veliká, neboť má šest žen a jeho nejstarší syn, který byl s ním, jich měl dvě nebo tři, a každá z nich měla veliký dům a snad dvě stě vozů. Náš průvodce šel k jednomu nestoriánovi jménem Coiac, který je jedním z nejpřednějších mužů jeho ordy. Ten nás nechal jít daleko k úředníkovi, jemuž se říká jam; tak totiž nazývají toho, jehož povinností je přijímat vyslance.³⁰ Večer nám

²⁷Volžské Bulharsko, stát turkických Bulharů na středním toku Volhy s hlavním městem Bolgarem nedaleko dnešní Kazaně; islám přijalo v 10. století, roku 1236 je dobyli Mongolové.

²⁸Kerkisové jsou Čerkesové (Adygové) na severozápadním Kavkaze. Alani čili Ásové byli iránský národ na severním Kavkaze, předkové dnešních Osetů; vyznávali pravoslavné křesťanství a v horách se Mongolům dlouho bránili.

²⁹Derbent na západním břehu Kaspického moře, kde Kavkaz sestupuje až k moři. Středověká legenda připisovala zdejší opevnění Alexandru Velikému; ve skutečnosti je vybudovali perští Sásánovci v 6. století.

³⁰Jam (turk. a mong. jam) označoval u Mongolů soustavu poštovních a přepřežních stanic, kterou vybudoval Ögedej; stanice poskytovaly poslům a vyslancům s úředním

tento Coiac vzkázal, abychom k němu přišli. Tu se nás průvodce zeptal, co mu poneseme, a velice se pohoršil, když viděl, že nic nechystáme. Stáli jsme před ním, jak seděl v plné slávě, drnkal na kytaru a dával před sebou lidi tančit. Tehdy jsem zopakoval, co jsem již dříve řekl jinde o důvodu, pro který jsme k jeho pánu přišli, a prosil jsem ho, aby nám pomohl, aby jeho pán mohl spatřit naše listy. Také jsem se omluvil, že jakožto mnich nemám, nepřijímám ani u sebe nenosím zlato ani stříbro ani nic vzácného, nýbrž jen knihy a kapli, s níž sloužíme Bohu; proto nepřinášíme dary ani jemu, ani jeho pánu, neboť když jsem se vzdal všech světských statků, nemohu být nositelem statků cizích. Tu odpověděl velmi vlídně, že dobře činím, když jako mnich zachovávám své sliby; že o naše věci nestojí, ba spíše že by nám dal ze svého, kdybychom měli nouzi. A dal nás posadit a napojit svým mlékem, a po chvíli nás prosil, abychom mu požehnali, což jsme učinili. Také se nás zeptal, kdo je největším pánem mezi Franky. Řekl jsem: „Císař, kdyby jeho země byla v míru.“ „Ne,“ pravil, „je to král francouzský.“ Slyšel totiž o Vás od pana Balduina Henegavského. Našel jsem tam také jednoho z druhů Davidových, který byl (s ním) na Kypru a vyprávěl mu o všem, co tam viděl. Pak jsme se vrátili do svého příbytku.

Nazítří (1. srpna) jsem mu (Coiacovi) poslal láhev muškátového vína, které se po celou dlouhou cestu dokonale udrželo, a koš suchárů, což ho velice potěšilo; a ten večer si u sebe podržel naše služebníky. Druhého dne mi vzkázal, abych přišel ke dvoru a přinesl královy listy, roucha, církevní náčiní a knihy, neboť jeho pán si je přeje vidět. Tak jsme učinili: do jednoho vozu jsme naložili knihy a kapli a do druhého chléb, víno a ovoce. Pak nás nechal vyložit všechno o knihách a rouchách, a mnoho Tartarů, křesťanů i Saracénů se na to dívalo ze sedel svých koní. Když si je prohlédl, zeptal se, zda bych to všechno dal jeho pánu. Když jsem to uslyšel, zděsil jsem se a jeho slova se mi nelíbila. Skryv však, co si myslím, odpověděl jsem: „Můj pane, prosíme, aby Váš pán ráčil přijmout tento chléb,

pověřením koně, potravu a nocleh na účet okolního obyvatelstva. Rubruck tak nazývá úředníka, který měl vyslance na starosti, patrně správce této služby.

víno a ovoce, ne jako dar, neboť je to příliš nepatrné, ale jako požehnání, abychom před něj nepředstoupili s prázdnýma rukama. Uvidí listy pana krále a z nich pozná, proč k němu přicházíme; a pak budeme očekávat, co se mu zlíbí, my i všechno, co máme. Co se týče těchto rouch, jsou svatá a nesmějí se jich dotýkat jiní než kněží.“Tu nám řekl, abychom si je oblékli, až půjdeme k jeho pánu; a tak jsme učinili. Oblékl jsem nejdražší z rouch, na prsou jsem nesl velmi krásný polštář a vzal jsem Bibli, kterou jste mi dal, a krásný žaltář, který mi darovala má paní královna a v němž byly velmi krásné malby. Můj druh vzal misál a kříž a klerik (Gosset) si oblékl komži a vzal kadidelnici. Tak jsme přišli před jeho (totiž Sartachovo) obydlí a pozvedli plst', která visela přede vchodem, aby nás mohl vidět. Pak kázali klerikovi a tlumočnickovi (třikrát) pokleknout; od nás to nežádali. Potom nás důrazně nabádali, abychom se při vcházení i vycházení velmi střežili, abychom se nedotkli prahu obydlí, a také abychom mu zazpívali nějaké požehnání. Vešli jsme tedy zpívající „Salve, regina!“Ve vchodu obydlí stála lavice s kumysem a poháry; a sešly se tam všechny Sartachovy ženy a Moalové se tlačili dovnitř kolem nás.

Tehdy mu tento Coiac podal kadidelnici s kadidlem a on si ji prohlížel, drže ji v ruce velmi pečlivě. Potom mu podal žaltář, na nějž se dobře podíval, stejně jako žena, která seděla vedle něho. Pak mu podal Bibli, a on se ptal, jsou-li v ní evangelia. Řekl jsem, že obsahuje celé Písmo svaté. Vzal také do ruky kříž a ptal se, je-li obraz na něm obrazem Kristovým. Odpověděl jsem, že ano. Nestoriáni a Arméni nikdy nezobrazují na svých křížích postavu Kristovu; zdá se tedy, jako by o utrpení Páně nějak pochybovali nebo se za ně styděli. Potom dal přítomné odstoupit, aby si naše náčiní mohl lépe prohlédnout. Pak jsem mu podal Váš list s překlady do arabštiny a syrštiny, neboť jsem jej dal v Akkonu přeložit a napsat v obou těchto jazycích. A byli tam (v Sartachově táboře) arménští kněží, kteří znali turečtinu a arabštinu, a onen Davidův druh, který znal syrštinu, turečtinu a arabštinu. Pak jsme vyšli a svlékli roucha a přišli nějakí písaři a tento Coiac a přeložili listy (do mongolštiny). Když je (Sartach) vyslechl,

dal přijmout náš chléb, víno a ovoce a naše roucha a knihy dal odnést zpět do našeho příbytku. To vše se stalo o svátku svatého Petra v okovech (1. srpna).

IX. Jak nás Sartach poslal k Baatuovi, a o králi Janovi a původu Moalů

Nazítří ráno (2. srpna) k nám přišel kněz, bratr onoho Coiaca, a prosil o nádobku se svatým olejem, neboť ji prý chce vidět Sartach; a dali jsme mu ji. K nešporám nás Coiac zavolal a řekl nám: „Pan král napsal mému pánu dobrá slova; ale jsou v nich jisté obtíže, o nichž by se bez rady svého otce neodvážil nic podniknout. Musíte tedy jít k jeho otci. A ty dva vozy, které jste sem přivezli, s rouchy a knihami, nechte u mne, neboť můj pán si je chce pozorně prohlédnout.“ Ihned jsem vytušil, jak zlá je jeho chamtivost, a řekl jsem mu: „Můj pane, nejen tyto, ale i ty dva další vozy, které máme, zanecháme ve Vaší péči.“ „Ne,“ pravil, „tyto nechte zde, ale s ostatními si dělejte, co chcete.“ Řekl jsem mu, že to nijak není možné, ale že mu přenecháme všechno. Tu se nás zeptal, zda si přejeme zůstat v zemi. Řekl jsem: „Jestliže jste dobře porozuměl listům pana krále, můžete vidět, že tomu tak je.“ Tu řekl, že musíme být velmi trpěliví a pokorní; a s tím jsme od něho toho večera odešli.

Příštího rána poslal (Coiac) pro vozy nestoriánského kněze a my jsme přivezli všechny čtyři. Tu přišel bratr tohoto Coiaca a oddělil všechny naše věci od těch, které jsme předešlého dne vezli ke dvoru; a ty, totiž knihy

a roucha, si vzal; ačkoli nám Coiac nařídil vzít s sebou roucha, v nichž jsme předstoupili před Sartacha, abychom si je, bude-li třeba, mohli obléci před Baatuem. Ale kněz nám je vzal násilím, řka: „Cože, přinesli jste je Sartachovi, a teď je chcete nést Baatuovi!“ A když jsem se s ním chtěl dohadovat, odpověděl mi: „Už nic neříkej a jdi si.“ Musel jsem to tedy trpělivě snést, neboť k Sartachovi nás nepouštěli a nebylo nikoho, kdo by nám zjednal spravedlnost. Báł jsem se také tlumočnicka, aby neřekl něco jiného, než co bych mluvil já, neboť stále naléhal, abychom dávali dary každému. Měl jsem jednu útěchu: jakmile jsem prohlédl jejich chamtivost, vyňal jsem z knih Bibli, také Sentence a jiné knihy, které jsem měl zvlášť rád. Žaltář mé paní královny jsem se vyjmout neodvážil, neboť byl pro zlacené obrazy příliš nápadný. A tak nás poslali se dvěma zbylými vozy zpět do našeho příbytku. Pak přišel ten, kdo nás měl vést k Baatuovi, a chtěl hned vyrazit. Řekl jsem mu, že vozy za nic na světě nevezmu, a on to oznámil Coiacovi, který nařídil, abychom je i s naším služebníkem nechali u něho; a tak jsme učinili.

Jedouce pak přímo na východ k Baatuovi, přišli jsme třetího dne (5. srpna) k Etilii; a když jsem spatřil její vody, podivil jsem se, odkud z dalekého severu může přitékat tolik vody.

Než jsme od Sartacha odjeli, řekl nám zmíněný Coiac spolu s mnoha písaři dvora: „Nesmíte říkat, že náš pán je křesťan. Není křesťan, nýbrž Moal. “Jméno křesťan se jim totiž zdá jménem národa. Vzrostli ve své pýše natolik, že ačkoli snad v Krista trochu věří, přece se nechtějí nazývat křesťany, neboť chtějí své vlastní jméno Moal vyvýšit nade všechna ostatní; ani se nechtějí nazývat Tartary. Tartaři byli jiný národ, o němž jsem slyšel toto.

V době, kdy Frankové dobyli Antiochii, náležela vláda nad těmito severními krajinami jakémusi Con chamovi. Con bylo jeho vlastní jméno, cham jeho titul, který znamená totéž co věštec. Všichni věstci se nazývají cham, a proto se všichni jejich vládcové nazývají cham, neboť jejich vláda nad

lidem spočívá na věštění.³¹ Čteme pak v dějinách Antiochie, že Turci poslali o pomoc proti Frankům ke králi Con chamovi; z těchto krajů totiž vzešli všichni Turci. Tento Con byl z Caracatay. Cara znamená černý a Catay je jméno národa, takže Caracatay je totéž co „Černý Catay“. A tak se nazývají, aby se odlišili od Katajců, kteří bydlí u oceánu na východě a o nichž Vám povím později. Tito Caracatajci žili v horách, jimiž jsem projížděl; a na jednom místě uprostřed těchto hor bydlel jakýsi nestorián, mocný pastýř a pán nad lidem zvaným Najmani, kteří byli nestoriánští křesťané. Když Con cham zemřel, onen nestorián se povýšil na krále (na jeho místě) a nestoriáni ho nazývali král Jan³² a vyprávěli o něm desetkrát víc, než byla pravda. Takový je totiž obyčej nestoriánů, kteří přicházejí z těchto krajů: z ničeho udělají velikou historii, tak jako rozhlásili, že Sartač je křesťan, a totéž o Mangu chánovi a Ken chánovi, protože prokazují křesťanům větší úctu než jiným lidem, ačkoli ve skutečnosti křesťany nejsou. Tak se o tomto králi Janovi rozšířily veliké zvěsti; ale když jsem projížděl jeho pastvinami, nikdo o něm nic nevěděl kromě několika nestoriánů. Na těchto pastvinách žil Ken chán, k jehož dvoru šel bratr Ondřej, a já jsem jimi také projížděl na zpáteční cestě. Tento Jan měl bratra, rovněž mocného pastýře, jménem Unc; ten žil za horami Caracatajců, asi tři týdny cesty od svého bratra, a byl pánem malého městečka zvaného Karakorum, a lid, nad nímž vládl, se nazýval Crit a Merkit³³, a byli to nestoriánští křesťané. Jejich pán však opustil uctívání Krista a oddal se

³¹Rubruck zaměňuje titul chán s turkickým kam, „šaman“; slova spolu nespojují. Con cham je patrně gurchán („všeobecný chán“), titul Jelü Dašiho (zemř. 1143), zakladatele říše Kara-kitajů ve Střední Asii. Antiochii však křižáci dobyli již roku 1098, takže Rubruckova chronologie nesedí.

³²Rubruck tu podává střízlivý výklad legendy o Knězi Janovi, bájném křesťanském vladaři Východu, o němž se v Evropě vyprávělo od poloviny 12. století. Najmani byli mocný, zčásti nestoriánský kmenový svaz v západním Mongolsku; najmanský princ Kūčlüg se zmocnil říše Kara-kitajů až roku 1211.

³³Unc chán je Togril, vládce Keraitů (Crit), zvaný Ong chán; Keraité byli z velké části nestoriáni. Togril byl zprvu Temüďzinovým (Čingisovým) spojencem a ochráncem, roku 1203 jím byl poražen a na útěku zabit. Merkité byli jiný kmen, Čingisovi nepřátelé. Karakorum bylo jako sídelní město založeno až za Ögedeje roku 1235.

modlářství; měl kolem sebe modloslužebné kněze, kteří jsou vesměs vyvolavači démonů a čarodějové. Za těmito pastvinami, asi 10 nebo 15 dní cesty, byly pastviny Moalů, kteří byli velmi chudý lid, bez vládce a bez náboženství, kromě čarodějnictví a věštění, jaké vyznávají všichni v těch krajích. A vedle Moalů byli jiní chudí lidé, kteří se nazývali Tartari. Když pak král Jan zemřel bez dědice, byl na jeho místo dosazen jeho bratr Unc a dal se provolat chánem, a jeho stáda a brav se pásla až po hranice Moalů. V té době byl mezi lidem Moalů jakýsi Čingis, kovář, a ten kradl dobytek Unc chánovi, kdykoli mohl, takže si pastevci stěžovali svému pánu Unc chánovi. Ten tedy sebral vojsko a vpadl do země Moalů, hledaje tohoto Čingise, ale ten uprchl k Tartarům a skryl se mezi nimi. Tehdy se Unc chán, když nabral velikou kořist od Moalů a Tartarů, vrátil domů. Nato onen Čingis promluvil k těm Tartarům a k těm Moalům a řekl: „Protože jsme bez vůdce, utiskují nás naši sousedé.“ I učinili ho náčelníkem a vůdcem Tartarů a Moalů. Pak potají shromáždil vojsko, přepadl Unc chána a porazil ho, takže ten uprchl do Kataje. A tam byla zajata jeho dcera a Čingis ji dal za ženu jednomu ze svých synů, který s ní měl Mangua, jenž nyní vládne.³⁴ Tento Čingis pak rozesílal Tartary na všechny strany, a tak se jejich jméno rozšířilo, neboť všude se ozýval křik: „Tartari přicházejí!“ Ale v mnoha válkách byli skoro všichni pobiti, a nyní by tito Moalové rádi vyhladili i jejich jméno a na jeho místo povýšili své vlastní. Země, v níž nejprve žili a kde je dosud orda Čingis chánova, se nazývá Onankerule. Ale protože Karakorum je kraj, odkud se jejich moc začala šířit, pokládají jej za své královské město a nedaleko něho volí svého chána.

³⁴Mangu chánova matka Sorchachtani-beki, nestoriánská křesťanka, byla ve skutečnosti neteří Togrila (Unc chána), dcerou jeho bratra; jejím manželem byl Čingisův nejmladší syn Tolui.

X. O Sartachovi a Berkovi a o řece Etilii

O Sartachovi nevím, zda věří v Krista, či ne. To vím, že se nechce nazývat křesťanem, a dokonce se mi zdálo, že se křesťanům posmívá. Sídli totiž na cestě křesťanů, totiž Rusínů, Blaků, Bulharů z Malého Bulharska, Soldaiských, Kerkisů a Alanů, kteří všichni jdou kolem něho, když míří do ordy jeho otce, a přinášejí mu dary; proto se k nim chová velmi vlídně. Přijdou-li však Saracéni a přinesou více darů než oni, bývají odbaveni rychleji. Má kolem sebe nestoriánské kněze, kteří tlukou do desky a zpívají své hodinky.

A je tu ještě jiný, jménem Berka, bratr Baatuův, který má své pastviny směrem k Železné bráně, kudy vede cesta všech Saracénů, kteří jdou z Persie a z Turkie k Baatuovi a kteří mu cestou přinášejí dary; a on se stal Saracénem a ve své ordě nedovoluje jíst vepřové. Když jsme se vraceli, Baatu mu nařídil, aby se z toho místa přestěhoval za Etilii na východ, neboť nechtěl, aby Saracéni jezdili kolem něho; zdálo se mu to škodlivé.³⁵ Po celé čtyři dny, co jsme byli v Sartachově ordě, nám ani jednou nedali jídlo a jen jednou trochu kumysu.

³⁵Berke (vládl 1257–1266), Baatuův mladší bratr a později chán Zlaté hordy, jeden z prvních čingisovců, kteří přijali islám. Každý z princů panovnického rodu měl přidělené pastviny a směl kočovat jen v jejich mezích; o jejich přesunu rozhodovala hlava ulusu, zde Baatu –jak ukazuje právě Berkův případ.

Na cestě mezi ním a jeho otcem jsme měli velký strach, neboť Rusíni, Uhři a Alani, jejich otroci, jichž je mezi nimi velmi mnoho, se obvykle srocují po 20 nebo 30 a v noci utíkají, (ozbrojeni) šípy a luky, a koho v noci najdou, toho zabijí. Přes den se skrývají, a když jsou jejich koně unaveni, přicházejí v noci ke stádům koní na pastvinách, vymění si koně a jednoho nebo dva vezmou s sebou, aby je v případě potřeby snědli. Náš průvodce se velmi obával, abychom na ně nenarazili. Na této části cesty bychom byli zemřeli hladu, kdybychom s sebou neměli malou zásobu suchárů.

Tak jsme přišli k Etilii, největší z řek, neboť je čtyřikrát větší než Seina a velmi hluboká; přitéká z Velkého Bulharska, které je na severu, teče k jihu a vlévá se do jakéhosi jezera či moře, jež se nyní nazývá Sirsanské moře podle jistého města na jeho pobřeží v Persii. Isidor je však nazývá Kaspickým mořem, neboť má na jihu Kaspické hory a Persii, na východě hory Mulihet, to jest hory Assassinů, které se stýkají s Kaspickými horami; na severu je tato pustina, v níž jsou nyní Tartaři, ačkoli zde dříve byli jistí Kumáni zvaní Cangle. Na této straně (totiž na severu) přijímá Etilii, která se v létě rozvodňuje jako egyptský Nil. Na západě jsou hory Alanů, Lesgů, Železná brána a hory Gruzínců. Toto moře má tedy hory ze tří stran, ale na severu tuto rovinu. Bratr Ondřej sám projel dvě jeho strany, jižní a východní, a já zbylé dvě: severní, když jsem jel od Baatua k Mangu chánovi, a znovu na zpáteční cestě, a západní, když jsem se vracel od Baatua do Sýrie. Lze je objet za čtyři měsíce; a není pravda, jak tvrdí Isidor, že je to záliv oceánu. Nikde oceánu nedosahuje, ale je všude obklopeno pevninou.

Celá tato země na západní straně tohoto moře, kde jsou Alexandrový Železné brány a hory Alanů, až k severním Maiotským bažinám, kde pramení Tanais, se kdysi nazývala Albanie. Isidor o ní říká, že jsou v ní psi tak velicí a divocí, že „přemáhají býky a zabíjejí lvy“; pravda je, jak jsem slyšel vyprávět, že směrem k Severnímu oceánu zapřahají psy do vozů jako voly, tak jsou velicí a silní. Na tomto místě, kde jsme dorazili k Etilii, založili Tartaři novou ves se smíšeným obyvatelstvem Rusínů a Saracénů,

a ti převážejí posly jedoucí do Baatuovy ordy a z ní; Baatu totiž je na druhém břehu, na východě. Ani nechodí dál za toto místo, kam jsme došli, když v létě táhne na sever, a již (když jsme dorazili) začal táhnout k jihu. Od ledna do srpna táhne vzhůru do chladných krajů, jako všichni ostatní, a v srpnu se začínají stěhovat zpět.

Pluli jsme tedy lodicí po řece dolů od této vsi k jeho (Baatuově) ordě; a od toho místa je to k městům Velkého Bulharska na severu pět dní cesty. Divím se, jaký ďábel tam zanesl Machometův zákon. Od Železné brány, která je branou z Persie, je to přes třicet dní pustinou vzhůru podél Etilie do tohoto Bulharska, a na té cestě není žádné město, jen několik vsí poblíž místa, kde se Etilia vlévá do moře; a tito Bulhaři jsou nejhorší druh Saracénů a dodržují Machometův zákon jako nikdo jiný.

XI. O dvoře Baatuově a o tom, jak jsme před něj předstoupili

Když jsem spatřil Baatuovu ordu, užasl jsem, neboť vypadala jako veliké město rozložené kolem jeho obydlí, s lidmi rozptýlenými do všech stran na tři nebo čtyři míle. A jako v lidu izraelském každý věděl, na které straně stánku úmluvy má postavit své stany, tak i tito vědí, na které straně ordy se mají usadit, když rozkládají svá obydlí. Dvůr se v jejich jazyce nazývá orda, a to znamená „střed“, neboť je vždy uprostřed lidu; s tou výjimkou, že nikdo se neusazuje přímo na jih, neboť tím směrem se otvírají dveře dvora. Ale napravo i nalevo se mohou rozložit, jak chtějí, podle povahy terénu, jen když nepostaví řadu stanů přímo před dvůr nebo za něj.³⁶

Nejprve nás zavedli k jednomu Saracénovi, který nám nedal nic k jídlu. Druhého dne nás zavedli ke dvoru; měli tam roztažený veliký přístřešek, neboť obydlí nemohlo pojmout všechny muže a ženy, kteří se tam sešli. Náš průvodce nás napomenul, abychom nic neříkali, dokud nás Baatu ne-

³⁶ Mongolské ordu znamená sídlo, dvorní tábor knížete s obydlími jeho žen, rodiny a služebnictva (odtud české „horda“); výklad „střed“ je Rubruckův. Uspořádání tábora zrcadlilo členění říše i vojska na střed a pravé (západní) a levé (východní) křídlo, v nichž měl každý rod a oddíl pevné místo; vchod ordy byl vždy obrácen k jihu.

vyzve k řeči, a pak abychom mluvili stručně. Ptal se také, zda jste již dříve posílal k Tartarům vyslance. Řekl jsem, že jste poslal ke Ken chánovi, ale že byste ani k němu neposílal posly, ani Sartachovi listy, kdybyste nevěřil, že jsou křesťané. Pak nás vedli před stan a varovali nás, abychom se nedotkli provazů stanu, neboť se pokládají za práh dveří. Stáli jsme tu tedy v řeholních hábitech, bosí, s nepokrytými hlavami, a byli jsme sami sobě velikou podívanou. Byl tam i bratr Jan z Plano Carpini; ale ten si převlékl hábit ze strachu, aby jím nepohrdali, když je vyslancem pana papeže. Pak nás zavedli doprostřed stanu a nežádali po nás, abychom vzdali poctu pokleknutím, jak to u vyslanců činívají. Stáli jsme před ním tak dlouho, jak trvá říci „Miserere mei, Deus“, a všichni zachovávali hluboké mlčení. Seděl na dlouhém sedadle širokém jako lože, celém pozlaceném, k němuž vedly tři stupně, a vedle něho seděla jedna paní. Muži seděli kolem po jeho pravici a ženy po jeho levici; a kde místo na ženské straně nezaplňnily –byly tam totiž jen Baatuovy manželky –, zaujali je muži. Lavice s kumysem a velikými poháry ze zlata a stříbra, zdobenými drahými kameny, stála ve vchodu stanu. Upřeně na nás hleděl a my na něho, a zdál se mi asi tak vysoký jako můj pan Jan z Beaumontu, Bůh dej pokoj jeho duši. Tvář měl tehdy celou pokrytou načervenalými skvrnami. Konečně mi pokynul, abych mluvil, a náš průvodce nám řekl, abychom poklekli a mluvili. Poklekl jsem na jedno koleno jako před člověkem, ale on mi dal znamení, abych poklekl na obě, což jsem učinil, nechtěje se o to přit. Pak mi kázal mluvit, a já, maje za to, že se modlím k Bohu, když klečím na obou kolenou, začal jsem svou řeč takto: „Pane, prosíme Boha, od něhož pochází všechno dobré a který Vám dal tyto pozemské statky, aby Vám potom dal statky nebeské, neboť tamty jsou bez těchto marné.“ A když pozorně poslouchal, dodal jsem: „Vězte jistě, že nebeských statků nedosáhnete, nebudete-li křesťanem; neboť Bůh praví: ‚Kdo uvěří a pokřtěn bude, spasen bude; kdo však neuvěří, bude zatracen.‘“ Na to se tiše usmál a ostatní Moalové začali tleskat a posmívat se nám; a můj tlumočnick oněměl, takže jsem ho musel uklidňovat, aby se nebál. Když se pak

znovu rozhostilo ticho, řekl jsem: „Přišel jsem k Vašemu synovi, protože jsme slyšeli, že je křesťan, a přinesl jsem mu listy od pana krále Franků. On (totiž Sartach) mě sem poslal k Vám. Vy musíte znát důvod.“ Pak mi kázal vstát a ptal se na Vaše jméno a na mé a na jméno mého druha a tlumočníka, a dal to všechno zapsat; ptal se také, proti komu vedete válku, neboť slyšel, že jste opustil svou zemi s vojskem. Odpověděl jsem: „Proti Saracénům, kteří znesvěcují Jeruzalém, dům Boží.“ Ptal se také, zda jste k němu někdy poslal vyslance. „K Vám,“ řekl jsem, „nikdy.“ Pak nás posadil a dal nám napít svého mléka; a pokládají za velikou čest, když s ním někdo pije kumys v jeho obydlí. Když jsem tam seděl, díval jsem se k zemi, ale on mi kázal, abych pozvedl tvář, buď že si mě chtěl lépe prohlédnout, nebo kvůli svým čarům; mají totiž za zlé znamení či předzvěst neštěstí, sedí-li kdo před nimi se svěšenou tváří jako v zármutku, a zvláště opírá-li bradu nebo líci o ruku. Pak jsme vyšli ven a po chvíli k nám přišel náš průvodce, a když nás vedl do našeho příbytku, řekl mi: „Pan král žádá, abyste zůstali v této zemi, ale Baatu to nemůže učinit bez svolení Mangu chána. Vy a Váš tlumočník tedy musíte jet k Mangu chánovi. Váš druh a ten druhý muž se vrátí k Sartachovi, kde budou čekat na Váš návrat.“ Tu začal tlumočník Homo Dei naříkat, maje se za ztraceného, a můj druh prohlašovat, že by mu dříve usekli hlavu, než by ho ode mne odloučili; a já jsem řekl, že bez druha jet nemohu a že navíc opravdu potřebujeme dva služebníky, neboť kdyby jeden náhodou onemocněl, nemohl bych zůstat sám. Průvodce se tedy vrátil ke dvoru a řekl Baatuovi, co jsem pravil. Tu přikázal: „Ať jedou oba kněží a tlumočník, a klerik ať se vrátí k Sartachovi.“ Průvodce se vrátil a oznámil nám rozhodnutí; ale když jsem chtěl mluvit o klerikovi, aby mohl jet s námi, řekl: „Už o tom nemluvte, neboť Baatu to rozhodl a já se neodvážím jít znovu ke dvoru.“ Klerik Gosset měl 26 hyperperů z Vašich almužen a nic víc; z nich si 10 ponechal pro sebe a pro chlapce a zbylých 16 dal Homo Dei pro nás; a tak jsme se se slzami rozloučili, on se vrátil k Sartachovi a my jsme zůstali tam.

XII. O pobytu u Baatua a o odjezdu k Mangu chánovi

V předvečer Nanebevzetí Panny Marie (14. srpna) dorazil (Gosset) do Sartachovy ordy a nazítří byli nestoriánští kněží v přítomnosti Sartachově oblečení do našich rouch. Nás pak odvedli k jinému hostiteli, který nám měl opatřit příbytek, jídlo a koně; ale protože jsme mu neměli co dát, činil vše skoupě. Jezdili jsme s Baatuem pět týdnů podél Etilie po proudu. Někdy byl můj druh tak hladový, že mi skoro se slzami v očích říkal: „Zdá se mi, že už nikdy nedostanu nic k jídlu.“ Za Baatuovou ordou vždycky táhne trh, ale byl od nás tak daleko, že jsme se k němu nemohli dostat, neboť pro nedostatek koní jsme museli chodit pěšky. Nakonec nás vyhledali jacísi Uhři, kteří bývali kleriky; jeden z nich ještě uměl velmi procítěně zpívat, ostatní Uhři ho měli skoro za kněze a volali ho k pohřbům svých mrtvých; a jiný z nich byl zběhlý v gramatice, neboť přesně rozuměl všemu, co jsme mu říkali, ačkoli nedovedl odpovědět. Tito muži nám byli velikou útěchou; přinášeli nám kumys k pití a někdy maso k jídlu. Velice mě mrzelo, když mě žádali o nějaké knihy, neboť jsem jim neměl co dát, maje jen Bibli a breviář. Řekl jsem jim tedy: „Přineste nám tabulky a budu vám psát, dokud tu budeme.“ Učinili tak a já jsem jim po obou stranách napsal hodinky Blahoslavené Panny a oficiium za zemřelé. Jednoho dne se k nám přidal jeden Kumán a pozdravil nás latinsky: „Salvete, domine!“ Velice udiven

jsem mu pozdrav oplatil a ptal se ho, kdo ho to naučil. Řekl, že byl pokřtěn v Uhrách bratřími našeho řádu, kteří ho to naučili. Dále řekl, že se ho Baatu na nás mnoho vyptával a že mu vylíčil, jaký je náš řád.

Viděl jsem Baatua, jak jede se všemi svými lidmi; a všechny hlavy rodin jely s ním, ale podle mého odhadu jich nebylo víc než pět set mužů. Konečně kolem svátku Povýšení svatého Kříže (14. září) k nám přišel jeden bohatý Moal, jehož otec byl velitelem tisíce, což je u nich vysoká hodnost³⁷, a řekl: „Mám vás dovést k Mangu chánovi. Cesta trvá čtyři měsíce a je na ní taková zima, že kameny i stromy pukají mrazem. Rozvažte si, zda to vydržíte.“ Odpověděl jsem mu: „Doufám, že s pomocí Boží budeme moci snést, co mohou snést jiní lidé.“ Tu řekl: „Nevydržíte-li to, nechám vás na cestě.“ Odpověděl jsem: „To by nebylo správné; nejedeme sami od sebe, ale posílá nás Váš pán; a jsme-li svěřeni Vaší péči, nesmíte nás opustit.“ Nato řekl: „Všechno bude dobré.“ Potom nám kázal ukázat všechny náš oděv, a co se mu zdálo málo užitečné, to nám kázal nechat u našeho hostitele. Nazítří přinesli každému z nás kožich z ovčích kůží, kalhoty z téhož materiálu, boty podle jejich způsobu, plstěné punčochy a kápě, jaké nosí oni. Den po Povýšení svatého Kříže (15. září) jsme se vydali na cestu na koních, se dvěma soumary pro nás tři, a jeli jsme stále na východ až do svátku Všech svatých. A v celé té zemi i dál žívali Kanglové (Cangle), kteří byli větví Kumánů. Na sever od nás bylo Velké Bulharsko a na jih Kaspické moře.

³⁷ Mongolské vojsko i obyvatelstvo bylo členěno desítkově na desítky, stovky, tisíce (mong. mingan) a desetitisíce (tümen); velitel tisíce byl zároveň pánem a správcem lidí a pastvin, které k jeho jednotce náležely.

XIII. O zemi Pascatir, o strastech cesty a o smrti Buriově

Když jsme jeli 12 dní od Etilie, našli jsme velikou řeku, kterou nazývají Jagac; ta přitéká ze země Pascatir na severu a vlévá se do zmíněného moře (totiž Kaspického). Jazyk Pascatiru je týž jako jazyk Uhrů³⁸, a jsou to pastýři bez jakýchkoli měst; na západě tato země hraničí s Velkým Bulharskem. Od této země na východ, a na té straně ani na sever, už nejsou žádná města; Velké Bulharsko je tedy poslední země s městy. Z této země Pascatir vyšli Hunové, kteří byli později Uhry; proto je to totéž co Velké Bulharsko. Isidor praví, že na svých rychlých koních překročili hradby, které Alexandr postavil ve skalách Kavkazu, aby zadržel divoké kmeny, a že jim až po Egypt celá země platila poplatek. Pustošili celý svět až po Francii, takže byli větší mocí, než jsou nyní Tartaři. S nimi přišli také Blakové, Bulhaři a Vandalové. Z onoho Velkého Bulharska totiž pocházejí Bulhaři, kteří jsou za Dunajem blízko Konstantinopole. A vedle Pascatiru jsou Iliakové, což je totéž slovo jako Blakové, ale Tartaři nedovedou

³⁸Jagac je řeka Ural (do roku 1775 rusky Jaik). Pascatir je země Baškirů na jižním Uralu, kterou Jan z Plano Carpini nazývá Velkým Uherskem. Středověk ji pokládal za pravlast Maďarů a uherský dominikán Julián tu v letech 1235–1236 skutečně našel lid mluvící maďarsky; dnešní Baškirové však mluví jazykem turkickým.

vyslovit (písmeno) B; a od nich pocházejí ti, kdo jsou v zemi Asanově. Tartari je nazývají Iliaky oba, jedny i druhé. Jazyk Rusínů, Poláků, Čechů a Slovanů je týž jako jazyk Vandalů³⁹, a ruka všech těchto byla s Huny, tak jako je nyní ruka větší části z nich s Tartary, které Bůh vzbudil z odlehkých končin země, lid mocný, ale národ bláznivý, podle toho, co praví Pán: „Já je popudím k horlivosti (totiž ty, kdo nezachovávají jeho zákon) lidem, který není lidem, a národem bláznivým je popudím k hněvu.“ To se doslova plní na všech národech, které nezachovávají zákon Kristův. Co jsem vyprávěl o zemi Pascatir, vím od bratří kazatelů, kteří tam byli před příchodem Tartarů; ale od té doby ji podrobili sousední saracénští Bulhaři a někteří z tamního lidu se stali Saracény. Ostatní lze zjistit z kronik; je totiž dobře známo, že ony provincie od Konstantinopole (na západ), které se nazývaly Bulharsko, Blachie a Slavonie, byly provinciemi Řeků, a že Uhry byly Panonií.

Projížděli jsme tedy zemí Kanglů od svátku svatého Kříže (15. září) do svátku Všech svatých (1. listopadu) a téměř každý den jsme ujeli, pokud jsem mohl odhadnout, asi tak daleko jako z Paříže do Orléansu, a někdy i více, podle toho, jak bylo koní. Někdy jsme totiž měnili koně dvakrát nebo třikrát za den, jindy jsme jeli dva nebo tři dny, aniž jsme koho potkali, a museli jsme tedy jet pomaleji. Z 20 nebo 30 koní jsme my jako cizinci vždycky dostali ty nejhorší, neboť oni si vždy vybrali koně před námi. Mně vždycky dávali silného koně kvůli mé veliké váze; ale neodvážil jsem se ptát, zda jde lehce, či ne, ani jsem si netroufal stěžovat, ukázali se tvrdým, nýbrž musel jsem všechno snášet se stejnou dobrou myslí. Proto jsme musívali snášet krajní strádání; často byli koně vyčerpáni dřív, než jsme dojeli ke stanici, a museli jsme je bít a šlehat, překládat své šaty na jiné soumary, měnit své jízdní koně za soumary, a někdy jsme dokonce jeli oba na jednom koni.

³⁹Vandaly míní Rubruck podle středověkého úzu Slovary (srov. německé Wenden). Jeho postřeh o příbuznosti ruštiny, polštiny a češtiny patří k nejstarším svědectvím západního autora o jednotě slovanských jazyků.

Nesčetněkrát jsme hladověli a žíznil, mrzli a byli znaveni. Jídlo nám dávali jen večer; ráno jsme dostali něco k pití nebo prosnou kaši, kdežto večer nám dávali maso, plec a žebra skopového, a trochu vývaru. Když jsme se nasytili takového masového vývaru, cítili jsme se velmi posilnění; zdál se mi nápojem nanejvýš lahodným a výživným. V pátek jsem se postil a nic jsem nepil až do večera, kdy jsem musel, ač mě to velice trápilo, jíst maso. Někdy jsme museli jíst maso napůl uvařené nebo skoro syrové, neměli-li jsme čím je uvařit; to se stávalo, když jsme dorazili do tábora po setmění a neviděli jsme, abychom nasbírali volský nebo koňský trus. Jiné palivo jsme nacházeli jen zřídka, leda občas trochu trní. Na několika místech na březích některých řek byly lesíky, ale takových míst bylo málo. Zpočátku nám náš průvodce dával najevo hluboké pohrdání a zlobil se, že musí vést takové chudáky; ale po nějaké době, když nás začal lépe poznávat, vodil nás do obydlí bohatých Moalů, kde jsme se museli za ně modlit; a kdybych byl měl dobrého tlumočníka, měl bych příležitost vykonat mnoho dobrého. Tento Čingis, první chán, měl čtyři syny, jejichž potomků je velmi mnoho; a ti všichni mají veliké ordy a denně se množí a jsou rozptýleni po celé této nesmírné pustině, podobné moři. Náš průvodce nás vodil k mnoha z nich, a ti se velice divili, že nepřijímáme zlato, stříbro ani drahé šaty. Vyptávali se také na velikého papeže, zda je tak starý, jak slyšeli; slyšeli totiž, že je mu pět set let. Ptali se na naše země, zda je tam mnoho ovcí, dobytka a koní. O oceánu nedovedli vůbec pochopit, že je nekonečný a bez hranic.

V předvečer Všech svatých (31. října) jsme opustili cestu na východ, neboť lidé už táhli značně daleko k jihu, a jeli jsme přes jakési hory stále přímo na jih po 8 dní. V té pustině jsem viděl mnoho oslů zvaných kulan, kteří se velmi podobají mulám; náš průvodce a jeho druh je mnoho honili, ale nechytily ani jednoho, protože jsou velice rychlí. Sedmého dne jsme začali na jihu vidět velmi vysoké hory a vjeli jsme do roviny zavlažované jako zahrada a tu jsme našli obdělávanou půdu. V oktávu Všech svatých (8. listopadu) jsme vjeli do jakéhosi saracénské města zvaného Kinchat

a jeho velitel vyšel z města vstříc našemu průvodci s medovinou a poháry. Je totiž jejich zvykem, že ve všech městech jim podrobených vycházejí poslům Baatuovým a Mangu chánovým vstříc s jídlem a pitím.⁴⁰ V té roční době byl na cestách v těch krajích led, a už dříve, od svátku svatého Michala (29. září), jsme měli v pustině mráz. Ptal jsem se na jméno této provincie; ale protože jsme již vstoupili do jiného území, nedovedli mi říci nic víc než jméno města, které bylo velmi malé. A z hor tu stékala veliká řeka, která zavlažovala celou krajinu, kamkoli chtěli vodu svést, a netekla do žádného moře, nýbrž se vsakovala do země a tvořila mnoho bažin. Tam (v Kinchatu) jsem viděl vinnou révu a dvakrát jsem pil víno.

Nazítří jsme přišli do jiné vsi blíže k horám a vyptával jsem se na tyto hory, o nichž jsem pochopil, že jsou to hory Kavkazu, které na obou koncích, od západu k východu, sahají k moři, a které jsme již přešli u onoho moře, o němž jsem se zmínil a do něhož se vlévá Etilia. Ptal jsem se také na město Talas, v němž byli němečtí otroci Buriovi, o nichž mi vyprávěl bratr Ondřej a na něž jsem se mnoho vyptával v ordách Sartachově a Baatuově.⁴¹ Nic jsem se o nich nemohl dozvědět, jen následující okolnosti smrti jejich pána Buriho. Když nenacházel dobré pastviny, promluvil jednoho dne v opilosti ke svým lidem: „Nejsem snad z rodu Čingis chánova stejně jako Baatu?“ (Byl totiž Baatuovým synovcem nebo bratrem.) „Proč bych neměl jít na břehy Etilie jako Baatu a pást se tam?“ Tato slova byla donesena Baatuovi a on napsal Buriho lidem, aby mu přivedli svého pána v okovech; a oni tak učinili. Tu se ho Baatu zeptal, zda taková slova pro-

⁴⁰Kinchat je patrně Kendžek v údolí řeky Talas na pomezí dnešního Kazachstánu a Kyrgyzstánu. Povinnost zaopatřit úřední posly jídlem, pitím, koňmi a noclehem patřila k základním břemenům, jež mongolská říše ukládala podrobeným městům i kočovníkům.

⁴¹Buri, vnuk Čagatajův, se během západního tažení (1236–1242) rozhádal s Baatuem; po nástupu Mangu chána (1251) byl jako stoupenec poražené strany vydán Baatuovi a popraven –Rubruckova historka tedy zachycuje dobovou verzi události. Němečtí otroci byli patrně horníci zajatí při vpádu do Uher roku 1241; Mongolové zkušeni řemeslníky soustavně přesídlovali tam, kde je potřebovali. Talas se obvykle ztotožňuje s dnešním Tarazem v jižním Kazachstánu, Bolat (Pulad) ležel patrně v Džungarsku poblíž jezera Sajram.

nesl, a on přiznal, že ano, ale snažil se omluvit tím, že byl opilý, neboť opilcům provinění obvykle promíjejí. Baatu však odpověděl: „Jak se opovažuješ brát v opilosti do úst mé jméno!“ a dal mu stít hlavu. O oněch Němcích jsem se nemohl nic dozvědět po celé cestě až do ordy Mangu chánovy; ale v oné zmíněné vsi jsem se dozvěděl, že Talas leží za námi směrem k horám, 6 dní cesty. Když jsem dorazil do ordy Mangu chánovy, dozvěděl jsem se, že Mangu tyto Němce se svolením Baatuovým přesídlil do vzdálenosti měsíce cesty na východ od Talasu, do jistého města zvaného Bolat, kde kopou zlato a vyrábějí zbraně; takže jsem nemohl jejich krajem jet ani tam, ani zpět. Na cestě tam jsem však projel docela blízko toho města (Bolatu), snad tři dny od něho, ale nevěděl jsem o tom; a ani bych se nemohl odchýlit ze své cesty, kdybych to byl věděl.

XIV. O cestě do země

Organum a o

modloslužebnících

Z vesnice, o níž jsem se zmínil, jsme se ubírali na východ podél hor, o nichž byla řeč výše, a od toho místa jsme vstoupili mezi poddané Mangu chána, kteří všude před naším průvodcem zpívali a tleskali rukama, protože byl poslem Baatuovým. Takovou poctu si totiž navzájem prokazují: poddaní Mangu chána takto přijímají posly Baatuovy a poddaní Baatuovi posly Mangu chánovy. Poddaní Baatuovi jsou však mocnější, a proto tento obyčej nedodržují tak pečlivě. O několik dní později jsme vstoupili do hor, v nichž kdysi sídlili Karakitajové⁴², a tam jsme našli velkou řeku, přes kterou jsme se museli přeplavit lodí. Potom jsme vstoupili do údolí, kde jsme spatřili zbořenou pevnost, jejíž hradby nebyly než z hlíny, a půda tam byla obdělávaná. A potom jsme našli pěkné město jménem Equius, v němž žili Saracéni mluvící persky, ačkoli byli od Persie velmi daleko. Nazítrí jsme překročili tyto hory, které vybíhají z vysokých hor na jihu, a vstoupili jsme do krásné roviny, po jejíž pravici byly vysoké

⁴²Kara-Kitajové (Caracatai), potomci kitanské dynastie Liao, kteří po pádu své říše v severní Číně založili ve 12. století ve Střední Asii mocnou říši (tzv. Západní Liao); Mongolové ji dobyli roku 1218.

hory a po levici moře čili jezero, jehož obvod činí dvacet pět dní cesty.⁴³ Celá ta rovina je hojně zavlažována potoky, které stékají z hor a všechny se vlévají do onoho moře. V létě jsme se vraceli podél severního břehu tohoto moře a i tam byly veliké hory. V této rovině bývalo mnoho měst, ale většina z nich byla zničena, aby se tam Tartaři mohli pást, neboť v té zemi byly znamenité pastviny. Nalezli jsme tam velké město jménem Cailac⁴⁴, kde bylo tržiště a kam se sjíždělo mnoho obchodníků. Zde jsme odpočívali dvanáct dní a čekali na jistého Baatuova písaře, který měl být přidělen k našemu průvodci pro záležitosti, jež bylo třeba vyřídit v ordě⁴⁵ Mangu chánově. Tato země se dříve nazývala Organum⁴⁶ a její lid měl vlastní jazyk a písmo; nyní ji však celou zabrali Turkmeni. Nestoriáni z těch krajů v onom jazyce také konali bohoslužby a psali knihy tím písmem; a snad právě po nich byl ten lid nazýván Organa, protože prý, jak mi bylo řečeno, byli znamenitými hráči na loutnu (neboli organistae). Zde jsem poprvé spatřil modloslužebníky⁴⁷, o nichž musíte vědět, že je jich na Východě mnoho sekt.

Prvními jsou Ujgurové⁴⁸, jejichž země sousedí s onou zemí Organum a leží v horách na východ od ní; ve všech jejich městech žijí promíšeně Nestoriáni a Saraceni a Ujgurové jsou také rozptýleni směrem k Persii v saracénských městech.

⁴³Patrně jezero Balchaš v dnešním Kazachstánu, s nímž Rubruck zřejmě spojoval i sousední jezero Alakol; rovina pod horami je Sedmiříčí (Semirečje), kraj s bohatými pastvinami na úpatí Džungarského Alatau.

⁴⁴Kajalyk (Qayaliq), obchodní město v Sedmiříčí, sídlo karluckých vládců; leželo patrně v dnešním jihovýchodním Kazachstánu nedaleko Koktalu.

⁴⁵Orda (ordu) –sídelní tábor chána či knížete, jeho dvůr a zároveň správní středisko; každá chánova manželka měla vlastní ordu s vlastní domácností a služebnictvem.

⁴⁶Rubruck patrně zkomolil jméno Orghiny (Orqiny) chatun, vdovy po Kara Hülegüovi, která v letech 1252–1261 vládla jako regentka čagatajskému ulusu, k němuž tento kraj náležel.

⁴⁷Tak Rubruck nazývá buddhisty; v dalším textu popisuje hlavně buddhismus ujugurský.

⁴⁸Turkický národ, jehož knížectví se střediskem v Turfanské oáze a v Bešbalyku (dnešní Sin-t'iang) se roku 1209 dobrovolně podřídilo Čingis chánovi. Ujgurští písaři a úředníci pak tvořili páteř mongolské říšské kanceláře.

V řečeném městě Cailac měli tři modlářské chrámy; do dvou z nich jsem vešel, abych viděl jejich pošetilost. V prvním jsem zastihl člověka, který měl na ruce inkoustem nakreslený křížek, z čehož jsem usoudil, že je křesťan, a na všechno, nač jsem se ho ptal, odpovídal, že je křesťan. Zeptal jsem se ho tedy: „Proč tu nemáte kříž a obraz Ježíše Krista?“ A on odpověděl: „Není to u nás zvykem.“ Usoudil jsem tedy, že jsou to křesťané, kteří to však opomíjejí pro nějaký blud ve víře. Povšiml jsem si tam za truhlou, která jim sloužila místo oltáře a na kterou kladli lampy a obětní dary, okřídlené postavy podobné svatému Michaelovi a jiných postav podobných biskupům, jež držely prsty, jako by žehnaly. Toho večera jsem se nemohl dozvědět nic víc, neboť Saraceni se těchto lidí natolik štítí, že o nich ani nechtějí mluvit, a když jsem se Saracenů vyptával na obřady těchto lidí, pohoršovali se. Nazítří byl první den měsíce a Velikonoce Saracenů; změnil jsem hostitele a byl jsem ubytován blízko jiného modlářského chrámu, neboť lidé tam hostí posly každý, jak může a jak mu jeho prostředky dovolují. Když jsem vešel do toho chrámu, zastihl jsem tam kněze modloslužebníků; prvního dne v měsíci totiž otvírají chrámy dokořán, oblékají se do kněžských rouch, pálí kadidlo, zavěšují lampy a obětují dary lidu, chléb a ovoce.

Nejprve Vám tedy povím o obřadech společných všem modloslužebníkům a potom o obřadech Ujgurů, kteří tvoří jakoby zvláštní sektu odlišnou od ostatních. Všichni se modlí k severu se sepjatýma rukama, padají na kolena k zemi a kladou čelo na ruce. Proto Nestoriáni v těch krajích při modlitbě nikdy nesepínají ruce, nýbrž modlí se s rukama rozpraženými před prsy. Chrámy stavějí od východu k západu; na severní straně zřizují výklenek vystupující ven jako chór, anebo, je-li stavba čtvercová, bývá ten výklenek uprostřed stavby. Na severní straně tedy oddělí výklenek místo chóru a tam postaví truhlu dlouhou a širokou jako stůl; za tou truhlou k jihu stavějí hlavní modlu, a ta, kterou jsem viděl v Karakorum, byla tak veliká, jak my malujeme svatého Kryštofa. A jeden Nestorián, který přišel z Kataje, mi vyprávěl, že v té zemi je modla tak veliká, že ji lze spatřit na

dva dny cesty. Kolem hlavní modly stavějí jiné modly, všechny překrásně pozlacené. A na onu truhlu, která je jako stůl, kladou lampy a obětní dary. Na rozdíl od zvyku Saracénů se všechny dveře chrámů otvírají k jihu. Mají také veliké zvony jako my; proto je, jak se domnívám, východní křesťané nemají. Rusíni je však mají, a stejně tak Řekové v Gazarii. Všichni kněží modloslužebníků si holí hlavy, chodí oděni do šafránové barvy a od chvíle, kdy si oholí hlavu, zachovávají čistotu; žijí v obcích po stu či dvou stech. Ve dnech, kdy chodí do chrámu, postaví dvě lavice a sedají v prostoru chóru, ale naproti němu, s knihami v rukou, které někdy odkládají na ty lavice; hlavy mají odkryté po celou dobu, co jsou v chrámu, čtou potichu a zachovávají mlčení. A když jsem vešel do jednoho z jejich chrámů v Karakorum a našel je takto sedící, zkoušel jsem všemožně přimět je k řeči, ale nepodařilo se mi to. Kamkoli jdou, mají v rukou šňůru se sto či dvěma sty kuličkami, jako jsou naše růžence, a stále opakují tato slova: *on mani baccam*, což znamená „Bože, ty víš“, jak mi to jeden z nich vyložil; a očekávají od Boha tolik odměn, kolikrát si při těch slovech vzpomenou na Boha.⁴⁹ Kolem svého chrámu zřizují pěkné nádvoří, dobře obehnané zdí, a v té jeho straně, která hledí k jihu, dělají hlavní bránu, v níž sedávají a rozmlouvají. Nad touto bránou vztyčují dlouhou tyč, která, je-li to možné, převyšuje celé město, a podle té tyče lze poznat, že ta stavba je modlářský chrám. Tento zvyk je společný všem modloslužebníkům.

Když jsem vešel do toho modlářského chrámu, o němž jsem mluvil, zastihl jsem kněze sedící ve vnější bráně, a když jsem je spatřil s oholenými tvářemi, zdálo se mi, že jsou to Frankové, ale na hlavách měli barbarské mitry. Tito ujurští kněží mají takový oděv: kamkoli jdou, jsou vždy oblečení v dosti těsných šafránově žlutých tunikách, přes něž mají pás jako Frankové, a přes levé rameno mají štólu (*pallium*), vedenou kolem prsou a zad k pravému boku, jako ornát (*casula*), který nosí jáhen v postní době.

⁴⁹ Jde o buddhistickou mantru *óm mani padmé hūm*, kterou Rubruck slyšel a vyložil zkresleně; kuličky jsou buddhistický růženec (mála).

Tartaři převzali jejich, totiž ujugurské, písmo.⁵⁰ Začínají psát nahoře a řádek vedou dolů; stejně tak i čtou a řádky kladou jeden za druhým zleva doprava. Při svých čárech hojně užívají kreseb a písmen, takže jejich chrámy jsou plné krátkých nápisů (*brevia*), které tam visí. Listy, které nám Mangu chán posílá, jsou v jazyce Moalů, ale psané jejich písmem.

Mrtvé pálí po obyčeji starých a popel ukládají na vrchol pyramid. Když jsem si tedy přisedl k těmto kněžím, poté co jsem byl v chrámu a viděl jejich četné modly, velké i malé, zeptal jsem se jich, co věří o Bohu. Odpověděli: „Věříme jen, že je jeden Bůh.“ Zeptal jsem se tedy: „Věříte, že je duch, anebo něco tělesného?“ „Věříme, že je duch,“ řekli. „Věříte, že nikdy nepřijal lidskou přirozenost?“ Řekli: „Nikdy.“ „Jestliže tedy věříte,“ řekl jsem, „že je jeden a že je duch, proč mu děláte tělesné obrazy, a to tolik? A dále: jestliže nevěříte, že se stal člověkem, proč ho zpodobujete v lidské podobě spíše než v podobě nějakého zvířete?“ Tu odpověděli: „Tyto obrazy neděláme Bohu; ale když u nás zemře nějaký boháč, jeho syn nebo žena nebo někdo jemu drahý dá zhotovit obraz zesnulého a postaví jej sem, a my jej ctíme na jeho památku.“ Nato jsem řekl: „Děláte je tedy jen z lichocení lidem.“ „Jen,“ řekli, „na památku.“

Potom se mě jakoby posměšně zeptali: „Kde je Bůh?“ Na to jsem řekl: „Kde je vaše duše?“ „V našem těle,“ řekli. Odpověděl jsem: „Není snad všude ve vašem těle, neřídí celé tělo, a přece je neviditelná? Tak je i Bůh všude a všechno spravuje, ačkoli je neviditelný, neboť je rozum a moudrost.“ A právě když jsem s nimi chtěl dále rozmlouvat, můj tlumočník se unavil a nechtěl už má slova tlumočit, takže mě přiměl přestat mluvit.

Moalové čili Tartaři, kteří patří k této sektě, ačkoli věří v jednoho Boha, přece zhotovují ze plsti obrazy svých mrtvých, odívají je do nejvzácnějších látek a kladou je na jeden nebo dva vozy; těch vozů se nikdo neodvážívá dotknout a jsou v péči jejich věstců, kteří jsou jejich kněžími a o nichž

⁵⁰Ujugurské písmo, odvozené ze sogdského, přijali Mongolové za Čingis chána kolem roku 1204; z něho vzniklo klasické mongolské písmo, které se píše svisle shora dolů a dodnes se užívá ve Vnitřním Mongolsku.

Vám povím dále. Tito věštcí jsou vždy před ordou Mangu chána a jiných mocných, neboť chudí je nemají, nýbrž jen ti z rodu Čingisova. A když jsou na pochodu, ti věštcí jdou před nimi, jako šel sloup oblakový před syny Izraelskými, a určují, kde se má tábor postavit; a když oni složí svá obydlí, celá orda je následuje. A když přijde sváteční den nebo první den měsíce, vyjmou své obrazy a rozestaví je v kruhu ve svém domě. Potom přicházejí Moalové, vcházejí do domu, klanějí se obrazům a prokazují jim úctu. A žádný cizinec nesmí do toho domu vstoupit. Jednou jsem se pokusil do takového stanu vniknout, ale bylo se mnou naloženo velmi hrubě.

XV. O Ujgurech, Tangutech a Tibet'anech

Ti Ujgurové, kteří žijí promíšeně s křesťany a Saracény, dospěli častými disputacemi, jak se domnívám, k tomu, že nevěří v nic jiného než v jediného Boha. Tito Ujgurové obývali města, která se první podrobila Čingis chánovi, a ten proto dal jejich králi svou dceru.⁵¹ A Karakorum leží jaksí na jejich území a celá země krále čili kněze Jana a jeho bratra Unca ležela kolem této země, ačkoli oni obývali pastviny na severu, kdežto Ujgurové žili v horách na jihu. Tak se stalo, že Moalové převzali jejich písmo, a Ujgurové jsou jejich nejlepšimi písari; téměř všichni Nestoriáni také znají jejich písmo. Za nimi na východ v těch horách žijí Tanguti⁵², velmi udatní muži, kteří Čingise zajali ve válce; a on, když byl uzavřen mír a oni ho propustili, si je potom podrobil. Tito lidé mají velmi silný dobytek s velmi chlupatými ocasy jako koně a s břichy a hřbety porostlými srstí. Ten dobytek má kratší nohy než jiní voli, ale je mnohem silnější. Tahá velká obydlí Moalů a má štíhlé, dlouhé, zahnuté rohy, tak ostré, že je vždy nutno uříznout jim hroty. Krávy toho dobytka se nedají podojit, pokud se jim ne-

⁵¹Ujgurský vládce (idikut) Barčuk Art Tegin se Čingisovi podrobil dobrovolně roku 1209; za odměnu mu byla zaslíbena Čingisova dcera Altan (Al-Altun) a byl přijat jako chánův „pátý syn“.

⁵²Tanguti, národ příbuzný Tibet'anům, vytvořili v dnešní severozápadní Číně říši Sia (Západní Sia). Čingis ji definitivně zničil roku 1227 při tažení, během něhož zemřel; zpráva o jeho zajetí je patrně legenda.

zpívá. Mají také povahu býka: spatří-li totiž člověka oděného v červeném, vrhnou se na něj, aby ho zabily. Za Tanguty žijí Tibeťané, lidé, kteří měli ve zvyku jíst své zemřelé rodiče, aby jim ze zbožnosti nedávali jiný hrob než své vlastní útroby. Od tohoto zvyku však upustili, neboť byli pro něj v ošklivosti u všech národů. Stále však z lebek svých rodičů dělají pěkné číše, aby na ně při pití z nich pamatovali i uprostřed svého veselí. To mi vyprávěl někdo, kdo to viděl na vlastní oči. Tito lidé mají ve své zemi mnoho zlata, takže komu se zlata nedostává, kope, dokud je nenajde, a vezme si ho jen tolik, kolik potřebuje, a ostatek vrátí do země; kdyby je totiž uložil do pokladnice nebo do truhly, věří, že by mu Bůh vzal to, co je v zemi. Viděl jsem mnoho znetvořených lidí z tohoto národa. Z Tangutů jsem viděl muže velké, ale snědé. Ujgurové jsou prostřední postavy jako my. U Ujgurů má turkický jazyk kumánský svůj pramen a kořen.

Za Tibetem jsou Longa a Solanga⁵³, jejichž posly jsem viděl u dvora; přivezli s sebou přes deset velkých vozů, z nichž každý táhlo šest volů. Jsou to malí muži, snědí jako Španělé, a nosí tuniky podobné jáhenskému rouchu (*superhumale*), jenže s užšími rukávy. Na hlavách nosí mitru podobnou biskupské, jenže vpředu je poněkud nižší než vzadu a nekončí hrotem, nýbrž je nahoře hranatá; je z tuhého černého bukasínu a tak vyleštěná, že se v slunečních paprscích leskne jako zrcadlo nebo dobře vyleštěná přilba. A na spáncích jsou dlouhé pruhy z téže látky, připevněné k mitře, které ve větru trčí jako dva rohy vyrůstající ze spánků. Když do nich vítr udeří příliš prudce, přeloží je přes mitru nad spánky, kde zůstanou jako obruč přes hlavu; a je to věru pěkná ozdoba. A kdykoli přišel hlavní posel ke dvoru, nesl vysoce vyleštěnou tabulku ze slonoviny, asi loket dlouhou a půl dlaně širokou. Pokaždé, když mluvil s chánem nebo s nějakým velmožem, díval se stále na tu tabulku, jako by v ní nalézal, co má říci, a nedíval se ani napravo, ani nalevo, ani do tváře toho, s nímž mluvil. Stejně tak, když přicházel před tvář pána a když od něho odcházel, nedíval se na nic jiného než na svou tabulku. Kromě těchto lidí je ještě jiný národ, jak mne

⁵³Solanga (mong. Solongqa) je Korea; Longa nelze bezpečně ztotožnit.

ujišťovali, zvaný Muc, který má města, ale žádná zvířata si nepřivlastňuje. V jejich zemi je sice mnoho stád skotu i ovcí, ale nikdo je nepase; když někdo nějaké zvíře potřebuje, vystoupí na pahorek a zavolá, a všechna zvířata, která volání slyší, se kolem něho shromáždí a dají se od něho brát, jako by byla krotká. Přejde-li do té země posel nebo nějaký cizinec, zavrou ho do domu a dávají mu vše, co potřebuje, dokud není jeho záležitost vyřízena; kdyby totiž cizinec chodil po zemi, jeho pach by zvířata zaplašil a ta by zdivočela.

Je tam také Veliký Kataj, jehož lid se podle mého mínění kdysi nazýval Serové. Od nich pocházejí nejlepší hedvábné látky (které ten lid nazývá *seric*) a lid má jméno Serové podle jednoho ze svých měst. Dal jsem si říci, že v té krajině je město se stříbrnými hradbami a zlatými věžemi. V té zemi je mnoho provincií, z nichž větší část dosud Moalům neposlouchá, a mezi nimi a Indií je moře. Tito Katajci jsou malí lidé, kteří při řeči silně přidechují nosem, a jako všichni Orientálci mají úzké oční štěrbinu. Jsou to znamenití řemeslníci ve všech řemeslech a jejich lékaři dobře znají moc bylin a velmi zkušeně posuzují tep; neužívají však močopudných prostředků a o moči nevědí nic; to jsem viděl sám. V Karakorum je jich velmi mnoho a mají ve zvyku, že všichni synové vykonávají totéž řemeslo jako jejich otcové. Právě proto platí tak veliký tribut: dávají totiž Moalům denně tisíc pět set iaskotů (*cosmos*)⁵⁴; iaskot je kus stříbra o váze deseti hřiven; to je tedy patnáct tisíc hřiven, nepočítaje hedvábné tkaniny a potraviny, které od nich Moalové dostávají, a jiné služebnosti, které jsou na ně uvaleny.

Všechny tyto národy žijí v horách Kavkazu, avšak na severní straně těchto hor, a sahají až k východnímu Oceánu; jsou také na jih od té Skýthie, kterou obývají pastevečtí Moalové a jejichž poplatníky jsou všichni. A všichni jsou oddáni modloslužbě a vyprávějí báje o množství bohů a o zbožštělých lidech a o rodokmenu bohů, jako to činí naši básníci.

⁵⁴Iaskot (turk. a pers. *jastuk*, doslova „polštář“) – stříbrný ingot, který v mongolské říši sloužil jako účetní jednotka daní a tributů.

Mezi nimi žijí promíšeně, ač jako cizinci (*tanquam advenae*), Nestoriáni a Saracéni, a to až do Kataje. V patnácti městech Kataje jsou Nestoriáni a mají biskupské sídlo ve městě zvaném Segin, ale jinak jsou tam lidé čistí modloslužebníci. Modlářští kněží řečených národů nosí všichni široké šafránové kápě. Jsou mezi nimi také, jak jsem se dozvěděl, jacísi poustevníci, kteří žijí v lesích a horách a jsou obdivuhodní svým životem a přísností. Nestoriáni tam nevědí nic. Konají své hodinky a mají posvátné knihy v syrštině, ale jazyk ten neznají, takže zpívají jako ti mniši u nás, kteří neumějí gramatiku; a jsou naprosto zkažení. Předně jsou to lichváři a opilci; někteří z nich, kteří žijí mezi Tartary, mají dokonce po jejich způsobu několik manželek. Když vcházejí do kostela, umývají si po způsobu Saracénů spodní části těla; v pátek jedí maso a slaví v ten den po saracénsku své hody. Biskup do těch krajů přichází zřídka, sotva jednou za padesát let. Když přijde, dají všechny chlapce, i ty v kolébce, vysvětit na kněze, takže téměř všichni muži mezi nimi jsou kněží. Potom se žení, což je zjevně proti ustanovením otců, a jsou bigamisté, neboť když jim první žena zemře, tito kněží si berou jinou. Všichni jsou simonisté, neboť žádou svátost neudělují zadarmo. Starají se o své ženy a děti, a proto jim jde víc o rozmnožení majetku než víry. A tak ti z nich, kteří vychovávají některé syny urozených Moalů, třebaže je učí evangeliu a článkům víry, svým špatným životem a lakotou je od křesťanské víry odvracejí; neboť život, jaký vedou sami Moalové a tuinové čili modloslužebníci, je nevinnější než jejich.

XVI. O cestě přes hory a o nebezpečné soutěsce

O svátku svatého Ondřeje (30. listopadu) jsme z toho města Cailac odjeli a asi tři míle od něho jsme našli vesnici celou nestoriánskou. Vešli jsme do jejich kostela a radostně jsme zpívali, co nám hrdla stačila: „Salve, regina!“, neboť jsme už dlouho žádný kostel neviděli. Odtud jsme po třech dnech cesty přišli na konec té provincie, ke konci řečeného moře, které se nám zdálo bouřlivé jako oceán. A viděli jsme v něm velký ostrov. Můj druh přistoupil k jeho břehu, namočil do něj kus plátka a ochutnal vodu, která byla slaná, ale dala se pít. Otvíralo se tam údolí, které vycházelo z vysokých hor na jihovýchodě, a tam mezi horami bylo vidět jiné veliké moře; tím údolím tekla z onoho moře do prvního řeka a vane jím téměř neustále takový vítr, že je lidé přecházejí s velkým nebezpečím, aby je vítr neodnesl do moře.⁵⁵ Přešli jsme tedy to údolí a zamířili k severu k velkým horám pokrytým hlubokým sněhem, který tehdy pokrýval i zem. O svátku svatého Mikuláše (6. prosince) jsme začali cestu velmi urychlovat, neboť jsme už nenacházeli nikoho kromě oněch jamů, totiž mužů rozestavených

⁵⁵Ostrov je patrně Aral-tobe v jezeře Alakol, druhé „moře“ jezero Ebi-nur v dnešním Sin-t'iang; údolím mezi nimi je Džungarská brána, průsmyk proslulý prudkými a téměř ustavičnými větry.

den cesty od sebe, aby se starali o posly⁵⁶; neboť na mnoha místech v horách je cesta úzká a pastva špatná, takže od úsvitu do noci jsme urazili vzdálenost dvou jamů, a tak jsme ze dvou dní udělali jeden; a cestovali jsme víc v noci než ve dne. Bylo nesmírně chladno, a tak jsme si obrátili kožichy z ovčích kůží vlnou navrch.

O druhé neděli adventní (13. prosince) večer, když jsme projížděli jakýmsi místem mezi nejstrašnějšími skalami, poslal mi náš průvodce vzkaz a prosil mě, abych pronesl nějaké modlitby (*bona verba*), jimiž by bylo možné zahnat ďáblы, neboť v té soutěsce ďáblové obvykle znenadání odnášeli lidi a nikdo nevěděl, co by mohli udělat. Někdy uchvátili koně a jezdce nechali; jindy člověku vyrvali vnitřnosti a tělo nechali na koni; a mnoho takových věcí se tam často přihodilo. Zpívali jsme tedy hlasitě „Credo in unum Deum“, a z Božího milosrdenství prošla celá naše družina bez úhony. Od té doby mě začali prosit, abych jim psal lístky (*cartas*), které by nosili na hlavě, a já jsem jim říkal: „Naučím vás slovo, které byste nosili v srdci a které spasí vaše duše i těla na věky.“ Ale vždycky, když jsem je chtěl učit, můj tlumočník mě nechal na holičkách. Psal jsem jim však „Credo in Deum“ a „Pater noster“ a říkal jsem: „Co je zde napsáno, je to, co má člověk věřit o Bohu, a modlitba, jíž člověk prosí Boha o všechno, čeho je mu zapotřebí; věřte tedy pevně, že to písmo je pravdivé, ačkoli mu nerozumíte, a prostě Boha, aby vám učinil, co je napsáno v této modlitbě, kterou On sám svými ústy naučil své přátele; a doufám, že vás spasí. “Víc jsem nemohl, neboť bylo velmi nebezpečné, ne-li nemožné, mluvit o věcech víry skrze takového tlumočníka, protože on to neuměl.

Potom jsme vstoupili do roviny, kde byla orda Ken chána a která bývala zemí Najmanů, již byli vlastními poddanými onoho kněze Jana.

⁵⁶Jam –sít’ poštovních stanic mongolské říše, soustavně vybudovaná za Ögedeje. Stanice s koňmi, potravou a obsluhou, jejichž údržba byla povinností okolního obyvatelstva, sloužily poslům a úředníkům vybaveným chánovou pověřovací tabulkou (paizou).

XVII. O smrti Ken chána a o nástupu Mangu chána

Tuto ordu jsem tehdy neviděl, nýbrž až na zpáteční cestě. Povím Vám však, co potkalo jeho rodinu, jeho syna a jeho manželky. Když Ken chán zemřel, chtěl Baatu, aby se chánem stal Mangu. O smrti toho Ken chána jsem se nemohl dozvědět nic jistého. Bratr Ondřej říká, že zemřel po nějakém léku, který mu podali, a mělo se za to, že to Baatu dal udělat. Já jsem však slyšel jiný příběh. Ken chán vyzval Baatua, aby přišel a vzdal mu hold, a Baatu se vydal na cestu s velkou okázalostí. On i jeho lidé se však velice báli, a tak poslal napřed jednoho ze svých bratrů, jménem Stican; a když ten přišel ke Ken chánovi a měl mu podat pohár, vznikla hádka a zabili se navzájem. Vdova po tomto Sticanovi nás zdržela celý den, abychom šli do jejího obydlí a požehnali mu, totiž abychom se za ni modlili. Když tedy Ken chán zemřel, byl z vůle Baatuovy zvolen Mangu, a byl už zvolen, když tam byl bratr Ondřej.⁵⁷ Ken chán měl bratra jménem Siremon, který na radu Ken chánovy manželky a jejích vazalů táhl s velkou okázalostí k Mangu chánovi, jako by mu chtěl vzdát hold. Ve skutečnosti ho však zamýšlel zabít a vyhladit celou jeho ordu. A když už byl od Mangu chána vzdálen den nebo dva, musel na cestě nechat jeden

⁵⁷ Ken chán (Güjük) zemřel roku 1248. Mangu byl zvolen na shromáždění (kurultaji) svolaném Baatuem roku 1250 a slavnostně dosazen na kurultaji v Mongolsku v červenci 1251; volba velkého chána shromážděním Čingisovců byla základem legitimacy v říši.

ze svých vozů, který se polámal; a zatímco jej vozka opravoval, přišel kolem jeden z Mangu chánových mužů a pomáhal mu; a vypytał se tolik na jejich cestu, že mu vozka vyrazil, co Siremon zamýšlí. Ten muž pak od něho odešel, jako by mu na tom nezáleželo, zašel ke stádu koní, vybral si v něm nejsilnějšího koně, jakého mohl, a jel ve dne v noci ve velkém spěchu, až přijel do Mangu chánovy ordy a oznámil mu, co slyšel. Tu Mangu chán neprodleně svolal všechny své muže a dal kolem své ordy postavit tři kruhy ozbrojenců, aby nikdo nemohl vejít. Ostatní poslal proti tomu Siremonovi; ti ho zajali, neboť netušil, že jeho úmysly vyšly najevo, a přivedli ho i se všemi jeho muži do ordy. Když ho Mangu chán z toho zločinu obvinil, ihned se přiznal. Pak byl popraven on i starší syn Ken chánův a s nimi tři sta nej přednějších mužů mezi Tartary. A poslali také pro jejich paní, aby je všechny mrskali hořícími pochodněmi a přiměli je tak k přiznání. A když se přiznaly, byly popraveny.⁵⁸ Jediný zůstal naživu mladý syn Ken chánův, příliš malý, aby se mohl spiknutí účastnit nebo o něm vědět, a na toho připadla otcova orda se vším, co k ní patřilo, s lidmi i se zvířaty. Na zpáteční cestě jsme kolem ní projížděli, ale moji průvodci se neodvážili k ní odbočit, ani když jsme jeli tam, ani když jsme se vraceli, neboť „paní národů seděla v žalu a nebylo nikoho, kdo by ji potěšil“.

⁵⁸Siremon (Širemün) byl ve skutečnosti Gүjүkův synovec, vnuk chána Ögedeje. Spiknutí Ögedejových potomků proti Mangovi bylo odhaleno roku 1251 a Mangu je potlačil rozsáhlými čistkami, jimiž moc v říši přešla na rod Čingisova syna Toluje; Gүjүkova vdova Oghul Kaimiš byla popravena roku 1252.

XVIII. O příchodu k ordě Mangu chána

Opět jsme vystupovali do hor a jeli stále k severu. Konečně v den blahoslaveného Štěpána (26. prosince) jsme vstoupili do roviny rozlehlé jako moře, v níž nebylo vidět jediného pahorku, a následujícího dne, o svátku svatého Jana Evangelisty (27. prosince), jsme dorazili k ordě velikého pána. Když jsme byli pět dní od ní, chtěl nás jeden jam, u jehož stanice jsme nocovali, poslat oklikou, po níž bychom se byli museli trmáčet přes patnáct dní. A to, jak jsem se dozvěděl, proto, abychom projeli kolem Onankerule, které je jaksi jejich pravlastí a v němž je orda Čingis chánova. Jiní však říkali, že nám chtěli cestu prodloužit, aby zveličili svou moc; a tak to mají ve zvyku dělat s lidmi, kteří přicházejí ze zemí jim nepoddaných. A jen s velkými obtížemi dosáhl náš průvodce toho, abychom jeli přímou cestou, když nás kvůli té věci zdrželi od úsvitu do třetí hodiny. Na tomto úseku cesty mi onen písař, na něhož jsme čekali v Cailac, řekl, že v listech, které Baatu posílal Mangu chánovi, stálo, že jste žádal Sartacha o vojsko a pomoc proti Saracénům. Tomu jsem se velice podivil a také mě to rozmrzelo, neboť jsem znal obsah Vašich listů a věděl jsem, že v nich žádná taková žádost nebyla, nýbrž jen že jste mu radil, aby byl přítelem všech křesťanů, aby vyvyšoval kříž a byl nepřitelem všech nepřátel kříže. Obával jsem se, že protože ti, kdo Vaše listy tlumočili, byli

Arméni z Velké Arménie, velicí nenávistníci Saracénů, snad je z nenávisti a ke škodě Saracénů přeložili libovolně, jak se jim zlíbilo. Mlčel jsem a neřekl nic ani pro, ani proti, neboť jsem se bál odporovat Baatuovým slovům, abych nebyl bez rozumné příčiny obviněn z podvodu. Tak jsme tedy v den, o němž jsem se zmínil, přišli k řečené ordě. Našemu průvodci přidělili velké obydlí, nám však dali velmi malou chýši, v níž jsme sotva mohli uložit své věci, ustlat si lože a rozdělat malý oheň. Mnoho lidí přicházelo navštívit našeho průvodce a přinášeli mu rýžové víno v dlouhých lahvích s úzkým hrdlem; a nemohl jsem na něm rozeznat žádný rozdíl od nejlepšího vína z Auxerre, leda že nemělo vůni vína. Byli jsme předvoláni a důkladně vyslýcháni, jaká záležitost nás sem přivádí. Odpověděl jsem: „Slyšeli jsme, že Sartach je křesťan; přišli jsme k němu. Král Franků po nás poslal zapečetěné listy; on nás poslal ke svému otci, jeho otec nás poslal sem. Musel přece napsat, z jaké příčiny.“ Ptali se, zda s nimi chcete uzavřít mír. Odpověděl jsem: „Poslal Sartachovi listy jako křesťanovi, a kdyby byl věděl, že křesťanem není, nikdy by mu listy neposlal. Co se týče uzavření míru, pravím vám, že vám nikdy neublížil. Kdyby byl něco učinil, pro co byste proti němu nebo proti jeho lidu museli vést válku, rád by se jako spravedlivý muž omluvil a prosil o mír. Kdybyste však proti němu nebo jeho lidu chtěli bez příčiny válčit, doufáme, že Bůh, který je spravedlivý, jim pomůže.“ A oni se stále divili a opakovali: „Ale proč jste tedy přišli, když jste nepřišli uzavřít mír?“ Jsou totiž již tak nadutí pýchou, že věří, že celý svět musí chtít s nimi uzavřít mír.⁵⁹ Věřu, kdyby mi bylo dovoleno, kázal bych ze všech svých sil po celém světě válku proti nim. Nechtěl jsem však jasně vyložit příčinu svého příchodu, abych neřekl něco v rozporu s tím, co uvedl Baatu; a tak jsem jako jedinou příčinu svého příchodu uvedl, že mě poslal Baatu.

Nazítrí nás vedli ke dvoru, a já jsem se domníval, že mohu jít bos jako v

⁵⁹V mongolském pojetí znamenal „mír“ podrobení: kdo uzavřel s chánem mír, stal se jeho poddaným a poplatníkem, neboť podle mongolské ideologie svěřilo Věčné nebe vládu nad celým světem Čingisovu rodu. Proto se Rubruck slovu „mír“ tak pečlivě vyhýbá.

našich zemích, a tak jsem nechal obuv doma. Ti, kdo přicházejí ke dvoru, sesedají s koní asi na dostřel šípu od chánova obydlí, a tam zůstávají koně i sluhové, kteří je hlídají. Když jsme tam tedy sesedli a náš průvodce šel do chánova obydlí, přišel jeden uherský sluha, který nás poznal, totiž poznal náš řád; a když nás obstoupili a civěli na nás jako na obludy, zvláště proto, že jsme byli bosí, a ptali se nás, zda snad nepotřebujeme nohy, neboť se domnívali, že o ně hned přijdeme, vyložil jim ten Uher příčinu a vyprávěl jim o pravidlech našeho řádu. Potom přišel velký písař, který byl nestoriánský křesťan a jehož rady se téměř vždy řídí, aby si nás prohlédl; pozorně si nás prohlížel a zavolal toho Uhra, na něhož se mnohé vyptával. Potom nám řekli, abychom se vrátili do svého obydlí; a když jsme se vraceli, spatřil jsem před východním koncem ordy, na dva dostřely z kuše od ní, obydlí s malým křížem nahoře. Velmi potěšen a v domnění, že je tam něco křesťanského, vešel jsem směle dovnitř a našel oltář velmi krásně ozdobený. Na zlatohlavu byl totiž vyší obraz Spasitele, blahoslavené Panny, Jana Křtitele a dvou andělů, a obrysy těl a rouch byly vyznačeny perlami; byl tam veliký stříbrný kříž s drahokamy v rozích a uprostřed a mnoho jiných kostelních ozdob, a před oltářem hořela olejová lampa s osmi plameny; a seděl tam arménský mnich, snědý a vyzáblý, oděný v tunice z nejhrubší žíněné látky, sahající do půli holení, přes ni měl stólu z černého hedvábí podšitou veverčí kožešinou a pod žíněným rouchem nosil železný pás. Jakmile jsme vešli, a ještě než jsme mnicha pozdravili, zazpívali jsme na kolenou „Ave regina coelorum“ a on vstal a modlil se s námi. Potom jsme ho pozdravili a posadili se vedle něho; a měl před sebou mísu s trochou ohně. Pověděli jsme mu, proč jsme přišli, a on nás začal velmi povzbuzovat a říkal nám, abychom mluvili směle, neboť jsme posly Boha, který je větší než kterýkoli člověk. Potom nám vyprávěl o svém příchodu sem: řekl, že nás předešel o měsíc a že byl poustevníkem v zemi jeruzalémské a že se mu třikrát zjevil Bůh a přikázal mu, aby šel ke knížeti Tartarů. Když však cestu zanedbával, pohrozil mu Bůh potřetí, srazil ho k zemi a řekl, že zemře, nepůjde-li; a aby řekl Mangu chánovi, že

stane-li se křesťanem, celý svět přijde pod jeho vládu a Frankové i veliký papež ho budou poslouchat; a pak mě napomínal, abych mluvil podobně. Odpověděl jsem: „Bratře, rád mu poradím, aby se stal křesťanem, neboť jsem přišel, abych to kázal všem lidem. Slíbím mu také, že se Frankové i papež budou velice radovat a budou ho mít za bratra a přítele. Ale že by se stali jeho otroky a platili mu tribut jako tyto jiné národy, to nikdy neslíbím, neboť bych mluvil proti svému přesvědčení.“ Nato umkl. Když jsme přišli do svého obydlí, bylo tam chladno a ten den jsme nic nejedli. Uvařili jsme si trochu masa a trochu prosa a vývar z masa jsme pili. Náš průvodce a jeho druhové se na dvoře opili a málo se o nás starali. Nablízku byli tehdy poslové Vastaciovi, ale my jsme o tom nevěděli. Za úsvitu nás několik mužů ze dvora ve vši rychlosti vyburcovalo. Šel jsem s nimi bos kousek cesty k obydlí těch poslů a oni se jich zeptali, zda nás znají. Tu jeden řecký rytíř, který poznal náš řád a také mého druha, jehož viděl u dvora Vastaciova s bratrem Tomášem, naším provinciálem, vydal o nás spolu se všemi posly dobré svědectví. Pak se ptali, zda jste s Vastaciem v míru, nebo ve válce. „Ani v míru,“ odpověděl jsem, „ani ve válce.“ Ptali se, jak je to možné. „Protože,“ řekl jsem, „jejich země jsou od sebe vzdálené a nemají spolu nic společného.“ Tu posel Vastaciův řekl, že je mír, a to mě učinilo opatrným, a mlčel jsem.

Toho rána mi omrzly konečky prstů u nohou, takže jsem potom už nemohl chodit bos. Zima je v těch krajích nesmírně krutá, a jakmile začne mrznout, nepřestane až do května; ještě v květnu každé ráno mrzlo, ačkoli ve dne to sluneční paprsky rozpustily. V zimě však nikdy neroztávalo, nýbrž s každým větrem mrzlo dál. A kdyby tam v zimě vanul vítr jako u nás, nic by nemohlo žít; ale vzduch je až do dubna stále tichý, a teprve potom se zvedá vítr. A když jsme tam byli, zima, která přišla s větrem kolem Velikonoc, zahubila nesčetné množství zvířat. Během zimy tam napadlo jen málo sněhu, ale kolem Velikonoc, které byly na konci dubna, napadlo ho tolik, že všechny ulice Karakorum byly plné a museli jej odvážet na vozech. Z ordy první manželky nám přinesli kožichy z ovčích kůží, kalhoty a obuv,

které si vzali můj druh a tlumočník; já sám jsem se nedomníval, že je potřebuji, neboť se mi zdálo, že mi stačí kožich, který jsem si přivezl od Baatua.

XIX. O první audienci u Mangu chána

V oktávu svátku Mládátek (3. ledna 1254) nás odvedli ke dvoru. Přišli tam jacísi nestoriánští kněží, o nichž jsem nevěděl, že jsou křesťané, a ptali se mě, kterým směrem se modlím. Řekl jsem: „K východu.“ Ptali se na to proto, že jsme si na radu svého průvodce oholili vousy, abychom před chána předstoupili podle obyčeje naší země; proto nás pokládali za Tuiny, to jest za modloslužebníky. Také nás nechali vykládat Bibli. Potom se nás ptali, jakou poctu chceme chánovi vzdát, zda podle našeho obyčeje, či podle jejich. Odpověděl jsem jim: „Jsme kněží oddaní službě Boží. Šlechtici v naší zemi pro slávu Boží nedovolují, aby před nimi kněží klekali. Přesto se chceme pro lásku Boží pokorit před každým člověkem. Přicházíme zdaleka: nejprve tedy, bude-li vám libo, zazpíváme chválu Bohu, který nás odtud zdaleka přivedl v bezpečí, a potom učiníme, co se bude líbit vašemu pánu, jen s tou výjimkou, aby od nás nebylo žádáno nic, co by odporovalo úctě a slávě Boží.“ Pak vešli do domu a opakovali, co jsem řekl. Pánovi se to zalíbilo, a tak nás postavili přede dveře obydlí a nadzvedli plst', která před nimi visela; a protože byl čas Narození Páně, začali jsme zpívat:

A solis ortus cardine / et usque terrae limitem / Christum canamus prin-

Když jsme dozpívali tento hymnus, prohledali nám nohy, prsa i paže, zda u sebe nemáme nože. Tlumočníka dali prohlédnout a přiměli ho, aby svůj pás a nůž nechal v úschově u dveřníka. Pak jsme vešli; ve vchodu stála lavice s kumysem a vedle ní postavili tlumočníka. Nás však posadili na lavici poblíž paní. Dům byl uvnitř celý potažen zlatohlavem a uprostřed obydlí hořel v ohništi oheň z trní a kořenů pelyňku – který tu dorůstá velké výšky – a z hovězího trusu. On, totiž Mangu, seděl na lehátku a byl oděn v kožešině skvrnitě a lesklé, jako je kůže tulení. Je to malý muž, prostřední postavy, ve věku čtyřiceti pěti let, a vedle něho seděla mladá manželka; a velmi ošklivá, již dospělá dívka jménem Cirina s jinými dětmi seděla na lehátku za nimi. Toto obydlí patřilo jistě křesťanské paní, kterou velice miloval a s níž měl tuto dívku. Potom si vzal tuto mladou manželku, ale dívka byla paní celé této ordy, která patřovala její matce. Dal se nás zeptat, co chceme pít, zda víno nebo terracinu, což je rýžové víno (*cervisia*), nebo caracosmos, což je vyčiřené kobyčí mléko, nebo bal, což je medovina.⁶¹ V zimě totiž užívají těchto čtyř druhů nápojů. Odpověděl jsem: „Můj pane, nejsme lidé, kteří by hledali ukojení svých choutek v nápojích; cokoli se líbí tobě, bude vhod i nám.“ Dal nám tedy podat rýžový nápoj, který byl čirý a chutí podobný bílému vínu; trochu jsem ho z úcty k němu ochutnal, ale k našemu neštěstí stál náš tlumočník u číšníků, kteří mu dali tolik pít, že byl za chvíli opilý. Potom si chán dal přinést nějaké sokoly a jiné ptáky, které bral na ruku a prohlížel si je, a teprve po dlouhé době nám kázal mluvit. Tu jsme museli pokleknout. On měl svého tlumočníka, jistého Nestoriána, o němž jsem nevěděl, že je křesťan, a my jsme měli svého tlumočníka, jaký byl, a to už opilého. Tu jsem řekl: „Předně vzdáváme díky a chválu Bohu, který nás přivedl z tak daleka, abychom spatřili Mangu chána, jemuž Bůh dal tak velikou moc na zemi. A prosíme Krista, z jehož

⁶⁰ Začátek vánočního hymnu Sedulia (5. století): „Od končin, kde vychází slunce, až po hranice země opěvujeme Krista knížete, zrozeného z Marie Panny.“

⁶¹ Caracosmos (kara kumys, „černý kumys“) – dlouho stloukaný, vyčiřený kumys, nápoj velmožů; bal (turk. „med“) – medovina. Víno se ke dvoru dováželo ze západních zemí říše.

vůle všichni žijeme i umíráme, aby mu dal šťastný a dlouhý život. “Přejí si totiž, aby se lidé modlili za jejich život. Potom jsem mu řekl: „Můj pane, slyšeli jsme o Sartachovi, že je křesťan, a křesťané, kteří to uslyšeli, se velice radovali, a především můj pán, král Franků. Přišli jsme tedy k němu a můj pán král mu po nás poslal listy, v nichž byla slova míru, a mimo jiné mu v nich vydal svědectví o tom, jací jsme lidé, a prosil ho, aby nám dovolil zůstat v jeho zemi, neboť naším úřadem je učit lidi žít podle zákona Božího. On nás však poslal ke svému otci Baatuovi a Baatu nás poslal k tobě. Ty jsi ten, jemuž Bůh dal velikou moc na světě. Prosíme tedy tvou mocnost, abys nám dal svolení zůstat ve tvém panství a konat službu Boží za tebe, za tvé manželky a tvé děti. Nemáme zlato ani stříbro ani drahé kamení, abychom ti je darovali, nýbrž jen sami sebe, abychom se ti nabídli ke službě Bohu a k modlitbám za tebe. V každém případě nám dovol zůstat zde, dokud tato zima nepomine, neboť můj druh je tak slabý, že nemůže bez nebezpečí života dále snášet námahu jízdy na koni.“

Můj druh mi totiž pověděl o své nemohoucnosti a zapřísahal mě, abych požádal o svolení zůstat, neboť jsme se domnívali, že se budeme muset vrátit k Baatuovi, nedá-li nám chán ze zvláštní milosti svolení zůstat. Tu začal odpovídat: „Jako slunce rozesílá své paprsky všude, tak i moje vláda a vláda Baatuova sahá všude; nechceme proto vaše zlato ani stříbro.“ Potud jsem svému tlumočnickovi rozuměl, ale potom jsem nemohl porozumět celé ani jediné větě; z toho jsem poznal, že je opilý, a sám Mangu chán se mi zdál podnapilý. Jeho řeč však, jak se mi zdálo, ukazovala, že se mu nelíbí, že jsme přišli nejprve k Sartachovi, a ne k němu. Tu jsem, vida, že jsem bez tlumočníka, neřekl nic, leda že jsem ho prosil, aby se nehněval pro to, co jsem řekl o zlatě a stříbre, neboť jsem neřekl, že by takové věci potřeboval nebo chtěl, nýbrž jen, že bychom ho rádi uctili věcmi časnými stejně jako duchovními. Potom nám kázal vstát a opět se posadit, a po chvíli jsme ho pozdravili a vyšli ven, a s námi jeho písaři a jeho tlumočník, který vychovával jednu z jeho dcer. A začali se nás mnoho vyptávat

na království francouzské, zda je tam mnoho ovcí, dobytka a koní a zda by neměli raději hned tam táhnout a všechno to zabrat. A musel jsem vynaložit všechnu svou sílu, abych zakryl své rozhořčení a hněv; odpověděl jsem však: „Je tam mnoho dobrých věcí, které byste uviděli, kdyby se vám přihodilo tam přijít.“

Potom ustanovili někoho, kdo se o nás měl starat, a šli jsme k mnichovi. A když jsme odtamtud vycházeli, abychom šli do svého obydlí, přišel ke mně tlumočník, o němž jsem se zmínil, a řekl: „Mangu chán se nad vámi slitovává a dovoluje vám zůstat zde po dobu dvou měsíců; potom velká zima pomine. A dává vám na vědomí, že deset dní cesty odtud je pěkné město jménem Karakorum. Chcete-li tam jít, dá vám dát vše, co budete potřebovat; chcete-li však zůstat zde, můžete, a budete mít, co potřebujete. Bude to však pro vás namáhavé jezdit s dvorem.“ Odpověděl jsem: „Kéž Pán ochraňuje Mangu chána a dá mu šťastný a dlouhý život! Nalezli jsme zde tohoto mnicha, o němž věříme, že je to svatý muž a že sem přišel z vůle Boží. Rádi bychom tedy zůstali zde s ním, neboť jsme mniši, a konali bychom s ním modlitby za život chánův.“ Tu od nás beze slova odešel. A šli jsme do velkého domu, který jsme našli studený a bez zásoby paliva, a stále jsme byli bez jídla, a byla noc. Tu nám ten, jemuž nás svěřili, dal palivo a trochu jídla.

Náš průvodce, chystaje se k návratu k Baatuovi, nás prosil o koberec či pokrývku, kterou jsme z jeho rozkazu zanechali v Baatuově ordě. Dali jsme mu ji a on se s námi rozloučil co nejpřátelštěji, podával nám ruku a říkal, že je to jeho vina, jestliže nás nechal na cestě trpět hladem či žízní. Odpustili jsme mu a stejně tak jsme my prosili o odpuštění jeho i celou jeho družinu, jestliže jsme jim v něčem dali špatný příklad.

XX. O Paquetě z Metz a o poslech u dvora

Jedna žena z Metz v Lotrinsku, jménem Paqueta, která byla zajata v Uhrách, nás vyhledala a dala nám nejlepší jídlo, jaké mohla. Patřila k ordě té křesťanské paní, o níž jsem mluvil, a vyprávěla mi o neslýchané bídě, kterou vytrpěla, než přišla do ordy. Nyní se jí však vedlo docela dobře. Měla mladého rusínského manžela, s nímž měla tři velmi pěkné chlapce, a on uměl stavět domy, což je u nich velmi dobré řemeslo. Dále nám řekla, že v Karakorum je jistý mistr zlatník jménem Vilém, rodem Pařížan; jeho příjmení bylo Buchier a jméno jeho otce Laurent Buchier. Domnívala se, že na Velkém mostě má ještě žijícího bratra jménem Roger Buchier. Pověděla mi také, že vydržuje mladého muže, kterého pokládá za svého syna a který je znamenitý tlumočník. Ale protože Mangu chán dal tomu řečenému mistrovi tři sta iaskotů, to jest tři tisíce hřiven, a padesát dělníků k vykonání jistého díla, obávala se, že nebude moci svého syna poslat ke mně. Slyšela lidi v ordě říkat: „Muži, kteří přišli z tvé země, jsou dobří lidé a Mangu chán by s nimi rád mluvil, ale jejich tlumočník nestojí za nic.“ Proto se starala o tlumočníka. Napsal jsem tedy tomu mistrovi o svém příchodu a ptal se ho, zda by mi mohl poslat svého syna; a on odpověděl, že v tom měsíci nemůže, ale v příštím že dokončí své dílo a pak mi ho pošle.

Byli jsme tehdy ubytováni s ostatními posly; s posly se totiž u dvora Baatuova a u dvora Mangu chánova zachází rozdílně. U Baatuova dvora je na západní straně jam, který přijímá všechny, kdo přicházejí ze západu; a podobně je to zařízeno i pro ostatní strany světa. U dvora Mangu chánova však jsou všichni pod jedním jamem a mohou se navzájem navštěvovat a vídat. U Baatuova dvora se navzájem neznají a nikdo neví, zda je druhý posel, neboť nevědí o obydlích jeden druhého a vidí se jen u dvora. A když je jeden předvolán, druhý snad není; ke dvoru totiž chodí jen tehdy, když jsou předvoláni.

Nalezli jsme tam jistého křesťana z Damašku, který říkal, že přišel za soldána z Monréalu a z Kraků, jenž se chtěl stát poplatníkem a přítelem Tartarů. Nadto rok předtím, než jsem tam přišel, přišel tam z Akkonu jistý klerik, který si říkal Raymond, ale ve skutečnosti se jmenoval Theodolus. Vydal se z Kypru s bratrem Ondřejem a šel s ním až do Persie; tam v Persii si opatřil jakési nástroje z Ammoriku a zůstal tam i po odchodu bratra Ondřeje. Když se bratr Ondřej vrátil, pokračoval Theodolus se svými nástroji v cestě a přišel k Mangu chánovi, který se ho zeptal, proč přišel; a on řekl, že byl u jistého svatého biskupa, jemuž Bůh poslal z nebe list psaný zlatými písmeny a přikázal mu poslat jej pánu Tartarů, neboť ten se stane pánem celého světa, a že má lidi přimět, aby s ním uzavřeli mír. Tu mu Mangu řekl: „Jestliže jsi přinesl ten list, který přišel z nebe, a listy od svého pána, pak buď vítán.“ On odpověděl, že listy nesl, ale že byly i s jeho ostatními věcmi na nezbroceném soumarovi, který mu utekl lesy a přes kopce, a on všechno ztratil. A je pravda, že takové nehody se často stávají, a proto je třeba dávat velký pozor a držet koně, když člověk musí sesednout.

XXI. O podvodníku

Theodolovi a poselství ke králi Franků

Tu se Mangu otázal na jméno onoho biskupa. Theodolus odvětil, že se jmenuje Oto, a vyprávěl mu dále o Damašku a o mistru Vilémovi, který byl klerikem pana legáta. Tu se ho chán otázal, v čím království přebývá. On odpověděl, že je poddaným jistého krále Franků, jenž se jmenuje král Moles.⁶² Neboť už předtím slyšel o tom, co se přihodilo u Mensury, a chtěl tím říci, že je jedním z Vašich poddaných. Dále řekl chánovi, že mezi Franky a jím leží Saracéni a zatarasují cestu; kdyby byla cesta volná, poslali by Frankové posly a rádi by s ním uzavřeli mír. Tu se ho Mangu chán otázal, zda by k onomu králi a k onomu biskupovi dovedl jeho vyslance. Odpověděl, že ano, a také k papeži. Tehdy dal Mangu zhotovit velmi silný luk, který by sotva dva muži napjali, a dva šípy se stříbrnými hroty plnými dírek, které při výstřelu hvízdaly jako píšťala. I řekl Moalovi, kterého měl s tímto Theodolem poslat: „Jdi ke králi Franků, k němuž tě tento muž dovede, a podej mu tyto věci ode mne. Bude-li chtít mít s námi mír a dobudeme-li my země Saracénů až k jeho zemi, ponecháme mu vše-

⁶²Rockhill soudí, že si Theodolus jméno patrně vymyslel podle Mansúry (Mensura), kde Ludvík IX. v únoru 1250 svedl bitvu s egyptským vojskem a brzy nato padl i s vojskem do zajetí.

chen ostatní svět na západě. Nebude-li chít, přines nám luk i šípy zpět a řekni mu, že z takových luků střílíme daleko a zasahujeme tvrdě.“

Potom poručil Theodolovi, aby odešel z jeho přítomnosti; jeho tlumočnickem byl syn mistra Viléma a ten slyšel, jak chán říká onomu Moalovi: „Jdi s tímto mužem; dobře si prohlédni cesty, zemi, města, lidi a jejich zbraně. “Tu ten mladík Theodolovi vyčítal, že jedná špatně, když s sebou bere tartarské posly, kteří jdou jen vyzvědět. On však odpověděl, že je doveze po moři, takže nebudou moci poznat, odkud přišli, ani jak se vrátili.

Mangu dal také Moalovi svou pečeť,⁶³ což je jakoby plát zlata na dlaň široký a půl lokte dlouhý, na němž je napsán jeho rozkaz. Kdo ji nosí, může poroučet, co chce, a stane se to bez odkladu. Když pak ten Theodolus došel až k Vastaciov⁶⁴ a chtěl se odebrat dále k papeži, aby papeže oklamal, jako oklamal Mangu chána, otázel se ho Vastacius, má-li listy od papeže, když je vyslancem a vede posly Tartarů. A když žádné listy ukázat nemohl, dal ho zatknout, odňal mu všechno, co si nashromáždil, a vsadil ho do žaláře. Onen Moal tam onemocněl a zemřel. Vastacius však poslal zlatou pečeť zpět Mangu chánovi po Moalových průvodcích; potkal jsem je na cestě v Arseronu (Erzurum) na hranicích Turkie a vyprávěli mi, co tohoto Theodola potkalo. Takové dobrodruhy, kteří se toulají světem, Moalové usmrcují, kdykoli je mohou dostat do rukou.

⁶³Tzv. paiza (mong. gerege), kovová destička s vyrytým chánovým příkazem. Opravňovala držitele požadovat koně, potraviny a ubytování na poštovních stanicích a poslušnost úředníků; zlatá paiza vyjadřovala nejvyšší stupeň pravomoci. Byla to jakási úřední plná moc říše.

⁶⁴Jan III. Dukas Vatatzes (vládl 1222–1254), císař tzv. Nikájského císařství v Malé Asii, nástupnického státu Byzance po dobytí Konstantinopole křižáky roku 1204.

XXII. O slavnostech na dvoře Mangu chána a o kněžích různých vír

Když se blížil svátek Zjevení Páně (6. ledna), řekl mi onen arménský mnich jménem Sergius, že o tom svátku pokřtí Mangu chána. I prosil jsem ho, aby učinil vše, co je v jeho moci, abych mohl být přítomen a spatřit to na vlastní oči. A to mi slíbil. Svátek nadešel, ale mnich si pro mne neposlal; o šesté hodině jsem však byl povolán ke dvoru a spatřil jsem mnicha s kněžími, jak se vracejí ode dvora a nesou jeho kříž, a kněží měli kadidelnici a evangeliář. Onoho dne totiž měl Mangu chán hostinu. Je jeho zvykem, že ve dny, které mu jeho věštcí prohlásí za svaté nebo které nestoriánští kněží z nějakého důvodu označí za posvátné, pořádá dvorní shromáždění; v takové dny přicházejí nejprve křesťanští kněží ve svém rouchu, modlí se za něho a žehnají jeho číši. Když odejdou, přijdou saracénští kněží a činí totéž. Po nich přicházejí kněží modlářů a dělají tu-
též věc.⁶⁵ Mnich mi řekl, že Mangu věří jen křesťanům, ale chce, aby se za něho modlili všichni. Lhal však, neboť nevěří žádným, jak se ještě dozvíte; a oni všichni táhnou za jeho dvorem jako mouchy za medem, on

⁶⁵ Mongolští vládci zachovávali vůči náboženstvím vědomou toleranci: kněží všech vyznání byli osvobozeni od daní a povinností a na oplátku se měli modlit za chána. Tato zásada se připisovala již Čingisovým ustanovením (tzv. jasa).

dává všem a všichni věří, že jsou jeho oblíbenci, a všichni mu prorokují samé požehnání.

Seděli jsme tedy dlouho před jeho ordu⁶⁶ a přinesli nám maso k jídlu, já jsem však řekl, že tam jíst nebudeme, ale chtějí-li nás opatřit stravou, ať nám ji dají do našeho obydlí. Tu řekli: „Tak tedy jděte do svého obydlí, vždyť jste byli zavoláni jen k jídlu.“ Vraceli jsme se tedy kolem mnichova obydlí; ten se styděl za lež, kterou nám řekl, a já jsem s ním proto o té věci nechtěl mluvit. Někteří Nestoriáni mě však chtěli ujišťovat, že on (Mangu) byl pokřtěn; řekl jsem jim, že tomu nikdy neuvěřím ani to nebudu jiným vyprávět, neboť jsem to neviděl.

Přišli jsme do svého studeného a prázdného obydlí. Dali nám lože a pokrývky, přinesli nám topivo a nám třem dali na šest dní k jídlu maso z jedné ubohé hubené ovce. Denně nám dávali misku prosa a máz prosné medoviny, vypůjčili nám kotel a trojnožku, abychom si mohli vařit maso; a když bylo uvařené, vařili jsme ve vývaru proso. To byla naše strava; a byla by docela postačila, kdyby nás nechali jíst v pokoji. Ale bylo tolik strádajících hladem, kteří, jakmile viděli, že si chystáme jídlo, vtačili se k nám a museli dostat najíst s námi. Tehdy jsem poznal, jaké je to mučednictví dávat almužnu v chudobě.

V té době se začala zostřovat zima a Mangu chán nám poslal tři kožichy z kůží zvaných papion, které se nosí srstí navrch, a ty jsme s díky přijali. Také se ptali, zda máme všechnu potřebnou stravu. Řekl jsem jim, že nám postačí málo jídla, ale že nemáme dům, v němž bychom se mohli modlit za Mangu chána; neboť naše chýše byla tak malá, že jsme v ní nemohli stát vzpřímeně ani otevřít knihy, jakmile jsme rozdělali oheň. Oznamovali tedy tato slova jemu a on vzkázal mnichovi, zda by stál o naši společnost, a ten ochotně odpověděl, že ano. Od té doby jsme měli lepší obydlí a bydleli jsme s mnichem před ordu, kde nebydlel nikdo kromě nás a jejich věštců;

⁶⁶Ordu (odtud slovo „horda“) – sídlo, tábor či dvůr vládce nebo některé z jeho manželek. Každá z hlavních chánových manželek měla vlastní ordu s domácností, služebnictvem a majetkem.

ti však byli blíže, před ordu první paní, kdežto my jsme byli na samém východním konci, před ordu poslední paní. Stalo se to v předvečer oktávu Zjevení Páně (12. ledna). Nazítří, totiž v oktáv Zjevení Páně, se všichni nestoriánští kněží před svítáním shromáždili v kapli, tloukli na desku⁶⁷ a slavnostně zpívali jitřní; pak si oblékli bohoslužebná roucha a připravili kadidelnici a kadidlo. A zatímco takto čekali na nádvoří kostela, vešla do kaple první manželka, jménem Cotota caten⁶⁸ (caten znamená totéž co „paní“, Cotota je vlastní jméno), s několika jinými paními a se svým prvorozeným synem jménem Baltu a s některými dalšími svými dětmi; padli na zem, čelem k zemi, podle obyčeje Nestoriánů, a potom se pravou rukou dotýkali všech obrazů a vždy po dotyku si ruku políbili; a nato podali pravici všem přítomným v kostele. Takový je obyčej Nestoriánů při vstupu do kostela. Potom kněží dlouho zpívali, vložili paní do ruky kadidlo a ona je položila na oheň a pak ji okouřili kadidlem. Nato, když byl již jasný den, začala si snímat pokrývku hlavy zvanou bocca⁶⁹ a viděl jsem její obnaženou hlavu; pak nám řekla, abychom odešli, a když jsem odcházel, viděl jsem, že přinášejí stříbrnou mísu. Zda ji pokřtili, či ne, nevím; ale vím, že mši neslouží ve stanu, nýbrž ve stálém kostele. A o Velikonocích (12. dubna) jsem je viděl křtít a světit křtitelnice s velkým obřadem, což tehdy nedělali.

A když jsme se vraceli do svého obydlí, přišel Mangu chán, vstoupil do kostela či modlitebny a přinesli mu pozlacené lože, na němž usedl vedle své paní, tváří k oltáři. Tu si zavolali nás, kteří jsme o Manguově příchodu nevěděli, a dveřník nás prohledal, nemáme-li u sebe nože. Vstoupil jsem do modlitebny s Biblí a breviářem v záňadří. Nejprve jsem se poklonil oltáři, pak chánovi, a přejdouce na druhou stranu, postavili jsme se mezi

⁶⁷Na Východě se místo zvonů svolávalo k bohoslužbě úderem paličky do zavěšené dřevěné desky (řec. semantron, klepadlo).

⁶⁸Kutuktai-chatun, první a hlavní manželka Mangu chána, křesťanka nestoriánského vyznání.

⁶⁹Bocca (mong. bogtag) –vysoká, bohatě zdobená pokrývka hlavy vdaných mongolských žen z vyšších vrstev, nasazovaná na temeno.

mnicha a oltář. Tu nás přiměli zanotovat žalm podle našeho způsobu a zpěvu. Zpívali jsme tuto sekvenci: „Veni, Sancte Spiritus.“

Chán si dal přinést naše knihy, Bibli a breviář, a pečlivě se vyptával na obrázky a co znamenají. Nestoriáni odpovídali, jak uznali za dobré, neboť náš tlumočník s námi nepřišel. Už když jsem před ním stál poprvé, měl jsem Bibli v záhradě; dal si ji podat a dlouho si ji prohlížel. Potom odešel, ale paní tam zůstala a rozdávala dary všem křesťanům, kteří tam byli. Mnichovi dala jeden iascot⁷⁰ a arcijáhnovi kněží druhý. Před nás položila nasíc, což je kus látky široký jako příkrývka a asi stejně dlouhý, a bukrán; ale protože jsem je nechtěl přijmout, poslali je tlumočnickovi, který si je vzal. Nasic pak dovezl až na Kypr, kde jej prodal za osmdesát kyperských byzantinců, ačkoli byl cestou značně poškozen. Potom přinesli pití, rýžovou medovinu, červené víno podobné vínu z La Rochelle a kumys. Tu paní, držíc v ruce plnou číši, poklekla a žádala požehnání, a kněží všichni zpívali hlasitě, a ona ji celou vypila. Podobně jsme i já a můj druh museli zpívat, když chtěla pít podruhé. Když už byli skoro všichni opilí, přinesli jídlo, skopové maso, jež bylo hned zhltnuto, a potom velké ryby, kterým se říká kapři, ale bez soli a bez chleba; z těch jsem pojedl. A tak strávili den až do večera. A když už byla paní podnapilá, vystoupila na svůj vůz, kněží zpívali a vyli, a odjela svou cestou. Příští neděli, kdy se čte „Svatba byla v Káni Galilejské“, přišla chánova dcera, jejíž matka byla křesťanka, a učinila totéž, ač ne s takovou okázalostí; nerozdávala totiž dary, jen dávala kněžím pít, až se opili, a k jídlu pražené proso.

⁷⁰Iascot (turk. jastuk, „polštář“, pers. bališ) –stříbrný slitek ustálené váhy, užívaný v mongolské říši jako účetní a platební jednotka pro velké částky.

XXIII. O postu, věštění z kostí a o prohřešku mého druha

Před nedělí Devítník postí se Nestoriáni tři dny; nazývají to postem Jonášovým, jenž kázal Ninivetským; tehdy se také Arméni postí pět dní a nazývají to postem svatého Serkise, který je u nich jedním z největších světců a o němž Řekové říkají, že byl kanovníkem. Nestoriáni začínají půst třetího dne týdne a končí jej pátého, takže šestého dne jedí maso. A tehdy jsem viděl, jak kancléř, to jest nejvyšší písař dvora, jménem Bulgai,⁷¹ jim šestého dne daroval maso; a oni je s velkou slávou požehnali, jako se žehná velikonoční beránek. Sám však (v pátek maso) nejedl, a tak to činí i mistr Vilém Pařížan, který je jeho velkým přítelem. Mnich nařídil Manguovi, aby se po ten týden postil, a on to učinil, jak jsem slyšel. V neděli Devítník (8. února), která je jakoby Velikonocemi Arménů, jsme tedy šli v procesí k obydlí Mangu chána, a mnich a my dva, když nás prohledali, nemáme-li nože, vešli jsme s kněžími před jeho tvář. A když jsme vcházeli, vyšel ven sluha nesoucí několik ovčích lopatek spálených na uhel, a já se velice divil, co s nimi může dělat. Když jsem se na to později vyptal, dozvěděl jsem se, že na světě nic nečiní, aniž by se nejprve radil s těmito kostmi; dokonce ani nikoho nepustí do svého obydlí, aniž by se jich na-

⁷¹Bulgai (Bolgai) stál v čele chánovy kanceláře, v níž se vyhotovovaly listiny a rozkazy v několika jazycích; současně, jak Rubruck dále uvádí, soudil a vynášel hrdelní rozsudky. Soudní a písařská funkce byly v mongolské správě úzce spjaty.

před otázal. Tento druh věštění⁷² se provádí takto: chce-li něco učinit, dá si přinést tři takové dosud neopálené kosti, a drže jednu z nich, myslí na věc, o níž se chce otázat, zda ji má učinit, či ne; a pak ji podá sluhovi, aby ji spálil. Vedle obydlí, v němž bydlí, jsou dvě malé stavby, v nichž se tyto kosti pálí, a tyto kosti se každý den pilně shánějí po celém táboře. Když jsou spáleny do černa, přinesou mu je zpět a on zkoumá, zda kosti žářem pukly po celé délce. V takovém případě je mu cesta k činu otevřena. Pukly-li však kosti napříč nebo vyskočily-li z nich okrouhlé kousky, pak jednat nesmí. Tato kost totiž v ohni vždycky praskne nebo se na ní objeví trhliny, které se po ní rozbíhají. A najde-li ze tří jednu vyhovující, jedná.

Když jsme tedy vcházel před jeho tvář, byli jsme napomenuti, abychom se nedotkli prahu.⁷³ Nestoriánští kněží mu přinesli kadidlo a on je vložil do kadidelnice a oni ho okouřili. Potom zpívali a žehnali jeho nápoj; po nich pronesl své požehnání mnich a nakonec jsme museli pronést své i my. A když viděl, že neseme Bible na prsou, dal si je podat k prohlédnutí a velmi pozorně si je prohlížel. Když se napil a nejvyšší z kněží mu podal číši, dali pít i kněžím. Potom jsme vyšli; a můj druh, který se obrátil tvář k chánovi, klaněl se mu a takto couvaje za námi, zavadil o práh obydlí. A když jsme ve vši spěšnosti ubírali se k domu jeho syna Baltua, strážci prahu na mého druhu vztáhli ruce, zadrželi ho a nedovolili mu, aby šel za námi; a zavolavše kohosi, řekli mu, ať ho odvede k Bulgaiovi, který je nejvyšším písařem dvora a který odsuzuje lidi k smrti. Já jsem však o tom všem nic nevěděl. Když jsem se ohlédl a neviděl ho přicházet, myslel jsem, že ho zadrželi, aby mu dali lehčí oděv, neboť byl slabý a tak obtížený kožešinami, že sotva mohl chodit. Potom zavolali našeho tlumočníka a přiměli ho, aby s ním zůstal.

My jsme se mezitím odebrali do domu nejstaršího chánova syna, který má

⁷²Věštění z ovčích lopatek (skapulimancie) bylo u stepních národů velmi rozšířené a v Mongolsku se udrželo až do moderní doby.

⁷³Dotknout se prahu chánova obydlí bylo u Mongolů těžkým znesvěcením, za něž hrozil i trest smrti; o tomto zákazu píše již Jan z Plano Carpini.

již dvě manželky a bydlí po pravé straně otcova ordu; a jakmile nás spatřil přicházet, vstal z lože, na němž seděl, padl na zem, udeřil čelem o zem a uctil kříž. Potom vstal a dal jej postavit vysoko na nejčestnější místo vedle sebe. Měl za učitele jistého nestoriánského kněze jménem David, velkého opilce, který ho vyučoval. Potom nás vyzval, abychom se posadili, a dal kněžím pít. A napil se i on, když ho napřed požehnali.

Potom jsme šli do ordu druhé paní, jež se jmenuje Cota a je vyznavačkou model, a našli jsme ji nemocnou ležet na loži. Mnich ji přinutil vstát z lože a uctít kříž na pokleknutí a padáním na zem, čelem k zemi; on přitom stál s křížem na západní straně obydlí a ona na východní. Když se to stalo, vyměnili si místa, mnich přešel s křížem na východní stranu a ona na západní; a on jí směle poručil, ačkoli byla tak slabá, že se sotva držela na nohou, aby třikrát padla na zem a uctila kříž obrácena k východu, po křesťanskou; a ona to učinila. A ukázal jí, jak se žehnat znamením kříže před obličejem. Potom, když se opět uložila na lože a byly za ni proneseny modlitby, šli jsme do třetího domu, v němž dříve bydlívala ona křesťanská paní. Po její smrti nastoupila na její místo mladá dívka, která spolu s dcerou pána (Mangua?) nás radostně přijala; a všichni v tom domě uctili kříž velmi zbožně; a ona jej dala postavit na vyvýšené místo na hedvábnou látku a dala přinést jídlo, totiž skopové, a to bylo položeno před paní domu, která je dala rozdělit kněžím. Já a mnich jsme však nejedli ani nepili. Když bylo maso zhltnuto a vypito mnoho nápoje, museli jsme jít do komnaty oné slečny Cheriny, která byla za velkým ordu, jež patřilo její matce; a když byl kříž vnesen, padla na zem a uctila jej velmi zbožně, neboť v tom byla dobře vyučena, a postavila jej na vyvýšené místo na kus hedvábí; a všechny ty kusy látky, na které byl kříž kladen, připadly mnichovi.

Jistý Armén, který přišel s mnichem, přinesl onen kříž, jak říkal, z Jeruzaléma; byl stříbrný, vážil snad čtyři hřivny a měl v rozích čtyři drahokamy a jeden uprostřed; a neměl na sobě obraz Spasitele, neboť Arméni a Nestoriáni se stydí ukazovat Krista přibitého na kříž. Darovali jej Mangu chánovi

a Mangu se ho otázal, co si přeje. Tu řekl, že je synem arménského kněze, jehož kostel Saracéni zničili, a prosil ho o pomoc k obnovení toho kostela. Tu se ho (Mangu) otázal, za kolik by se dal znovu postavit, a on řekl, že za dvě stě iascotů –to jest dva tisíce hřiven. I nařídil, aby mu byly dány listy pro toho, kdo vybírá tribut v Persii a ve Velké Arménii, aby mu tuto sumu stříbra vyplatil.⁷⁴ Mnich nosil tento kříž všude s sebou, a kněží, vidouce, jaký z něho má zisk, začali mu závidět.

Byli jsme tedy v obydlí oné slečny a ona dala kněžím mnoho pít. Odtud jsme šli do čtvrtého domu, který byl posledním co do polohy i co do významu. Neboť on (totiž Mangu) k oné paní nedocházel, její obydlí bylo staré a ona sama málo půvabná; ale po Velikonocích jí chán dal zhotovit nový dům a nové vozy. Ona, stejně jako druhá, věděla o křesťanství málo nebo nic, ale následovala věštce a modláře. Když jsme však vešli, uctila kříž, tak jak ji to mnich a kněží naučili. Tam opět kněží pili; a odtud jsme se vrátili do své modlitebny, která byla nablízku, a kněží ve své opilosti zpívali s velkým vytím, což v oněch krajích není k pohanění ani u muže, ani u ženy.

Potom přivedli mého druha a mnich mu velmi tvrdě vyčínil, že se dotkl prahu. Nazítří přišel Bulgai, který byl soudcem, a důkladně vyšetřoval, zda nás někdo varoval, abychom se měli na pozoru a nedotkli se prahu; a já odpověděl: „Můj pane, neměli jsme s sebou tlumočníka; jak bychom tomu byli mohli rozumět?“Tu mu odpustil, ale napříště mu už nikdy nebylo dovoleno vstoupit do žádného chánova obydlí.

⁷⁴Dobytá území spravovali chánovi místodržitelé a výběrčí daní, kteří odváděli tribut do ústřední pokladny; chánův písemný příkaz k výplatě z místních příjmů byl běžným způsobem, jak říše hradila své výdaje a odměny.

XXIV. O nemoci paní Coty a o mnichu Sergiovi

Potom se stalo, že paní Cota, která onemocněla kolem neděle Šedesátnice (15. února), se roznemohla až k smrti a čarodějové modlářů nedokázali nemoc zahnat. Tu Mangu poslal k mnichovi s otázkou, co by se pro ni dalo učinit, a mnich ukvapeně odpověděl, že neuzdraví-li se, může mu dát sřít hlavu. Když to slíbil, zavolał si nás mnich, se slzami nám tu věc vyprávěl a prosil nás, abychom s ním tu noc bděli v modlitebně; to jsme učinili. A měl jistý kořen zvaný reveň, ten rozsekal téměř na prach a dal jej do vody spolu s malým křížkem, který měl a na němž byl vyvýšený obraz Spasitele; a říkal, že podle něho pozná, zda se nemocný uzdraví, či zemře. Měl-li se zachránit, přilnul křížek k hrudi nemocného, jako by byl přilepen; ne-li, nepřilnul. A já jsem se domníval, že ta reveň je něco svatého, co přinesl z Jeruzaléma ve Svaté zemi. Měl ve zvyku dávat tuto vodu pít všem nemocným, a nemohlo tomu být jinak, než že se jim po tak hořkém nápoji pohnulo ve střevech. Oni však pokládali toto pohnutí ve svých tělech za něco zázračného.

Tu jsem mu řekl, když ji připravoval, ať ten nápoj připraví se svčcenou vodou, jak se to činí v církvi římské, neboť ta má velkou moc vyhánět d'ábly; domnívali jsme se totiž, že ji posedl d'ábel. A na jeho prosbu jsme mu připravili svčcenou vodu, on do ní přimíchal reveň a nechal v ní ce-

lou noc máčet kříž. Řekl jsem mu také, že je-li knězem, má kněžský stav velkou moc vyhánět d'ábly. A on řekl, že je; ale lhal, neboť žádné svěcení nepřijal a neznal ani jediné písmeno, nýbrž byl tkalcem sukna, jak jsem se dozvěděl v jeho vlastní zemi, kterou jsem projížděl na zpáteční cestě.

Nazítří jsme tedy šli k oné paní, mnich, já a dva nestoriánští kněží, a ona byla v malém stanu za svým větším obydlím. Když jsme vešli, vstala z lože, uctila kříž, uctivě jej položila vedle sebe na hedvábnou látku, napila se svěcené vody s revení a omyla si jí prsa; a mnich mě požádal, abych nad ní přečetl evangelium. Přečetl jsem Umučení Páně podle Jana. Nakonec se vzpomatovala a cítila se lépe, i dala přinést čtyři stříbrné iascoty, které nejprve položila k patě kříže, potom dala jeden mnichovi a jeden podávala mně, ale já ho nechtěl přijmout. Tu mnich natáhl ruku a vzal si jej. A každému z obou kněží dala po jednom; tak tehdy rozdala čtyřicet hřiven. Potom dala přinést víno a dala pít kněžím, a také já jsem musel z její ruky třikrát pít ke cti Nejsvětější Trojice. Začala mě také učit jazyku a žertovala se mnou, protože jsem mlčel, nemaje u sebe tlumočníka.

Nazítří jsme k ní opět šli, a Mangu chán, uslyšev, že jsme šli tudy, dal nás k sobě zavolat, neboť slyšel, že se paní polepšilo; a našli jsme ho s několika jeho služebníky, jak pije cosi, co vypadalo jako tekuté bláto, pokrm z těsta k posilnění hlavy, a před ním ležely spálené ovčí lopatky; a vzal kříž do ruky; zda jej však políbil nebo uctil, jsem si nepovšiml, ale díval se na něj a vyptával se nevím nač.

Tu mnich požádal o dovolu nosit kříž vysoko na kopí, neboť o tom s mnichem již dříve mluvil, a Mangu odpověděl: „Noste jej, jak se vám nejlépe líbí.“ Potom jsme ho pozdravili a šli k řečené paní a našli jsme ji zdravou a veselou; opět se napila svěcené vody a my jsme nad ní přečetli Umučení. Ale tito ubozí kněží ji nikdy nevyučili víře ani jí neradili, aby se dala pokřtít. Já jsem tam však seděl mlčky a nemohl promluvit ani slovo, a tak mě opět naučila něco z jazyka.

Kněží neodsuzují žádný druh čarování; viděl jsem tam totiž čtyři meče

napůl vytažené z pochvy, jeden u hlavy paniny postele, druhý u nohou a po jednom z ostatních dvou po obou stranách vchodu. Viděl jsem tam také stříbrný kalich, takový, jaký používáme my, který byl snad ukraden v některém kostele v Uhrách; visel na stěně plný popela a na popelu ležel černý kámen; a tito kněží nikdy neučí, že takové věci jsou zlé. Ba co víc, sami takové věci dělají a učí.

Navštívili jsme ji (totiž Cotu) po tři dny, takže se úplně uzdravila. Potom mnich udělal korouhev pokrytou kříží a opatřil si rákos dlouhý jako kopí a my jsme nosovali kříž vysoko vztyčený. Prokazoval jsem mu úctu jako svému biskupovi, protože znal jazyk. Dělal však mnoho věcí, které se mi nelíbily. Dal si tak zhotovit skládací stolicí, jakou mívají biskupové, a rukavice a čepici z pavích per a na ní malý zlatý křížek, který se mi, pokud jde o kříž, dobře líbil. Měl hrubé nehty, které se snažil vylepšovat mastmi. V řeči se projevoval velmi opovážlivě. Kromě toho tito Nestoriáni přeříkávali nevím jaké verše, podle nich ze žalmu, nad dvěma spojenými proutky, které drželi dva muži. Mnich byl při tom obřadu přítomen; a projevovaly se na něm i jiné marnosti, které se mi nelíbily. Přesto jsme se jeho společnosti drželi pro čest kříže; nosovali jsme totiž kříž vysoko vztyčený po celém táboře a zpívali „Vexilla regis prodeunt“, nad čímž se Saracéni velice divili.

XXV. O zemích na východ od Manguova dvora a o Katai

Od té doby, co jsme přišli ke dvoru Mangua, pohnul se svými vozy jen dvakrát k jihu; a potom se začal vracet k severu, což bylo směrem ke Karakorum. Jednu věc jsem po celou cestu pozoroval, která se shodovala s tím, co mi v Konstantinopoli vyprávěl pan Balduin Henegavský, jenž tam byl: že to jediné, co se mu zdálo podivuhodné, bylo, že po celou cestu tam stoupal vzhůru, aniž by kdy sestupoval. Všechny řeky totiž tekly od východu k západu, buď přímo, nebo nepřímě, to jest odbočující k severu nebo k jihu. A vyptával jsem se kněží, kteří přišli z Katai,⁷⁵ a ti dosvědčili, že z místa, kde jsem zastihl Mangu chána, je do Katai dvacet dní cesty mezi jihem a východem; kdežto do Onan Kerule, což je vlastní země Moalů a kde je Čingisovo ordu,⁷⁶ je deset dní přímo na východ a že v celém tom východním kraji není žádné město. Jsou tam však (jak pravili) lidé zvaní Su-Moal, to jest „Moalové vod“, neboť su znamená totéž co „voda“.

Živí se rybami a lovem, neboť nemají stáda ovcí ani skotu. Podobně na severu není žádné město, jen národ chovající stáda, zvaný Kerkis.⁷⁷ Jsou

⁷⁵Katai (Cathay) – severní Čína, od r. 1234 dobytá Mongoly; jméno pochází od Kitanů, kteří tam dříve vládli.

⁷⁶Oblast řek Onon a Kerulen v dnešním severovýchodním Mongolsku, pravlast Čingisova rodu; jeho ordu tam udržovaly jeho vdovy a potomci.

⁷⁷Kyrgyzové, tehdy sídlící na horním toku Jeniseje na jižní Sibiři.

tam také Orengai, kteří si pod nohy přivazují hlazené kosti a jezdí po zmrzlém sněhu a po ledu takovou rychlostí, že dohánějí ptáky i zvěř. A je tam ještě řada jiných chudých národů na sever, až kam jen lze kvůli zimě bydlet, a na západě hraničí se zemí Pascatir, což je Velké Uhersko, o němž jsem Vám psal již dříve. Severní konec toho kouta je pro velkou zimu neznámý, neboť je tam věčný sníh a led.

Ptal jsem se (týchž kněží) na netvory neboli lidské obludy, o nichž mluví Isidor a Solinus. Řekli mi, že nic takového nikdy neviděli, čemuž jsem se velice divil, je-li to pravda. Všechny tyto zmíněné národy, ať jsou jakkoli ubohé, musí (Moalům) nějakým způsobem sloužit. Bylo totiž Čingisovým příkázáním, že žádný člověk nemá být osvobozen od služby, dokud není tak starý, že už vůbec nemůže pracovat.⁷⁸

Jednoho dne se mnou seděl jeden kněz z Katai, oblečený do červené látky nejkrásnějšího odstínu, a já jsem se ho zeptal, odkud je taková barva; a on mi vyprávěl, že v zemích na východ od Katai jsou vysoké skály, mezi nimiž žijí tvorové, kteří mají ve všem lidskou podobu, až na to, že se jim neohýbají kolena, takže se pohybují jakýmsi poskakováním; nejsou větší než loket a celé jejich tělíčko je porostlé srstí a žijí v nepřístupných jeskyních. A lovci (z Katai) chodí a nesou s sebou medovinu, kterou lze přivodit velkou opilostí, vydlabávají ve skalách jamky jako číše a plní je tou medovinou. (Katai totiž nemá víno z hroznů, ačkoli tam začali vysazovat vinnou révu, ale dělají si nápoj z rýže.) Lovci se tedy skryjí a ta zvířata vylezou ze svých jeskyní, ochutnají ten nápoj a volají „čin, čin“; proto jim podle toho volání dali jméno a nazývají je Činčin. Potom přicházejí ve velkém počtu, pijí tu medovinu, opijí se a usnou. Tu přijdou lovci a spícímu svážou nohy i ruce. Potom jim otevrou žílu na krku, vezmou tři nebo čtyři kapky krve a pustí je na svobodu; a tato krev, jak mi řekl, je nejdražší k barvení purpuru. Vyprávěli mi také jako skutečnost (čemuž však nevěřím), že za

⁷⁸Povinnost služby se v mongolské říši vztahovala na všechny poddané: muži byli zapisováni do desítkových vojenských jednotek, jiní odváděli daně v naturáliích, řemeslnou práci či službu na poštovních stanicích. K tomu účelu se prováděly soupisy obyvatelstva.

Katai je jedna provincie, a v jakémkoli věku do ní člověk vstoupí, ten věk si podrží, jaký měl, když vstoupil. Katai leží na oceánu. A mistr Vilém mi vyprávěl, že sám viděl posly jistých národů zvaných Caule a Manse, kteří žijí na ostrovech, kolem nichž moře v zimě zamrzá, takže tam v tu dobu mohou Tartaři podnikat nájezdy; a ti (jim) nabídli dvaatřicet tisíc tumenů iascotů ročně, jen když je nechají v pokoji.⁷⁹ Tumen je číslo obsahující deset tisíc.

Obecnými penězi v Katai je papír z bavlny, na délku i na šířku dlaň veliký, a na něm vtiskují řádky podobné těm na Manguově pečeti.⁸⁰ Oni (totiž Kataiové) píší štětcem, jakým malují malíři, a v jednom znaku spojují několik písmen, která tvoří celé slovo. Tebet'ané píší tak jako my a mají písmena našim dosti podobná. Tangutové píší zprava doleva jako Arabové, ale řádky kladou nad sebe směrem vzhůru; Ujgurové, jak bylo řečeno dříve, (píší) shora dolů. Obecnými penězi Rusínů jsou kočky šedé a bílé veverčí kožešiny.

⁷⁹Caule je Korea (Čín. Kao-li), Manse jižní čínská říše Sung (Manzi); ta nebyla ostrovní, jak se Rubruck domníval, a Mongolové ji dobyli až r. 1279. Tumen je desetitisíc – též název největší jednotky mongolského desítkového vojenského a správního členění (desítky, stovky, tisíce, tumeny).

⁸⁰Papírové peníze užívala Čína již od 11. století; Mongolové je převzali a za Kublajovy vlády se staly hlavním oběživem celé Juanské říše.

XXVI. O postní době na Manguově dvoře

Když jsme se nastěhovali k mnichovi, radil nám ve vši laskavosti, abychom se zdržovali masa: náš sluha že bude dostávat maso s jeho sluhy a on nám opatří mouku a olej nebo máslo. Tak jsme také učinili, ačkoli to mému druhovi pro jeho slabost velmi vadilo. Naše strava tedy sestávala z prosa s máslem, nebo z těsta vařeného ve vodě s máslem, nebo z kyselého mléka a nekvašeného chleba pečeného na ohni z kravského či koňského trusu.

Když nadešla neděle Padesátnice (23. února), jež je masopustem všech východních (křesťanů), postila se velká paní Cotota se svou družinou po celý ten týden; přicházela každý den do naší modlitebny a dávala jíst kněží i ostatním křesťanům, kterých se tam v onom prvním týdnu shromáždilo velké množství, aby slyšeli bohoslužby; a mně i mému druhovi dala každému tuniku a spodky z šedého samitu podšité hedvábnou vatou, neboť můj druh si velmi stěžoval na tíhu svých kožichů. Přijal jsem je kvůli svému druhovi, ačkoli jsem se omluvil, že takový oděv nenosím. Co připadlo mně, dal jsem svému tlumočnickovi.

Když dveřníci dvora viděli, jaký zástup se tlačí ke kostelu, který stál hned za hranicí dvora, poslali strážci dvora jednoho ze svých k mnichovi, aby mu řekl, že nestrpí, aby se tak velké množství shromažďovalo hned za

hranicemi dvora. Tu mnich hrubě odpověděl, že by rád věděl, zda to říkají z rozkazu Mangua, a přidal i nějaké pohružky, jako by si na ně chtěl Manguovi stěžovat. Oni ho tedy předešli a obžalovali ho u Mangua, že příliš mnoho mluví a že se na jeho řeči schází příliš velký zástup.

Potom, v neděli Čtyřicátnice (1. března), jsme byli povoláni ke dvoru; a když mnicha tak potupně prohledali, nemá-li nuž, že si sám od sebe zul boty, vešli jsme před chánovu tvář; ten držel v ruce spálenou ovčí lopatku a prohlížel si ji; a pak, jako by z ní četl, začal mnicha kárat a ptal se ho, proč, když je člověk, který se má modlit k Bohu, tolik mluví s lidmi. Já jsem stál vzadu s obnaženou hlavou a chán mu řekl: „Proč si neodkryješ hlavu, když přicházíš před mou tvář, jako to dělá tento Frank?“ Tu si mnich ve velikém zmatku sňal čepici, proti obyčeji Řeků a Arménů; a když mu chán řekl mnoho tvrdých slov, vyšli jsme. A potom mi mnich podal kříž, abych jej odnesl do modlitebny, neboť byl tak zmaten, že jej nechtěl nést.

Po několika dnech se s chánem usmířil a slíbil, že půjde k papeži a že přivede všechny národy západu k tomu, aby mu byly poslušny. Když se po tomto rozhovoru s chánem vrátil do modlitebny, začal se mě vyptávat na papeže, zda věřím, že ho přijme, přijde-li k němu jménem Mangua, a zda by mu opatřil koně až ke Svatému Jakubu. Vypytoval se také na Vás, zda věřím, že byste poslal svého syna k Manguovi. Tu jsem ho varoval, aby se měl na pozoru a nedával Manguovi lživé sliby, neboť by se tím dopustil nového poklesku, horšího než prvního, a že Bůh od nás nechce lži ani abychom mluvili úskočně.

V té době vznikl spor mezi mnichem a jistým knězem jménem Jonáš, mužem sečtělým, jehož otec byl arcijáhmem a jehož ostatní kněží považovali za učitele a arcijáhna. Mnich totiž tvrdil, že člověk byl stvořen dříve než ráj a že to říká evangelium. Tu mě vyzvali, abych tu otázku rozhodl. Já, nevěda, že se o tom přou, odpověděl jsem, že ráj byl stvořen třetího dne, kdy byly stvořeny i všechny stromy, a že člověk byl stvořen dne šestého. Tu mnich začal říkat: „Nepřinesl snad ďábel prvního dne zemi ze čtyř kon-

čin světa, a když z ní udělal bláto, neutvořil z ní lidské tělo, a Bůh do něho nevdechl duši?“Když jsem uslyšel tento manichejský blud,⁸¹ a že jej takto veřejně a nestydatě hlásá, ostře jsem ho pokáral a řekl mu, ať si položí prst na ústa, protože nezná Písmo, a ať si dá pozor, aby se v té chybě neprozradil. On se mi však začal posmívat, protože jsem neznal jazyk. Nechal jsem ho tedy a šel do našeho obydlí.

Potom se stalo, že on a kněží šli v procesí ke dvoru, aniž by mi o tom řekli, neboť se mnou mnich pro ono pokárání nemluvil a nechtěl mě vzít s sebou, jak to dříve činíval. Když tedy přišli před Mangua a on mě mezi nimi neviděl, otázal se, kde jsem a proč jsem s nimi nepřišel. Kněží se však polekali a vymlouvali se. Když se vrátili, vyprávěli mi, co Mangu řekl, a stěžovali si na mnicha. Potom se mnich se mnou usmířil a já s ním; prosil jsem ho, aby mi pomáhal s jazykem, a já že mu budu pomáhat s Písmem svatým. Neboť „bratr, jemuž pomáhá bratr, je jako pevné město“.

Po prvním týdnu postu přestala paní přicházet do modlitebny a dávat nám jídlo a medovinu, jež jsme bývali zvyklí dostávat. Mnich nedovolil (žádné jídlo) kupovat, řka, že se při jeho přípravě používá skopový lůj. Olej nám dával jen velmi zřídka. Neměli jsme proto nic kromě chleba pečeného v popelu a těsta vařeného ve vodě, abychom měli polévku k pití, neboť jediná voda, kterou jsme měli, byl roztátý sníh nebo led, a byla velmi špatná. Tu si můj druh začal velmi stěžovat; i řekl jsem o své nouzi onomu Davidovi, který byl učitelem nejstaršího chánova syna, a ten má slova oznámil chánovi, jenž nám dal dát víno, mouku a olej. Nestoriáni v postě nejedí ryby, a Arméni rovněž ne; dali nám tedy měch vína. Mnich říkal, že jí jen v neděli, kdy mu ta paní posílala jídlo z vařeného těsta s octem k pití. Měl však u sebe, pod oltářem, skříňku s mandlemi, rozinkami, švestkami a mnoha jinými plody, které jedl po celý den, kdykoli byl sám. My jsme

⁸¹Manichejci (podle perského proroka Maniho, 3. stol.) učili dualismus dobrého a zlého principu a připisovali stvoření hmotného těla zlé mocnosti; středověcí katolíci tak označovali podobné dualistické nauky obecně.

jedli jednou denně, a to ve veliké bídě; neboť se vědělo, že nám Mangu chán dal víno, a tak se k nám tlačili jako psi co nejnestydatěji, jak nestoriánští kněží, kteří se u dvora opíjeli po celý den, tak Moalové i mnichovi sluhové. Dokonce i sám mnich, když k němu přišel někdo, komu chtěl dát pít, posílal k nám pro víno. Tak nám to víno přineslo více trápení než útěchy, neboť jsme nemohli odmítnout z něho dát, aniž bychom vzbudili pohoršení; a kdybychom dali, sami bychom neměli; a když bylo dopito, neodvažovali jsme se u dvora žádat o další.

XXVII. O stříbrném stromu v Karakorum a o příchodu do města

Kolem poloviny postu přijel syn mistra Viléma a přinesl krásný krucifix, zhotovený po francouzsku, se stříbrným obrazem Krista na něm připevněným. Když jej mniši a kněží spatřili, ukradli jej, ačkoli jej měl jménem svého mistra darovat Bulgaiovi, velkému písaři dvora; když jsem se o tom dozvěděl, velmi jsem se pohoršil.

Tento mladík také oznámil Mangu chánovi, že dílo, které poručil zhotovit, je hotovo; a to dílo Vám zde popíši. Mangu měl v Karakorum veliký palác, stojící hned u městských hradeb a obehnaný vysokou zdí, jako jsou u nás zdi, jež obklopují mnišská převorství. Je tu veliký palác, kde dvakrát do roka pořádá své pitky: jednou kolem Velikonoc, když tudy prochází, a jednou v létě, když se vrací (na západ). A ta druhá (slavnost) je větší, neboť tehdy přicházejí k jeho dvoru všichni velmoži, i když jsou vzdáleni dva měsíce cesty; a tehdy je štědře obdarovává rouchy a dary a ukazuje svou velkou slávu.⁸² Je tam mnoho budov dlouhých jako stodoly, v nichž jsou

⁸² Slavnostní shromáždění u chánova dvora měla i politický význam: velmoži při nich potvrzovali věrnost a chán jim rozděl roucha jednotné barvy a podíly z kořisti a tributu. Štědrost byla základem pouta mezi chánem a aristokracií.

uloženy jeho zásoby a poklady. Ve vchodu do toho velikého paláce, poně-
vadž bylo nepatřičné nosit tam měchy s mlékem a jinými nápoji, zhotovil
mu mistr Vilém Pařížan veliký stříbrný strom a u jeho kořenů jsou čtyři
stříbrní lvi, každý s trubkou, a všichni chrlí bílé kobyli mléko. A uvnitř
stromu vedou čtyři trubky až k jeho vrcholu, kde jsou ohnuty dolů, a na
každé z nich je také pozlacený had, jehož ocas se ovíjí kolem stromu. Z
jedné z těchto trubek teče víno, z druhé caracosmos neboli čištěné kobyli
mléko, z další bal, nápoj připravovaný z medu, a z další rýžová medo-
vina zvaná terracina; a pro každý nápoj je u paty stromu zvláštní stříbrná
mísa, která jej zachycuje. Mezi těmi čtyřmi trubkami nahoře udělal an-
děla, držícího trubku, a pod stromem udělal klenutou skrýš, v níž se může
ukrýt člověk. A středem stromu vedou vzhůru k andělu trubky. Nejprve
tam udělal měchy, ale ty nedávaly dost vzduchu. Venku před palácem je
sklep, v němž jsou nápoje uloženy, a tam jsou sluhové připraveni je na-
létat, jakmile uslyší anděla troubit. Na stromě jsou stříbrné větve, listy a
plody. Když se tedy žádá pití, zavolá vrchní číšník na anděla, aby zatroubil.
Tu ten, kdo je skryt ve sklepení, uslyšev to, fouká ze všech sil do trubky
vedoucí k andělu, a anděl přiloží trubku k ústům a zatroubí velmi hlasitě.
Sluhové ve sklepech, uslyševše to, nalijí jednotlivé nápoje do příslušných
trubek, trubky je svedou dolů do mís k tomu připravených, a číšníci je
pak načerpají a roznášejí v paláci mužům i ženám. Palác je podoben kos-
telu, má prostřední loď a dvě boční lodi za dvěma řadami sloupů a troje
dveře na jih; za prostředními dveřmi uvnitř stojí strom a chán sedí na vy-
výšeném místě na severu, aby ho všichni viděli; a k němu vedou dvě řady
schodů: po jedné k němu vystupuje ten, kdo mu nese číši, po druhé
sestupuje. Prostor uprostřed mezi stromem a těmi schody, po nichž se k
němu vystupuje, je prázdný; neboť zde stojí jeho číšník a také poslové,
kteří přinášejí dary; a on sám sedí nahoře jako božstvo. Po (jeho) pravé
straně, to jest na západě, jsou muži, po levé ženy. Palác se táhne od severu
(k jihu). Na jižní straně, podél sloupů po pravé straně, jsou řady sedadel
vyvýšených jako pódium, na nichž sedí jeho syn a bratři. Na levé straně je

to uspořádáno podobně a tam sedí jeho manželky a dcery. Nahoře vedle něho sedí jen jedna žena, avšak ne tak vysoko jako on.

Když tedy uslyšel, že je dílo hotovo, přikázal mistrovi, aby je postavil na místo a dobře upevnil; a potom kolem Smrtné neděle (29. března) vyrazil se svými lehkými stany a velké nechal za sebou. A mnich a my jsme ho následovali a on nám poslal další měch vína. Na cestě jsme procházeli mezi horami, kde byl nesmírný vítr a mráz a napadlo mnoho sněhu. K půlnoci tedy poslal k mnichovi a k nám a žádal nás, abychom prosili Boha, aby tu zimu a vítr zmírnil, neboť všechna zvířata v karavaně byla v nebezpečí, zvláště když byla tehdy březí a vrhala mláďata. Tu mu mnich poslal kadi-dlo a vzkázal mu, aby je sám položil na uhlíky a obětoval Bohu. Nevím, zda to učinil, ale bouře, která trvala již dva dny, utichla, když už začínal den třetí.

Na Květnou neděli (5. dubna) jsme byli blízko Karakorum. Za časného úsvitu jsme požehnali několik ratolestí, na nichž se ještě neobjevily žádné známky pučení. A kolem deváté hodiny jsme vstoupili do města s vztyčeným křížem a korouhví a prošli jsme saracénskou čtvrtí, kde je náměstí a trh, ke kostelu. A Nestoriáni nám vyšli vstříc v procesí. Když jsme vešli do kostela, našli jsme je připravené sloužit mši; a když byla sloužena, všichni přijali svátost a ptali se mě, zda chci přijmout i já. Odpověděl jsem, že jsem již pil a že nemohu svátost přijmout jinak než nalačno. Když byla mše odsloužena, bylo již po poledni, a tak nás mistr Vilém s velkou radostí vzal k sobě domů na oběd; měl za manželku dceru z Lotrinska, ale narozenou v Uhrách, a ta mluvila dobře francouzsky i kumánsky. Nalezli jsme tam také jiného člověka, jménem Basil, syna jednoho Angličana, narozeného v Uhrách, který také znal tyto jazyky. Obědvali jsme s velkou radostí a potom nás odvedli do naší chýše, kterou nám Tartari postavili na volném prostranství u kostela, spolu s mnichovou modlitebnou. Nazítří vstoupil chán do svého paláce a mnich, já a kněží jsme šli k němu, ale mému druhovi jít nedovolili, protože šlápl na práh. Mnoho jsem v sobě uvažoval, co mám dělat, zda jít, či ne; ale bál jsem se pohoršení, kdybych

se od ostatních křesťanů oddělil, a chánovi se to líbilo, a bál jsem se, že by to mohlo překazit dobro, které jsem doufal vykonat; rozhodl jsem se tedy jít, ačkoli jsem viděl, že jejich sekta je plná čarování a modlářství. Nedělal jsem tam však nic jiného, než že jsem se hlasitě modlil za celou církev a také za chána, aby ho Bůh vedl cestou věčné spásy.

Vstoupili jsme tedy na dvůr, který je velmi dobře uspořádán; a v létě jsou jím všude vedeny potůčky, jimiž se zavlažuje. Potom jsme vešli do paláce plného mužů a žen a stáli jsme před chánovou tváří, maje za zády strom, o němž jsem mluvil; ten spolu s mísami (u jeho paty) zabíral velkou část paláce. Kněží přinesli dva malé bochníčky požehnaného chleba a ovoce na míse, které mu po pronesení modlitby podali. A číšník mu to donesl tam, kde seděl na velmi vysokém a vyvýšeném místě; a on hned začal jíst jeden z bochníčků a druhý poslal svému synovi a jednomu ze svých mladších bratrů, kterého vychovával jistý Nestorián; ten zná evangelia a dal si také přinést mou Bibli, aby si ji prohlédl.

Po kněžích pronesl svou modlitbu mnich a po mnichovi já. Potom on (Mangu) slíbil, že nazítří přijde do kostela, který je dosti velký a pěkný a jehož celý strop je potažen hedvábnou látkou protkávanou zlatem. Nazítří však odjel svou cestou a kněžím se omlouval, že se neodvážil do kostela přijít, neboť se doslechl, že tam nosí mrtvé. My jsme však zůstali s mnichem v Karakorum spolu s ostatními kněžími dvora, abychom tam slavili Velikonoce.

Blížil se Zelený čtvrtek a Velikonoce, a já neměl svá bohoslužebná roucha; pozoroval jsem způsob, jakým si počínají Nestoriáni, a velmi jsem se trápil, co mám dělat: zda mám od nich přijmout svátost, zda mám sloužit mši v jejich rouchu, s jejich kalichem a na jejich oltáři, či zda se mám svátosti úplně zdržet. Tu přišlo veliké množství křesťanů, Uherů, Alanů, Rusínů, Gruzínců a Arménů, kteří všichni od svého zajetí svátost neviděli, neboť Nestoriáni je, jak říkali, nechtěli vpustit do svého kostela, pokud se od nich nedají znovu pokřtít. (Nestoriáni) nám však o tom všem nic neřekli;

naopak vyznávali, že římská církev je hlavou všech církví a že by svého patriarchu přijímali od papeže, kdyby byly cesty otevřené. A ochotně nám nabídli svou svátost a dovolili nám stát ve vchodu do chóru, abychom viděli jejich obřad, a o Bílé sobotě (11. dubna) u křtitelnice, abychom viděli jejich způsob křtu. Říkali, že mají trochu té masti, kterou Marie Magdalena pomazala nohy Páně, a vždy do ní dolévají tolik oleje, kolik ho vyberou, a zadělávají jej do svého chleba. Všichni východní (křesťané) totiž dávají do chleba místo kvasu tuk, nebo máslo, lůj z ovčího ocasu či olej. Říkají také, že mají trochu mouky, z níž byl upečen chléb, jež Pán posvětil, a vracejí do ní tolik, kolik vyberou; a mají vedle chóru místnost a pec, v níž pečou chléb, který pak s velikou zbožností světí.

XXVIII. O velikonočních obřadech a o smrti kněze arcijáhna

Z tohoto oleje tedy udělají bochník chleba na dlaň široký a ten nejprve rozdělí na dvanáct dílů podle počtu apoštolů, a potom tyto díly dělí dále podle počtu lidu; a kněz podává každému tělo Kristovo do ruky a ten je z jeho ruky zbožně přijme a dotkne se rukou temene své hlavy.

Potom jsem je, jak nejlépe jsem mohl, skrze tlumočníka přiměl ke zpovědi; vyložil jsem jim desatero přikázání a sedm smrtelných hříchů i ostatní, jichž se má člověk varovat a které má veřejně vyznat. Z krádeže se vymlouvali, že bez kradení žít nemohou, neboť jim jejich páni nedávají ani šatstvo, ani stravu. Uváživ tedy, že oni i jejich majetek byli odvléčeni bez spravedlivé příčiny, řekl jsem, že je jim dovoleno vzít si z věcí svých pánů, co nutně potřebují, a byl jsem ochoten říci to Mangu chánovi do očí. Někteří z nich byli dále vojáci a vymlouvali se, že musí chodit do válek, neboť jinak by byli usmrceni. Důrazně jsem jim zakázal táhnout proti křesťanům nebo jim škodit; ať se raději dají zabít, neboť tak se stanou mučedníky; a řekl jsem, že jestliže mě chce někdo pro toto učení obžalovat u Mangu chána, jsem ochoten kázat to i v jeho přítomnosti. Nestoriáni ze dvora přistoupili blíž, zatímco jsem učil, a já jsem se obával,

že by na nás mohli donášet.

Mistr Vilém nám tehdy dal zhotovit železo na pečení hostií a měl i jakási mešní roucha, jež si sám zhotovil; neboť byl poněkud vzdělaný a choval se jako klerik. Zhotovil také po francouzském způsobu řezaný obraz blahoslavené Panny a na okénkách, jež jej obklopovala, vyřezal velmi krásně evangelní příběh; udělal také stříbrnou schránku na tělo Kristovo, s ostatky v malých dutinách vyhloubených po stranách schránky. Zhotovil též oratoř na voze, pěkně vyzdobenou posvátnými výjevy. Přijal jsem jeho roucha a požehnal jim a napekli jsme po našem způsobu velmi pěkné hostie; a Nestoriáni mi propůjčili svou křtitelnici, v níž byl oltář. Jejich patriarcha jim poslal z Baldachu⁸³ čtverhrannou kůži jako antimension⁸⁴ a byla pomazána křížmem; tu užívali místo posvěceného kamene. Sloužil jsem tedy mši na Zelený čtvrtek (9. dubna) s jejich stříbrným kalichem a paténou, a byly to nádoby velmi veliké; a rovněž tak na Boží hod velikonoční. A dali jsme lidu přijímat, s Božím požehnáním, jak doufám. Oni sami pak na Bílou sobotu (11. dubna) pokřtili víc než šedesát osob ve velmi pěkném pořádku a mezi všemi křesťany byla veliká radost.

Tu se stalo, že mistr Vilém těžce onemocněl; a když se zotavoval, mnich, navštíviv jej, mu dal vypít rebarboru, takže ho málem zabil. Když jsem k němu přišel, zastihl jsem ho v tomto žalostném stavu a otázel jsem se ho, co jedl nebo pil. I pověděl mi, jak mu mnich dal ten nápoj a jak vypil dvě plné misky, domnívaje se, že je to svěcená voda. Tu jsem šel k mnichovi a řekl jsem mu: „Buď choď jako apoštol a čiň skutečné zázraky milostí Slova a Ducha svatého, nebo jednej jako lékař podle lékařského umění. Ty dáváš pít lidem, kteří k tomu nejsou způsobilí, silný léčivý nápoj, jako by to bylo něco svatého; a tím bys utržil velikou hanbu, kdyby se to mezi lidmi rozhlásilo.“ Od té doby se mě začal bát a měl se přede mnou na pozoru.

⁸³Bagdád, tehdy sídlo katolíkosa (patriarchy) nestoriánské církve Východu.

⁸⁴Antimension je posvěcená látka (zde kůže) s ostatky, kterou východní církve kladou na oltář; nahrazuje posvěcenou oltářní desku, pro putující kněze byla nezbytná.

Stalo se také v té době, že onemocněl kněz, který byl jakýmsi arcijáhmem ostatních, a jeho přátelé poslali pro jakéhosi saracénského věšce, a ten jim řekl: „Hněvá se na něj jakýsi hubený muž, který nejí, nepije a nespí v posteli. Získá-li jeho požehnání, snad se uzdraví.“ Pochopili tedy, že se to týká mnicha, a kolem půlnoci přišla k mnichovi kněžova žena, sestra a syn a prosili ho, aby přišel a dal mu své požehnání. Probudili i nás, abychom mnicha prosili s nimi. A když jsme ho prosili, řekl: „Nechte ho být, neboť on a tři další, kteří také chodí zlými cestami, pojali úmysl jít ke dvoru a vymoci si na Mangu chánovi, aby vás i mne vyhnali z těchto krajů.“

Byl totiž mezi nimi spor, neboť Mangu a jeho manželky poslali na Bílou sobotu mnichovi a kněžím čtyři iascoty⁸⁵ a kusy hedvábí, aby si je mezi sebou rozdělili; a mnich si nechal jeden iascot jako svůj díl, a ze zbývajících tří byl jeden falešný, neboť byl z mědi; kněžím se tedy zdálo, že si mnich ponechal příliš velký díl; a proto se dobře mohlo stát, že o tom mezi sebou mluvili a že to bylo mnichovi doneseno.

Když se rozednilo, šel jsem ke knězi, který měl velmi prudkou bolest v boku a plival krev, z čehož jsem usoudil, že je to vřed. Radil jsem mu, aby uznal papeže za otce všech křesťanů, což hned učinil a slíbil, že dá-li mu Bůh zdraví, půjde se vrhnout papeži k nohám a v dobré víře požádá, aby papež poslal Mangu chánovi své požehnání. Radil jsem mu také, aby navrátil, měl-li něco cizího. Řekl, že nic takového nemá. Mluvil jsem s ním také o svátosti posledního pomazání. Odpověděl: „Takový obyčej nemáme a naši kněží to neumějí konat; prosím tě, cokoli pro mne učiníš, učiň to tak, jak to umíš.“ Pověděl jsem mu také o zpovědi, kterou oni nekonají. Řekl několik slov do ucha jednomu knězi ze svých druhů; potom se mu začalo ulevovat a požádal mě, abych šel k mnichovi. Šel jsem. Mnich zprvu nechtěl přijít; nakonec, když uslyšel, že je mu lépe, šel se svým křížem; a já jsem šel nesa tělo Kristovo ve schránce mistra Viléma, neboť jsem je na jeho prosbu uchovával od Božího hodu velikonočního. Tu jej mnich

⁸⁵Iascot (turecky *jastuk*, doslova „polštář“) byl stříbrný slitek v podobě podušky, užívaný u Mongolů jako platidlo; podle Rubrucka měl hodnotu 10 hřiven stříbra.

začal šlapat nohama a on mu ve vši pokoře líbal nohy. Pak jsem mu řekl: „Je obyčejem římské církve, že nemocní přijímají tělo Kristovo jako pokrm na cestu a ochranu proti všem úkladům nepřítelů. Hle, tělo Kristovo, jež jsem uchovával od Božího hodu velikonočního. Musíš se vyzpovídat a toužit po něm.“ Tu řekl s velikou vírou: „Toužím po něm celým svým srdcem.“ A když jsem je chtěl vystavit, řekl s velikou vroucností: „Věřím, že toto je můj Stvořitel a Spasitel, který mi dal život a vrátí mi jej po smrti při všeobecném vzkříšení.“ A tak přijal tělo Kristovo, jež jsem proměnil já, podle způsobu církve římské.

Mnich pak u něho zůstal a dal mu, zatímco jsem byl pryč, nevím jaký nápoj. Druhého dne se mu přitížilo k smrti. Vzal jsem tedy trochu jejich oleje, o němž praví, že je svatý, a pomazal jsem ho podle obyčeje církve, jak mě o to žádal. Našeho oleje jsem neměl, neboť kněží Sartachovi si všechno ponechali. A když jsme se chystali odříkávat modlitby za umírající a já jsem chtěl být přítomen jeho smrti, vzkázal mi mnich, abych odešel, neboť budu-li přítomen, nesmím vstoupit do domu Mangu chánova, dokud neuplyne rok. Když jsem to řekl jeho přátelům, pověděli mi, že je to pravda, a snažně mě prosili, abych odešel, abych nezmařil dobro, které mohu působit. Když zemřel, řekl mi mnich: „Netrap se tím; zabil jsem ho svými modlitbami. Byl jediný učený a stavěl se proti nám. Ostatní nevědí nic. Nicméně všichni, i Mangu chán, přijdou k našim nohám.“ Tehdy mi pověděl onu výše zmíněnou odpověď věstcovu, čemuž jsem nevěřil, a tak jsem se zeptal kněží, přátel zesnulého, je-li to pravda. Řekli, že ano; zda mu to však někdo předem pověděl, či nikoli, nevěděli.

Potom jsem zjistil, že mnich povolal onoho saracénského věstce i s jeho ženou do své kaple, dal prosévat prach a nechal je z něho sobě věštit. Měl u sebe také jednoho rusínského jáhna, který mu věštil. Když jsem se to dozvěděl, zhrozil jsem se jeho nevědomosti a řekl jsem mu: „Bratře, muž plný Ducha svatého, který učí všemu, nemá hledat odpovědi ani rady u věstců; všechny takové věci jsou zakázány a ti, kdo se jim oddávají, jsou exkomunikováni.“ Tu se začal vymlouvat, že to není pravda, že by něco

takového hledal. Nemohl jsem ho však opustit, neboť jsem u něho byl ubytován z chánova rozkazu a nemohl jsem jít jinam bez jeho zvláštního rozkazu.

XXIX. O městě Karakorum a o bratřích Mangu chánových

O městě Karakorum máte vědět, že kromě chánova paláce není větší než ves Saint-Denis, a klášter v Saint-Denis je desetkrát větší než onen palác.

Jsou v něm dvě čtvrti: jedna saracénská, v níž jsou trhy a kde se schází velmi mnoho Tartarů kvůli dvoru, který je vždy nablízku tohoto města, a kvůli velikému počtu vyslanců; druhá je čtvrť Katajců, kteří jsou vesměs řemeslníci. Mimo tyto čtvrti jsou tam velké paláce, jež patří pisařům dvora⁸⁶. Je tam dvanáct modlářských chrámů různých národů, dvě mahometánské modlitebny, v nichž se vyvolává zákon Machometův, a jeden kostel křesťanů na samém konci města. Město je obehnané hliněnou zdí a má čtyři brány. U východní se prodává proso a jiné druhy obilí, jež se tam však přiváží zřídka; u západní se prodávají ovce a kozy; u jižní volí a vozy; u severní koně. Přišli jsme tam, následujícíe dvůr, v neděli před Nanebevstoupením (7. května). Nazítří jsme byli, my, mnich a celá jeho čeleď, předvoláni k Bulgaiovi, který je nejvyšším pisařem a soudcem⁸⁷, a také všichni vyslanci a cizinci, kteří měli ve zvyku navštěvovat mnichův

⁸⁶Písaři (mongolsky bičigči) tvořili jádro říšské kanceláře: vyhotovovali listiny a rozkazy, vedli soupisy a vyslýchali příchozí; pocházeli často z Ujgurů, Saracénů a Katajců.

⁸⁷Bulgai (Bolgai) byl hlavním sekretářem (kancléřem) Mangu chánovým; vedl říšskou kancelář a zároveň vykonával soudní moc, v mongolské správě se úřad pisaře a soudce často spojoval.

dům; a byli jsme předvoláni před Bulgaie každý zvlášť, nejprve mnich a my po něm; a velmi podrobně se vyptávali, odkud jsme, proč jsme přišli a jaké máme poslání. A tento výslech se konal proto, že Mangu chánovi bylo oznámeno, že do města vstoupilo pod rozličnými převleky čtyřicet Hacsasinů⁸⁸, aby ho zabili. Asi v té době se oné paní, o níž jsem mluvil, znovu přitížilo a poslala pro mnicha, ale on nechtěl jít a řekl: „Zavolala si zase kolem sebe modláře; ať ji uzdraví, dovedou-li. Já tam už nepůjdu.“

V předvečer Nanebevstoupení Páně (20. května) jsme obešli všechny domy Mangu chánovy; a povšiml jsem si, že když se chystal pít, kropili kumysem jeho plstěné modly⁸⁹. Tu jsem řekl mnichovi: „Co má společného Kristus s Beliálem? Jaký díl má náš kříž s těmito modlami?“

Mangu chán má dále osm bratrů: tři od téže matky a pět jen po otci. Jednoho z těch od téže matky poslal do země Hacsasinů, jimž říkají Mulidet, a rozkázal mu, aby je všechny pobil. Jiný táhl ke Persii a vstoupil již, jak se věří, do země Turkie a odtud pošle vojsko proti Baldachu a proti Vastacioví. Jednoho z ostatních poslal do Katáje proti těm, kdo se mu dosud nepodrobili⁹⁰. Nejmladšího bratra od téže matky, jménem Arabuccha⁹¹, drží při sobě, a ten má ordu jejich matky, která byla křesťanka⁹², a Vilém je jeho otrok. Neboť jeden z jeho bratrů po otci ho zajal v Uhrách, v jednom městě jménem Bělehrad, kde byl také normanský biskup z Belleville u Rouenu s biskupovým synovcem, jehož jsem viděl v Karakorum. A dal mistra Viléma Mangově matce, neboť ta velmi naléhala, aby jej dostala;

⁸⁸ Asasíni, tj. nizárijští ismáilité z hor severní Persie (pevnost Alamút), obávaní politickými vraždami; Mongolové je nazývali mulahida („bludaři“), odtud Rubruckovo „Mulidet“.

⁸⁹ Plstěné figurky ochranných duchů (mongolsky ongon), zavěšované v obydlích; před pitím se jim obětovalo pokropením kumysem.

⁹⁰ Proti asasínům a posléze na Bagdád táhl Mangův bratr Hülegü (Bagdád dobyl roku 1258); do Číny byl vyslán Kublaj, pozdější velký chán. Kdo je míněn tím, jenž „táhl ke Persii“, není jisté.

⁹¹ Arik-böke, nejmladší syn Toluje a Sorghaghtani; po Mangově smrti (1259) se s Kublajem neúspěšně utkal o trůn.

⁹² Sorghaghtani-beki (zemř. 1252), vdova po Tolujovi, z nestoriánského rodu Keraitů; prosadila nástup svého syna Mangu na trůn.

a když zemřela, stal se mistr Vilém majetkem tohoto Arabucchy spolu se všemi ostatními věcmi náležejícími k ordu jeho matky, a skrze něho se stal známým Mangu chánovi, jenž po dokončení díla, o němž jsem mluvil, dal tomuto mistrovi sto iascotů, to jest tisíc hřiven.

Den před Nanebevstoupením (20. května) řekl Mangu chán, že chce navštívit ordu své matky, neboť bylo docela blízko; a mnich řekl, že chce jít s ním a udělit požehnání duši jeho matky. Chán to schválil. Večer na den Nanebevstoupení (21. května) se oné již zmíněné paní (totiž Cotě⁹³) velice přitížilo, takže náčelník věštců poslal k mnichovi rozkaz, aby netloukl do své desky. Nazítří, když jsme vyrazili s celým dvorem, zůstalo ordu této paní pozadu. Když jsme přišli na místo, kde se měl rozbít tábor, dostal mnich rozkaz, aby se utábořil dál od dvora, než bývalo jeho zvykem, což učinil. Tu vyjel Arabuccha vstříc svému bratru chánovi, a mnich i my, vidouce, že musí jet kolem nás, vykročili jsme mu vstříc s křížem. Poznal nás, neboť již dříve byl v naší oratoři, a vztáhl ruku a udělal nad námi znamení kříže jako biskup. Tu mnich vsedl na koně a jel za ním a vezl s sebou nějaké ovoce. On (Arabuccha) sesedl před ordu svého bratra, aby na něho počkal, až se vrátí z lovu. Tu sesedl i mnich a nabídl mu své ovoce, které přijal. A vedle něho seděli dva vysoce postavení muži z chánova dvora, a byli to Saracéni. Arabuccha, který věděl o nepřátelství, jež je mezi křesťany a Saracény, se mnicha otázel, zná-li tyto Saracény. Odpověděl: „Vím, že jsou to psi; proč je máš vedle sebe?“ „Proč,“ otázali se oni, „nás urážíš, když jsme ti nic neřekli?“ Mnich jim řekl: „Je pravda, co říkám, vy i váš Machomet jste sprostí psi.“ Tu se začali rouhat Kristu, ale Arabuccha je zarazil řka: „Tak nesmíte mluvit, neboť víme, že Mesiáš je Bůh.“ V tutéž hodinu se náhle zvedl po celé krajině tak prudký vítr, že se zdálo, jako by jí proháněli ďáblové; a po malé chvíli přišly zprávy, že ona paní (Cota) zemřela.

Nazítří (22. května) se chán vrátil ke svému dvoru (do Karakorum) jinou

⁹³Cota, jinde Cotota caten (Kutuktai-chatun), jedna z manželek Mangu chánových, s níž se Rubruck setkal již dříve.

cestou, než kterou přišel; neboť k jejich pověrám patří, že se nikdy nevra-
cejí touž cestou, kterou šli. A dále, kdekoli rozbije svůj tábor, nesmí po
jeho odjezdu nikdo projít místem, kde byl, ani na koni, ani pěšky, dokud
tam zůstávají nějaké stopy po ohni, který tam byl rozdělán.

Toho dne se k mnichovi na cestě připojili nějakí Saracéni, dráždili ho a
přeli se s ním; a když měli navrch a on nevěděl, jak jinak hájit své důvody,
chtěl je udeřit bičem, který měl v ruce. Počíнал si tak, že jeho slova i činy
byly oznámeny dvoru, a nám bylo nařízeno sesedat (a tábořit) s ostatními
vyslanci, a ne před dvorem, jak jsme bývali zvyklí.

XXX. Jak se mě chánovi písaři vyptávali

Ustavičně jsem doufal, že přijde král Hermenie⁹⁴. Kromě toho přišel kolem Velikonoc jeden člověk z Bolatu, kde jsou ti Němci, za nimiž jsem se tam málem vydal⁹⁵, a ten mi pověděl, že ke dvoru má přijít nějaký německý kněz; z těch důvodů jsem se Mangu nevyptával, zda máme zůstat, či odejít, ačkoli nám zprvu dal svolení zůstat tam jen dva měsíce, a uplynuly již čtyři, ne-li pět. Neboť tyto věci se děly asi koncem května a byli jsme tam celý leden, únor, březen, duben a květen. Když jsem však o králi (Hermenie) ani o tom knězi neslyšel žádnou zprávu a obával jsem se, že bychom se museli vracet v zimě, jejíž krutost jsme již zakusili, dal jsem se Mangu chána otázat, co s námi zamýšlí, neboť bychom tam rádi zůstali natrvalo, bude-li mu to milé; musíme-li se však vrátit, bude pro nás méně svízelné vracet se v létě než v zimě. Hned mi vzkázal, abych se nevzdaloval, neboť se mnou chce mluvit; pošle pro syna mistra Viléma, neboť můj tlumočník nebyl dost schopný. Ten, kdo se mnou mluvil, byl Saracén a býval vyslancem u Vastacia. A ten, podplacen dary, radil Vastacioví, aby poslal vyslance k Mangu chánovi, a mezitím že uplyne čas; neboť

⁹⁴Hethum I., král Malé (Kilikijské) Arménie, vazal Mongolů; roku 1254 skutečně cestoval ke dvoru Mangu chána do Karakorum.

⁹⁵Bolat, patrně město Pulad v oblasti jezera Sajram (dnes severozápadní Sin-ťiang); Mongolové tam usadili zajaté Němce, kteří kopali zlato a kovali zbraně.

Vastacius se domníval, že oni (totiž Mongolové) hned vpadnou do jeho země. Poslal je, a když je poznal, málo o ně dbal, ani s nimi neuzavřel mír, ani oni dosud do jeho země nevstoupili; ani by nemohli, dokud se on odváží bránit. Neboť nikdy nedobyli žádné země silou zbraní, nýbrž jen lstí; a protože s nimi lidé uzavírají mír, působí jim pod rouškou toho míru záhubu. Potom se (onen Saracén) mnoho vyptával na papeže a na krále Francouzů a na cesty, jež k nim vedou. Mnich, když to slyšel, mě nepozorovaně varoval, abych mu neodpovídal, neboť se chce dát vyslat jako vyslanec; mlčel jsem tedy a neodpověděl jsem mu nic. A on mi řekl nevím jaká urážlivá slova, pro něž ho nestoriánští kněží chtěli obžalovat, a byl by býval usmrcen nebo krutě zbit; ale nechtěl jsem toho.

Nazítří, v neděli před Letnicemi (24. května), mě vzali ke dvoru; a přišli ke mně nejvyšší písaři dvora: jeden byl Moal, který podával chánovi pohár, a ostatní byli Saracéni, a jménem chánovým se vyptávali, proč jsem přišel. Opakoval jsem tedy, co bylo řečeno již dříve: jak jsem přišel k Sartachovi, od Sartacha k Baatuovi a jak mě Baatu poslal sem; potom jsem mu řekl: „Nemám co vyřizovat jménem žádného člověka. (To musil vědět z toho, co mu psal Baatu.) Mám jen mluvit slova Boží, bude-li je chtít slyšet.“ Přerušili mě a ptali se, jaká slova Boží chci mluvit, domnívajíce se, že mu chci předpovědět nějaké štěstí, jak to činí mnozí jiní. Odpověděl jsem jim: „Chcete-li, abych mu mluvil slova Boží, opatřete mi tlumočníka.“ Řekli: „Poslali jsme pro něho; ale mluv (zatím) skrze tohoto, jak nejlépe umíš; rozumíme ti velmi dobře.“ A velice na mne naléhali, abych mluvil. Řekl jsem tedy: „Komu bylo mnoho dáno, od toho se mnoho bude požadovat. A dále, komu bylo mnoho dáno, od toho se žádá mnoho lásky. Těmito slovy Božími učím Mangu, neboť Bůh mu dal velikou moc, a bohatství, jež má, mu nedaly modly Tuinů⁹⁶, nýbrž všemohoucí Bůh, který učinil nebe i zemi, v jehož ruce jsou všechna království a který ji (totiž moc) přenáší od jednoho národa k druhému pro hříchy lidí. Bude-li ho

⁹⁶Tuinové (z ujugurského toyin, „mnich“) –Rubruckův název pro buddhistické mnichy a vyznavače buddhismu, u mongolského dvora vlivné zejména z Ujgurů a Katajců.

tedy milovat, bude mu dobře; jinak ať ví, že Bůh bude na něm vše požadovat až do posledního halře.“Tu řekl jeden ze Saracénů: „Je snad někdo, kdo nemiluje Boha?“Odpověděl jsem: „Bůh praví: ‚Miluje-li mě kdo, zachovává má přikázání; a kdo mě nemiluje, nezachovává má přikázání.‘Kdo tedy nezachovává přikázání Boží, nemiluje Boha.“Tu řekl: „Byl jsi v nebi, že znáš přikázání Boží?“„Ne,“odpověděl jsem, „ale On je z nebe dal svatým mužům a nakonec sám sestoupil z nebe, aby nás učil, a máme je v Písmu, a ze skutků lidí vidíme, zda je zachovávají, či nikoli.“Tu řekl: „Chceš tedy říci, že Mangu chán nezachovává přikázání Boží?“Řekl jsem mu: „Ať přijde tlumočník, jak jste řekli, a já v přítomnosti Mangu, bude-li mu to milé, přednesu přikázání Boží, a on sám posoudí, zda je zachovává, či ne.“Tu odešli a pověděli mu, že jsem řekl, že je modlář čili Tuin a že nezachovává přikázání Boží.

Nazítří (25. května) poslal (chán) ke mně své písaře a ti řekli: „Náš pán nás k tobě posílá, abychom ti řekli: Jste zde křesťané, Saracéni a Tuinové. A každý z vás říká, že jeho učení je nejlepší a jeho písmo –totiž knihy – nejpravdivější. Chce tedy, abyste se všichni sešli a učinili srovnání, každý sepiše svá přikázání, aby on sám mohl poznat pravdu.“Tu jsem řekl: „Požehnán buď Bůh, který to vložil chánovi do srdce. Ale naše Písmo nám praví, že služebník Boží se nemá hádat, nýbrž má být ke všem vlídný; jsem tedy připraven bez hádky a sváru vydat, jak nejlépe dovedu, počet z víry a naděje křesťanů.“Zapsali má slova a odnesli mu je. Potom bylo Nestoriánům řečeno, aby se měli na pozoru a sepsali, co chtějí říci, a rovněž tak Saracénům a stejně i Tuinům.

Nazítří (26. května) opět poslal písaře a ti řekli: „Mangu chán chce vědět, proč jsi přišel do těchto krajů.“Odpověděl jsem jim: „Musí to vědět z Baatuových listů.“Tu řekli: „Baatuovy listy se ztratily a on zapomněl, co mu Baatu psal; chce to tedy vědět od tebe.“Tu jsem, cítě se bezpečněji, řekl: „Je povinností naší víry kázat evangelium všem lidem. Když jsem tedy uslyšel o slávě lidu Moalů, zatoužil jsem k nim přijít; a když mě tato touha jímala, uslyšeli jsme, že Sartach je křesťan. Obrátil jsem tedy své

kroky k němu. A pan král Francouzů mu poslal listy s vlídnými slovy a mimo jiné v nich dosvědčil, jací jsme lidé, a žádal, aby nám dovolil zůstat mezi lidmi Moal. Tu on (totiž Sartach) nás poslal k Baatuovi a Baatu nás poslal k Mangu chánovi; prosili jsme ho tedy a znovu prosíme, aby nám dovolil zůstat.“

To všechno zapsali a nazítří mu to odnesli.

Tu je ke mně opět poslal se slovy: „Chán dobře ví, že k němu nemáš žádné poselství, nýbrž že jsi přišel modlit se za něho jako jiní spravedliví kněží; ale chtěl by vědět, zda k nám kdy přišli nějakí vyslanci od vás, nebo nějakí naši šli k vám.“Tu jsem jim pověděl všechno o Davidovi a bratru Ondřejovi⁹⁷, a oni to všechno sepsali a donesli mu to.

Tu je ke mně opět poslal se slovy: „Zdržel ses zde dlouho; (chán) chce, aby ses vrátil do své země, a táže se, zda vezmeš s sebou jeho vyslance. “Odpověděl jsem jim: „Neodvážil bych se vést jeho posly za hranice jeho panství, neboť mezi námi a vámi je nepřátelská země, a moře a hory; a já jsem jen chudý mnich; neodvážil bych se je tedy vzít pod své vedení.“A oni, když to všechno zapsali, odešli.

⁹⁷David byl jedním z poslů mongolského velitele Eldžigideje, kteří roku 1248 navštívili Ludvíka IX. na Kypru; v reakci na toto poselství vyslal král ke dvoru velkého chána bratra Ondřeje z Longjumeau.

XXXI. O disputaci s Tuiny a Saracény

Nadešel předvečer Letnic (30. května). Nestoriáni sepsali celou kroniku od stvoření světa až do umučení Kristova; a přejdouce umučení, dotkli se Nanebevstoupení, vzkříšení mrtvých a příchodu k soudu, a byla v ní některá místa hodná pokárání, na která jsem je upozornil. My jsme prostě vypsalí vyznání víry ze mše, „Credo in unum Deum“. Potom jsem se jich otázel, jak chtějí postupovat. Řekli, že se nejprve chtějí přit se Saracény. Ukázal jsem jim, že to není dobrý záměr, neboť Saraceni se s námi shodují v tom, že je jeden Bůh: „Máte tedy (v nich) pomoc proti Tuinům.“ S tím souhlasili. Potom jsem se jich otázel, zda vědí, jak vzniklo ve světě modlářství, a nevěděli to. Tu jsem jim to pověděl, a oni řekli: „Pověz jim tyto věci ty, potom ať mluvíme my, neboť mluvit skrze tlumočníka je nesešná věc.“ Řekl jsem jim: „Zkuste, jak si proti nim povedete; já vezmu stranu Tuinů a vy budete hájit stranu křesťanů. Dejme tomu, že patřím k oné sektě, neboť ti říkají, že Bůh není; nuže dokažte, že Bůh je.“ Je tam totiž sekta, jež praví, že jakýkoli duch (anima) a jakákoli síla je v kterékoli věci, to je bůh té věci, a že jinak Bůh není. Tu Nestoriáni nedokázali dokázat nic, jen vyprávět, co vypráví Písmo. Řekl jsem: „Ti nevěří v Písmo; vy mi řeknete jedno a oni řeknou druhé.“ Potom jsem jim poradil, aby mě nechali utkat se s nimi jako prvního, aby, kdybych byl přemožen, měli

ještě příležitost mluvit; kdyby však byli přemoženi oni, nedostalo by se mi potom sluchu. S tím souhlasili.

Sešli jsme se tedy v předvečer Letnic v naší oratoři a Mangu chán poslal tři písáře, kteří měli být rozhodčími, jednoho křesťana, jednoho Saracéna a jednoho Tuina; a bylo nahlas vyhlášeno: „Toto je rozkaz Mangu, a ať se nikdo neodvází říci, že přikázání Boží je jiné. A rozkazuje, aby se nikdo neodvážil hádat se s jiným nebo ho urážet nebo dělat jakýkoli hluk, jímž by tato věc byla rušena, pod trestem ztráty hlavy.“ Tu všichni zmlkli. A sešlo se tam veliké množství lidu; neboť každá strana tam svolala nejučenejší ze svých lidí a sešlo se i mnoho jiných.

Tu mě křesťané postavili doprostřed a vyzvali Tuiny, aby mluvili se mnou. Tu oni – a bylo jich veliké shromáždění – začali reptat proti Mangu chánovi, neboť žádný jiný chán se nikdy nepokusil pátrat po jejich tajemstvích. Tu proti mně postavili jednoho, který přišel z Katáje a měl svého tlumočníka; já jsem měl syna mistra Viléma. A ten mi na začátek řekl: „Příteli, myslíš-li, že budeš umlčen (conclusus), hledej učenějšího, než jsi sám. “Mlčel jsem. Tu se (Tuin) otázel, čím chci začít rozpravu: otázkou, jak byl učiněn svět, nebo co se děje s duší po smrti. Odpověděl jsem mu: „Příteli, tímto nemá začínat naše rozprava. Všechny věci pocházejí od Boha; On je pramenem všech věcí; musíme tedy nejprve mluvit o Bohu, o němž smýšlíte jinak než my, a Mangu chán chce vědět, kdo má lepší víru.“ Rozhodčí rozhodli, že je to správné.

On chtěl začít oněmi otázkami, neboť je pokládají za nejzávažnější; všichni totiž zastávají onen blud manichejců, že polovina věcí je zlá a druhá polovina dobrá a že jsou dva (prvotní) počátky; a co se týče duší, věří, že všechny přecházejí z jednoho těla do druhého. Tak se mě (jednou) jeden velmi učený kněz z Nestoriánů tázal na duše zvířat, zda mohou uniknout na nějaké místo, kde by po smrti nebyly nuceny pracovat. Na potvrzení tohoto bludu byl dále, jak mi pověděl mistr Vilém, přiveden z Katáje chlapec, jemuž podle velikosti těla nebylo víc než dvanáct let,

ale který byl schopen všech způsobů rozumování a o sobě říkal, že byl vtělen již třikrát; uměl číst a psát. Řekl jsem tedy Tuinovi: „My pevně věříme v srdci a vyznáváme ústy, že Bůh je a že je jen jeden Bůh, jeden v dokonalé jednotě. Čemu věříte vy?“ Řekl: „Blázni říkají, že je jen jeden Bůh, ale moudří říkají, že je jich mnoho. Nejsou ve vaší zemi velicí páni, a není tento Mangu chán ještě větší pán? Tak je tomu i s nimi, neboť v různých krajích jsou různí.“

Řekl jsem mu: „Volíš špatný příklad, v němž není žádného srovnání mezi člověkem a Bohem; podle toho by se každý mocný muž mohl ve své zemi nazývat bohem.“ A když jsem se chystal ono přirovnání vyvrátit, přerušil mě otázkou: „Jaké povahy je tvůj Bůh, o němž říkáš, že jiného není?“ Odpověděl jsem: „Náš Bůh, kromě něhož jiného není, je všemohoucí, a proto nepotřebuje pomoci žádného jiného, kdežto my všichni potřebujeme pomoci jeho. S člověkem tomu tak není. Žádný člověk nedokáže všechno, a proto musí být na světě více pánů, neboť nikdo nemůže všechno. Stejně tak On ví všechno, a proto nepotřebuje rádce, neboť všechna moudrost pochází od něho. Stejně tak je On nejvyšší dobro a nepotřebuje našich statků. Ale my v něm žijeme, hýbeme se a jsme. Takový je náš Bůh a nesmí se o něm smýšlet jinak.“

„Tak tomu není,“ odpověděl on. „Třebaže je na nebi jeden (bůh), který je nade všemi ostatními a o jehož původu dosud nic nevíme, je pod ním deset jiných a pod těmi ještě jeden nižší. Na zemi je jich nekonečný počet.“⁹⁸ A když chtěl sprádat ještě další báchorky, otázel jsem se ho na onoho nejvyššího boha: zda věří, že je všemohoucí, nebo (zda to věří) o některém jiném bohu. On se bál odpovědět a otázel se: „Je-li tvůj Bůh takový, jak říkáš, proč činí polovinu věcí zlou?“ „To není pravda,“ řekl jsem. „Kdo činí zlo, není Bůh. Všechno, co jest, je dobré.“ Nad tím se všichni Tuinové podivili a zapsali si to jako nepravdivé či nemožné. Potom se otázel: „Od-

⁹⁸Představa nejvyššího boha nepoznatelného původu, pod nímž stojí deset dalších, odpovídá patrně buddhistické nauce, jak ji Rubruck zaslechl od svého protivníka (Rockhill ji spojuje s představou prvotního buddhy a z něho odvozených buddhů a bódhisattvů).

kud tedy pochází zlo?“ „Kladeš svou otázku špatně,“ řekl jsem. „Měl by ses nejprve ptát, co je zlo, dříve než se ptáš, odkud pochází. Ale vraťme se k první otázce, zda věříš, že některý bůh je všemohoucí; potom ti odpovím na vše, nač se mě budeš chtít ptát.“

Seděl dlouho a neodpovídal, takže bylo nutné, aby mu písaři, kteří naslouchali za chána, řekli, ať odpoví. Nakonec odpověděl, že žádný bůh není všemohoucí. Nato se Saracéni hlasitě rozesmáli. Když se opět utišilo, řekl jsem: „Pak vás tedy žádný z vašich bohů nemůže zachránit z každého nebezpečí, neboť mohou nastat případy, v nichž nemá moci. Mimo to nikdo nemůže sloužit dvěma pánům: jak můžete sloužit tolika bohům na nebi i na zemi?“ Posluchači mu říkali, ať odpoví, ale on zůstal bez řeči. A když jsem chtěl celému shromáždění vyložit jednotu Boží podstaty a Trojici, řekli mi zdejší Nestoriáni, že to stačí, neboť chtějí mluvit oni. Ustoupil jsem jim; ale když se chtěli přit se Saracény, ti jim odpověděli: „Připouštíme, že vaše náboženství je pravé a že je pravda vše, co je v evangeliu; nechceme se tedy s vámi přit o žádnou věc.“ A vyznali, že ve všech svých modlitbách prosí Boha, aby jim dal umřít tak, jak umírají křesťané.

Byl tam přítomen jeden starý kněz Ujgurů, kteří praví, že je jeden bůh, ačkoli dělají modly; s ním oni (totiž Nestoriáni) dlouze mluvili a vyložili mu vše až do příchodu Antikrista na svět a přirovnáními mu i Saracénům dokazovali Trojici. Všichni naslouchali a nic nenamítali, ale nikdo neřekl: „Věřím; chci se stát křesťanem.“ Když to skončilo, Nestoriáni i Saracéni hlasitě zpívali, kdežto Tuinové mlčeli, a potom se všichni zhluboka napili.

XXXII. O posledním slyšení u Mangu chána

O Letnicích (31. května) si mě Mangu chán předvolal, a také onoho Tuina, s nímž jsem disputoval; ale dříve než jsem vešel, řekl mi tlumočník, syn mistra Viléma, že se budeme muset vrátit do své země a že nesmím nic namítat, neboť, jak vyrozuměl, je to věc rozhodnutá. Když jsem předstoupil před chána, musel jsem pokleknout, a stejně i Tuin vedle mne se svým tlumočníkem. Tu mi (chán) řekl: „Pověz mi pravdu, zda jsi onehdy, když jsem k tobě poslal své písaře, řekl, že jsem Tuin.“ Odpověděl jsem: „Můj pane, to jsem neřekl; povím ti, co jsem řekl, bude-li ti to milé.“ Pak jsem mu zopakoval, co jsem řekl, a on odpověděl: „Dobře jsem si myslel, že jsi to neřekl, neboť jsi to říci neměl; ale tvůj tlumočník špatně překládal.“ A vztáhl ke mně hůl, o níž se opíral, a řekl: „Neboj se.“ A já jsem s úsměvem řekl tiše: „Kdybych se byl bál, nebyl bych sem přišel.“ Otázal se tlumočnicka, co jsem řekl, a ten mu to zopakoval. Potom mi začal svěřovat své vyznání: „My Moalové,“ řekl, „věříme, že je jen jeden Bůh, skrze něhož žijeme a skrze něhož umíráme, a k němuž máme upřímné srdce.“ Tu jsem řekl: „Kež je tomu tak, neboť bez jeho milosti to být nemůže.“ Otázal se, co jsem řekl; tlumočník mu to pověděl. Potom dodal: „Ale jako Bůh dává ruce různé prsty, tak dává lidem rozličné cesty. Vám Bůh dává Písmo, a vy křesťané je nezachováváte. Nenacházíte přece (v něm například), že

by jeden měl druhého kárat, že ne?“ „Ne, můj pane,“ řekl jsem, „ale řekl jsem ti od počátku, že se nechci s nikým hádat.“ „Neříkám to,“ řekl, „kvůli tobě. Stejně tak v něm nenacházíte, že by člověk měl pro peníze uhýbat od spravedlnosti.“ „Ne, můj pane,“ řekl jsem. „A věru jsem nepřišel do těchto krajů, abych získal peníze; naopak jsem odmítl, co mi bylo nabízeno.“ A byl tam přítomen jeden písař, který dosvědčil, že jsem odmítl iascot a hedvábné látky. „Neříkám to,“ řekl, „kvůli tobě. Bůh vám tedy dal Písmo, a vy je nezachovávejte; nám dal věstce, my činíme, co nám říkají, a žijeme v pokoji.“ Než to všechno dopověděl, napil se, myslím, čtyřikrát. A já jsem pozorně naslouchal, zda řekne ještě něco o své víře, když začal mluvit o mé zpáteční cestě a řekl: „Zdržel ses zde dlouho; chci, aby ses vrátil. Řekl jsi, že by ses neodvážil vzít s sebou mé vyslance; vezmeš mé vzkazy, nebo mé listy?“ A od té doby jsem už nenašel příležitost ani čas, abych mu mohl vyložit katolickou víru. Neboť v jeho přítomnosti nesmí nikdo mluvit víc, než kolik on chce, leda by byl vyslanec; vyslanec totiž smí říci, cokoli chce, a vždy se ho ptají, zda chce ještě něco říci. Mně však nebylo dovoleno mluvit víc; musel jsem jen jej poslouchat a odpovídat na jeho otázky. Odpověděl jsem mu tedy, aby mi dal svá slova porozumět a dal je sepsat, neboť je rád ponesu, jak nejlépe dovedu. Potom se mě otázel, zda chci zlato nebo stříbro nebo drahý šat. Řekl jsem: „Takové věci nepřijímáme; ale nemáme peníze na cestu a bez tvé pomoci se z tvé země nedostaneme.“ Řekl: „Dám ti opatřit vše, čeho budeš potřebovat, dokud budeš v mých državách⁹⁹; chceš ještě něco?“ Odpověděl jsem: „To nám stačí.“ Potom se otázel: „Jak daleko chceš být doprovoben?“ Řekl jsem: „Naše moc sahá až do země krále Hermenie; kdybychom byli (doprovozeni) až tam, stačilo by mi to.“ Odpověděl: „Dám tě doprovodit až tam; potom se starej sám o sebe.“ A dodal: „V hlavě jsou dvě oči; ale ačkoli jsou dvě, mají jen jeden pohled, a kam se obrátí jedno, tam hledí i druhé. Přišel jsi od Baatua, a tak se musíš vrátit přes něho.“ Když to řekl, požádal jsem ho o dovolení

⁹⁹ Chánův příkaz znamenal, že cestující mají nárok na koně, průvodce a stravu na poštovních stanicích (jam) i u místních velitelů; tak byla v říši zajišťována doprava úředních osob.

promluvit. „Mluv,“ řekl. Tu jsem řekl: „Můj pane, nejsme muži války. Přejeme si, aby nad světem vládli ti, kdo jej řídí nejspravedlivěji, podle vůle Boží. Naším úřadem je učit lidi žít podle vůle Boží. Proto jsme sem přišli a rádi bychom zde zůstali, bude-li ti to milé. Když se ti líbí, abychom se vrátili, musí tomu tak být. Vrátím se a ponesu tvé listy, jak nejlépe dovedu, jak jsi rozkázal. Prosil bych tvou velebnost, abych se, když ponesu tvé listy, směl s tvým svolením k tobě zase vrátit; především proto, že máš v Bolatu chudé otroky, kteří jsou našeho jazyka a nemají kněze, jenž by je a jejich syny učil jejich náboženství, a rád bych u nich zůstal.“ Tu odpověděl: „Pošlou-li tě tvoji páni zpět ke mně (budeš vítán).“ Řekl jsem: „Můj pane, neznám vůli svých pánů; ale mám od nich svolení jít, kamkoli chci, kde je třeba kázat slovo Boží; a zdá se mi, že v těchto krajích je toho velice třeba; ať tedy po nás pošle vyslance, nebo ne, vrátím se, bude-li ti to milé.“

Tu zůstal mlčky a dlouho seděl, jako by přemýšlel, a tlumočník mi řekl, abych už nemluvil. Čekal jsem tedy úzkostlivě, co odpoví. Nakonec řekl: „Máš před sebou dlouhou cestu, posilni se jídlem, abys došel do své země ve zdraví.“ A dal mi podat nápoj, a pak jsem od něho odešel a potom jsem se už k němu nevrátil. Kdybych byl měl moc působit znameními a divy jako Mojžíš, snad by se byl pokořil.

XXXIII. O věštcích a jejich kouzlech

Jejich věštcí jsou, jak mi (Mangu chán) sám přiznal, jejich kněžími;¹⁰⁰ a cokoli řeknou, že se má učinit, vykoná se bez odkladu. Povím Vám o jejich úřadu, jak nejlépe jsem se o něm mohl dozvědět od mistra Viléma a od jiných, kteří mi říkávali pravdu. Je jich velmi mnoho a vždy mají náčelníka, jakoby velekněze, který má své obydlí vždy před hlavním domem Mangu chána, asi na dohoz kamenem od něho. Pod jeho dozorem jsou, jak jsem již dříve řekl, vozy, na nichž se vezou modly. Ostatní jdou za ordou na místech jim vykázaných; a přicházejí k nim z různých částí světa lidé, kteří věří v jejich umění. Někteří z nich znají něco z astronomie, zvláště jejich náčelník, a předpovídají jim zatmění slunce a měsíce; a když se nějaké blíží, všechen lid si nashromáždí potravu, neboť nesmějí vyjít ze dveří svého obydlí. A zatímco zatmění trvá, bijí na bubny a hrají na nástroje a dělají veliký hluk a křik. Když zatmění skončí, oddávají se pití a hodování a velmi se veselí. Předpovídají šťastné a nešťastné dny pro započetí všech záležitostí; a tak se stává, že nikdy neshromáždí vojsko ani nezačnou válku bez jejich souhlasu, a (Moalové) by se byli již

¹⁰⁰Jde o šamany (turkicky kam, Rubruck jinde píše cham). Na mongolském dvoře měli silné postavení: určovali příznivé dny k tažením, stěhování ordy a dalším podnikům, očišťovali posly a dary ohněm a vykládali znamení. Jejich znalost předpovídání zatmění pocházela patrně od Číňanů.

dávno vrátili do Uher, ale věštci to nedovolí. Všechny věci, které se posílají ke dvoru, provádějí mezi ohni¹⁰¹, a za to si ponechávají určitý díl z nich. Také všechny lůžkoviny zesnulých očišťují tím, že je provádějí mezi ohni. Neboť když někdo zemře, odloží se vše, co mu patřilo, a ostatní lidé z ordu to nesmějí užívat, dokud to nebylo očištěno ohni. To jsem viděl v souvislosti s ordu oné paní, která zemřela, když jsme tam byli. Kvůli tomuto (obyčejí) byl dvojnásobný důvod, proč bratr Ondřej a jeho druh museli projít mezi ohni: nesli dary a byli určeni pro někoho, kdo byl již mrtvý, pro Ken chána. Nic takového se ode mne nežádalo, neboť jsem nic nepřinesl. Upadne-li nějaké zvíře nebo jiná věc při průchodu mezi ohni na zem, patří jim. Devátého dne měsíce května shromáždí všechny bílé koně ze stád a zasvěť je. A křesťanští kněží musejí k tomu přijít se svou kadičnicí. Potom kropí nový kumys na zem a toho dne pořádají velikou hostinu, neboť mají za to, že tehdy poprvé pijí nový kumys, tak jako se u nás na některých místech činí s vínem o svátku svatého Bartoloměje nebo Sixta a s ovocem o svátku svatého Jakuba a Kryštofa.

Oni (totiž Kamové¹⁰²) jsou také voláni, když se narodí dítě, aby mu předpověděli osud; a když někdo onemocní, jsou voláni, odříkávají svá zaříkadla a řeknou, zda je to přirozená nemoc, nebo zda pochází z čarování. A v té souvislosti mi ona žena z Metz, o níž jsem mluvil, vyprávěla velmi pozoruhodnou věc.

Jednou byly darovány nějaké vzácné kožešiny, jež měly být uloženy v ordu její paní, která byla křesťanka, jak jsem již dříve řekl; a věštci je provedli mezi ohni a vzali si z nich víc, než měli. Jedna služka, jež měla na starosti poklad této paní, je z toho obvinila před svou paní; a paní je pokárala. Stalo se pak, že tato paní onemocněla a měla vystřelující bolesti v údech. Byli zavoláni věštci, a ti, sedíce v dálce, poručili jedné z dívek, aby

¹⁰¹ Očistný obřad průchodu mezi dvěma ohni podstupovali u Mongolů vyslanci, jejich dary i majetek zemřelých; oheň měl zbavit věci i lidi škodlivých vlivů. Popisuje jej již Jan z Plano Carpini.

¹⁰² Kam (turecky qam) –šaman; Rubruck tak nazývá mongolské věštky, kteří působili jako kněží, lékaři a vykladači znamení a měli u dvora značný politický vliv.

položila ruku na bolavé místo a vytáhla, co tam najde. Vstala tedy a učinila tak, a našla v ruce kus plsti nebo nějakou jinou věc. Tu jí řekli, aby to položila na zem; když to tam bylo položeno, začalo se to svíjet jako nějaké živé zvíře. Pak to bylo vloženo do vody a stalo se to podobné pijavici, a oni řekli: „Paní, nějaká čarodějnice ti svými čáry způsobila tuto škodu.“ A obvinili tu, která obvinila je kvůli kožešinám. A ta byla vyvedena z tábora do polí a sedm dní byla bita a zkoušena jinými mukami, aby se přiznala. A mezitím paní zemřela. Když to uslyšela, řekla jim: „Vím, že má paní je mrtva; zabijte mě, abych šla za ní, neboť jsem jí nikdy neublížila.“ A protože se k ničemu nepřiznala, rozkázal Mangu, aby ji nechali naživu. A tehdy ti věštcí obvinili chůvu dcery oné paní, o níž jsem mluvil; a byla to křesťanka a její muž byl nejváženější ze všech nestoriánských kněží. A byla odvedena na popraviště s jednou ze svých služek, aby se přiznala; a služka se přiznala, že ji její paní posílala mluvit s koněm, aby od něho dostala odpověď. Žena (totiž chůva) se také přiznala, že učinila něco, aby si naklonila svého pána (totiž snad Mangu), aby jí projevoval přízeň, ale nikdy neučinila nic, co by mu mohlo uškodit. Byla tázána, zda její muž věděl, co učinila. Omlouvala ho s tím, že spálila znaky a písmena, která sama udělala. Byla tedy usmrcena; a Mangu poslal jejího muže, onoho kněze, k biskupovi, který byl v Katáji, aby jej soudil, ačkoli nebyl shledán vinným.

Mezitím se stalo, že první manželka Mangu chána porodila syna; a byli zavoláni věštcí, aby dítěti předpověděli osud, a všichni mu předpovídali štěstí a říkali, že bude dlouho živ a stane se velikým pánem. Ale po několika dnech se stalo, že dítě zemřelo. Tu matka v hněvu zavolala věstce a řekla: „Řekli jste mi, že můj syn bude živ, a hle, je mrtev.“ Tu odpověděli: „Paní, zde vidíme čarování chůvy Chiriny, která byla oněhdy usmrcena. Ta zabila tvého syna, a nyní ji vidíme, jak ho odnáší.“ V táboře dosud žili dospělý syn a dcera oné ženy, a paní pro ně v zuřivosti poslala a dala jednomu muži zabít jinocha a jedné ženě dceru, na pomstu za svého syna, o němž věštcí řekli, že ho zabila jejich matka. Potom se chánovi o těch

dětech zdálo a nazítří se otázal, co se s nimi stalo. Jeho služebníci se mu báli říci; ale on se o to úzkostlivěji vyptával, kde jsou, neboť se mu zjevily v nočním vidění. Tu mu to pověděli; a on hned poslal ke své ženě a otázal se jí, kde se dozvěděla, že žena smí vynést rozsudek smrti bez vědomí svého muže; a dal ji na sedm dní zavřít s rozkazem, aby jí nebylo dáno jídlo¹⁰³. Muže, který zabil jinocha, dal stít a jeho hlavu dal pověsit na krk ženě, která zabila dívku, a dal ji hořícími oharky bít po celém táboře a potom usmrtit. A byl by usmrtil i vlastní ženu, nebýt dětí, které s ní měl; ale opustil její ordu a měsíc se tam nevrátil.

Tíž věstci rozrušují ovzduší svými zaříkadly; a když je z přirozených příčin taková zima, že proti ní nic nezmohou, vyberou v táborech nějaké lidi, které obviní, že tu zimu způsobili, a ti jsou ihned usmrceni.

Krátce předtím, než jsem odtud odešel, byla nemocná jedna z konkubín a dlouho chřadla; odříkali tedy zaříkadla nad jednou její německou otrokyní a ta usnula na tři dny. A když přišla k sobě, ptali se jí, co viděla; (a ona řekla,) že viděla velmi mnoho osob, o nichž všech prohlásili, že brzy zemrou; ale svou paní mezi nimi neviděla, a tak prohlásili, že na svou nemoc neumře. Viděl jsem tu dívku, a ještě ji ze spánku velmi bolela hlava. Někteří z nich vyvolávají d'ábly a shromažďují v noci ve svém obydlí ty, kdo chtějí dostat od d'ábla odpovědi, a doprostřed obydlí položí vařené maso; a kam, který vyvolává, začne odříkávat svá zaříkadla a prudce tluče o zem bubnem, který drží. Nakonec upadne do zuřivosti a dá se spoutat. Tu přijde ve tmě d'ábel a dá mu jíst maso, a on dává odpovědi. Jednou, jak mi pověděl mistr Vilém, se mezi nimi ukryl jakýsi Uher; a d'ábel, který byl na střeše obydlí, volal, že nemůže vejít, neboť je mezi nimi křesťan. Když to uslyšel, dal se v největším spěchu na útěk, neboť ho začali hledat. Toto a mnoho jiných věcí činí, o nichž by bylo příliš zdlouhavé vyprávět.

¹⁰³Právo trestat smrtí náleželo chánovi a jím pověřeným soudcům; chánovo pokárání manželky ukazuje, že ani chatun nesměla v této věci jednat samostatně.

XXXIV. O veliké slavnosti v Karakorum

Od svátku Letnic (31. května) začali připravovat listy, které měl (chán) poslat Vám. Mezitím se vrátil do Karakorum a slavil svou velikou slavnost v oktávu Letnic (7. června), a chtěl, aby všichni vyslanci byli přítomni jejímu poslednímu dni. Poslal i pro mne; ale já jsem šel do kostela pokřtít tři děti jednoho chudého Němce, kterého jsem tam našel. Mistr Vilém byl na této slavnosti vrchním číšníkem, neboť to on zhotovil strom, z něhož tekly nápoje; a všichni, chudí i bohatí, zpívali, tančili a tleskali před chánem. Tu k nim promluvil a řekl: „Poslal jsem své bratry daleko a vystavil jsem je nebezpečí mezi cizími národy. Nyní ať se ukáže, co učiníte vy, až vás budu chtít poslat rozšiřovat naši říši.“ Každého z těch čtyř dnů měnili šat, který jim byl každý den dán celý jedné barvy od bot až po turbany (tyaram). V té době jsem tam viděl vyslance chalífy z Baldachu¹⁰⁴, kterého nosili ke dvoru v nosítkách mezi dvěma mezký, a někteří o něm říkali, že s nimi uzavře mír, za což jim má dát do vojska deset tisíc jezdců.

¹⁰⁴ Chalífou byl tehdy al-Mustasim, poslední abbásovský chalífa v Bagdádu; roku 1258 byl po dobytí města Hülegüovým vojskem usmrcen.

XXXV. O listu Mangu chánově a o rozloučení s dvorem

Jiní zase vyprávěli, že Mangu prý prohlásil, že neuzavře mír, dokud nezboří všechny své pevnosti, a že mu vyslanec odpověděl: „Až přineseš všechna kopyta svých koní, zboříme všechny své pevnosti.“ Viděl jsem tam také vyslance jakéhosi indického soldána, který přivedl osm leopardů a deset chrtů vycvičených sedět koním na hřbetě, tak jako na nich sedávají leopardi. Když jsem se jich ptal na Indii, kterým směrem odtud leží, ukázali na západ. A tito vyslanci se pak se mnou vraceli skoro tři týdny, stále na západ. Viděl jsem tam i vyslance soldána Turkie, kteří mu přinesli bohaté dary; a on (totiž Mangu) jim, jak jsem slyšel, odpověděl, že nechce zlato ani stříbro, nýbrž muže, a žádal tedy, aby mu dali vojsko. O svátku svatého Jana uspořádal velkou pitku a napočítal jsem sto pět vozů a devadesát koní naložených kobylicím mlékem; a o svátku apoštolů Petra a Pavla právě tak.

Když byl konečně hotov list, který Vám posílá, zavolali mě a přetlumočili mi jej. Sepsal jsem si jeho znění, pokud jsem jej skrze tlumočníka dokázal pochopit, a zní takto: „Toto jest přikázání věčného Boha: na nebi jest jen jeden věčný Bůh a na zemi jest jen jeden pán, Čingis chán, Syn

Boží, Demugin (neboli) Čingis, „zvuk železa“. (Nazývají ho totiž Čingis, „zvuk železa“, protože byl kovářem; a ve své pýše se tak nadouvají, že o něm dokonce říkají, že je synem Božím.) „Toto se vám oznamuje. Kdekoli je Moal nebo Najman, nebo Merkit, nebo Musulman, kdekoli uši mohou slyšet, kamkoli koně mohou dojít, tam ať je slyšeno a vědomo: ti, kdo uslyší má přikázání a porozumějí jim, a přesto neuvěří a povedou proti nám válku, ti uslyší a uvidí, že mají oči, a nevidí; a když budou chtít něčeho se chopit, budou bez rukou, a když budou chtít jít, budou bez nohou: toto jest věčný příkaz Boží.

„Toto je skrze moc věčného Boha, skrze velký svět Moalů, slovo Mangu chána pánu Franků, králi Ludvíkovi, a všem ostatním pánům a kněžím a celé veliké říši Franků, aby porozuměli našim slovům. Neboť slovo věčného Boha k Čingis chánovi k vám nedošlo ani skrze Čingis chána, ani skrze jiné, kteří přišli po něm.

„Jistý muž jménem David k vám přišel jako posel Moalů, ale byl to podvodník;¹⁰⁵ a vy jste s ním poslali své vyslance ke Ken chánovi. Po smrti Ken chánově dorazili vaši vyslanci k tomuto dvoru. A jeho žena Camus¹⁰⁶ Vám poslala nasické látky a listy. Ale co mohla ta žena, horší než pes, vědět o věcech války a míru a o blahu a štěstí velké říše?“ (Neboť mi Mangu vlastními ústy řekl, že Camus byla ta nejhorší čarodějnice a že svými čáry zahubila celý svůj rod.)

„Tyto dva mnichy, kteří od vás přišli k Sartachovi, poslal Sartach k Baatuovi; Baatu je však poslal k nám, neboť Mangu chán je největším pánem říše Moalů. Nuže tedy, aby celý svět i kněží a mniši žili v míru a radovali se a aby slovo Boží bylo slyšeno mezi vámi, chtěli jsme s těmito vašimi

¹⁰⁵David a Markus se v prosinci 1248 dostavili na Kypr k Ludvíkovi IX. jako poslové mongolského velitele Eldžigideje a líčili Mongoly jako nakloněné křesťanství. Ludvík na to vypravil poselstvo bratra Ondřeje z Longjumeau ke dvoru velkého chána.

¹⁰⁶Ogul Kajmiš, vdova po Ken chánovi (Güjükovi), která po jeho smrti v letech 1248–1251 vládla říši jako regentka; v té době k ní dorazilo Ludvíkovo poselstvo bratra Ondřeje. Po nástupu Mangu chána byla obviněna ze spiknutí a čarodějnictví a popravena.

kněžími vypravit (zpět) posly Moalů. Oni však odpověděli, že mezi námi a vámi leží nepřátelská země, mnoho zlých lidí a špatné cesty; báli se tedy, že by naše posly nemohli dopravit k vám v bezpečí; ale dáme-li jim své listy obsahující naše přikázání, že je donesou samému králi Ludvíkovi. Proto s nimi neposíláme své posly, nýbrž vám po těchto vašich kněžích posíláme písemně přikázání věčného Boha: přikázání věčného Boha jsou to, co vám sdělujeme. A až uslyšíte a uvěříte, chcete-li nás poslouchat, pošlete k nám své vyslance; a tak budeme mít důkaz, zda s námi chcete mír, či válku. Až skrze moc věčného Boha bude celý svět od východu slunce až k západu v obecné radosti a míru, tehdy se ukáže, čím máme být. Jestliže však uslyšíte přikázání věčného Boha a porozumíte mu, a nebudete ho dbát ani mu věřit, říkájce si: „Naše země je daleko, naše hory jsou pevné, naše moře je široké, a v této víře povedete válku proti nám, poznáte, co dokážeme. Ten, kdo činí snadným, co je nesnadné, a blízkým, co je daleko, věčný Bůh, on to ví.“

V tom listu nás nejprve nazvali Vašimi vyslanci. Řekl jsem jim tedy: „Nenazývejte nás vyslanci, neboť jsem chánovi důkladně vysvětlil, že nejsme vyslanci krále Ludvíka.“ Odešli tedy k němu a oznámili mu to. Vrátili se však ke mně a řekli, že (ačkoli) to on myslel jako velkou poctu, nařídil, aby napsali tak, jak jim řeknu. Řekl jsem jim tedy, aby slovo „vyslanec“ vyškrtli a nazvali nás mnichy nebo kněžími. Zatímco se to dělo, můj druh, uslyšev, že se budeme muset vracet k Baatuovi přes poušť a že nás povede nějaký Moal, běžel beze mého vědomí k Bulgaiovi, hlavnímu písaři,¹⁰⁷ a posunky mu naznačil, že by zemřel, kdyby šel touto cestou. A tak když nastal den, kdy jsme se měli rozloučit, totiž čtrnáct dní po svátku svatého Jana, kdy nás povolali ke dvoru, řekli písaři mému druhovi: „Nyní Mangu chán chce, aby se tvůj druh vrátil cestou přes Baatua, a ty říkáš, že jsi nemocen, a je zjevné, že jsi. Mangu tedy vzkazuje: chceš-li jít se svým

¹⁰⁷ Bulgai (Bolgaj) byl nejvyšším správcem kanceláře Mangu chána, jakýmsi kancléřem; písaři (bičigči) vyhotovovali chánovy listy a rozkazy a vedli říšskou agendu v několika jazycích.

druhem, jdi. Ale záleží to na tobě; neboť snad zůstaneš ležet v některé poštovní stanici¹⁰⁸ a nikdo se o tebe nepostará, a budeš svému druhovi na obtíž. Zvolíš-li zůstat zde, opatří ti on všechno potřebné, dokud nepřijdou jiní vyslanci, s nimiž se budeš moci vrátit pohodlně a cestou, na níž se nacházejí města.“Bratr odpověděl: „Bůh žehnej chánovi. Zůstanu.“Já jsem však bratrovi řekl: „Bratře, rozvaž, co činíš. Já tě neopustím.“ „Ty,“odvětil, „mě neopouštíš, to já opouštím tebe; neboť kdybych šel s tebou, vidím v tom nebezpečí smrti pro duši i tělo, protože tak strašlivé útrapy nesnese.“

Drželi pak v rukou troje šaty čili tuniky a řekli nám: „Nechcete přijmout zlato ani stříbro a dlouho jste zde pobyli, modlíce se za chána. Prosí vás, aby každý z vás přijal alespoň prostý šat, abyste neodcházeli s prázdnýma rukama.“Museli jsme je tedy přijmout z úcty k němu, neboť pokládají za velmi zlé, když někdo pohrdne jejich dary. Zpočátku se nás často dotazoval, čeho bychom si přáli, a my jsme vždy odpovídali stejně, takže křesťané pak spílali modloslužebníkům, že nechtějí nic jiného než dary. A ti jim odpovídali, že jsme blázni, neboť kdyby jim on (totiž chán) chtěl darovat celou svou ordu, vzali by ji s radostí a jednali by moudře. Když jsme šaty přijali, požádali nás, abychom se za chána pomodlili, a to jsme učinili; a dostavše svolení k odchodu, vrátili jsme se do Karakorumu.

Stalo se však jednoho dne (předtím), když jsme byli s mnichem a s ostatními vyslanci nějaký kus cesty od dvora, že mnich tloukl do desky tak hlasitě, že to Mangu chán uslyšel a ptal se, co to je. A oni mu to pověděli. Tu se ptal, proč je tak daleko od dvora. Řekli mu, že je obtížné posílat mu denně koně a voly (aby se dostal) ke dvoru, a dodali, že by bylo lépe, kdyby zůstal v Karakorumu u kostela a tam se modlil. Chán mu tedy vzkázal, že půjde-li do Karakorumu a zůstane tam u kostela, dá mu všechno, čeho bude potřebovat. Mnich však odpověděl: „Přišel jsem sem z Jeruza-

¹⁰⁸ „Iam“(jam), síť poštovních stanic rozmístěných podél hlavních cest říše, kde se střídali koně a kde měli úředně vyslaní poslové a cestující nárok na přípráz, průvodce a potraviny; stanice obsluhovalo okolní obyvatelstvo jako povinnou službu. Na tomto systému stála správa a komunikace celé říše.

léma ve Svaté zemi z Božího rozkazu a opustil jsem město, v němž bylo tisíc kostelů lepších než ten v Karakorumu. Chce-li, abych zde zůstal a modlil se za něho, jak mi Bůh přikázal, zůstanu; jinak se vrátím, odkud jsem přišel.“ Ještě téhož večera mu přivedli voly zapřažené do vozů a na zítří ráno se vrátil na místo, které obvykle zaujímal před ordou.

Krátce předtím, než jsme odtamtud odešli, přibyl jakýsi nestoriánský mnich, který se zdál být moudrým mužem. Bulgai, hlavní písař, ho usadil před ordou; a chán mu posílal své knihy, aby mu je požel.

Vrátili jsme se tedy do Karakorumu; a když jsme byli v domě mistra Viléma, přišel můj průvodce a přinesl deset jaskotů,¹⁰⁹ z nichž pět vložil do rukou mistru Vilémovi a řekl mu, aby je jménem chána vynaložil na potřeby bratrov; dalších pět vložil do rukou Homo Dei, mému tlumočnickovi, s pokynem, aby je na cestě vynaložil na mé potřeby. Mistr Vilém jim to poradil, aniž jsme o tom věděli. Jeden (jaskot) jsem ihned dal prodat a drobné rozdělil mezi chudé křesťany, kteří tam byli a všichni na nás upírali oči; za druhý jsme nakoupili, čeho jsme potřebovali z oděvu a jiných věcí; za třetí nakoupil Homo Dei několik věcí, na nichž mohl mít malý zisk, a také jej měl. I zbytek jsme utratili, neboť od chvíle, kdy jsme vstoupili do Persie, nám nikdy nedávali dost toho, čeho jsme potřebovali, a nedávali nám to ani u Tartarů; tam jsme však jen zřídka nacházeli něco na koupi.

Mistr Vilém, kdysi Váš poddaný, Vám posílá pás zdobený drahokamem, jaký nosí na ochranu proti blesku a hromu; a posílá Vám nesčetné pozdravy a stále se za Vás modlí; a já nemohu Bohu ani Vám dostatečně vyjádřit, jak velké díky mu dlužím. Celkem jsem tam pokřtil šest osob.

¹⁰⁹Jaskot (mongolsky süke, persky bališ) byl stříbrný slitek, který v mongolské říši sloužil jako účetní a platební jednotka; Rubruck o něm píše dříve, že jeho hodnota činila asi deset marek stříbra.

XXXVI. O zpáteční cestě k Baatuovi a k Sartachovi

Rozloučili jsme se tedy v slzách: můj druh zůstal s mistrem Vilémem a já sám se svým tlumočníkem jsem se vracel se svým průvodcem a jedním sluhou, který měl rozkaz, podle něhož jsme měli každé čtyři dny dostat jednu ovci pro nás čtyři. Za dva měsíce a deset dní jsme dorazili k Baatuovi a (cestou tam) jsme nikdy neviděli město ani stopu po nějaké stavbě kromě hrobů, s výjimkou jedné malé vesnice, v níž jsme nejedli chléb; a za ty dva měsíce a deset dní jsme si ani jednou neodpočinuli, leda jediný den, kdy jsme nemohli dostat koně. Vraceli jsme se po většinu cesty skrze tytéž národy, ale obvykle jinými krajinami; neboť jsme tam šli v zimě a vraceli se v létě krajem položeným dále na sever, vyjma patnáct dní, kdy jsme cestou tam i zpět museli jít podél řeky mezi horami, kde není tráva než těsně u řeky. Museli jsme cestovat dva dny, někdy i tři dny, aniž bychom požili jinou potravu než kumys. Někdy jsme byli ve velkém nebezpečí, když jsme nemohli najít žádné lidi, zrovna když se nám nedostávalo jídla a koně byli uštvaní.

Když jsem jel dvacet dní, dostal jsem zprávu o králi Arménie;¹¹⁰ projel

¹¹⁰Hethum I., král Malé (Kilikijské) Arménie (vládl 1226–1270), který se v roce 1254 osobně vydal na dvůr Mangu chána, aby si zajistil jeho přízeň; o jeho cestě se dochovala zpráva jeho průvodce Kirakose z Gandzaku.

tudy koncem srpna na cestě k Sartachovi, který táhl k Mangu chánovi se svými stády ovcí i skotu, se svými ženami a dětmi, ačkoli jeho velká obydlí zůstala mezi Etilií a Tanaidem.

Pozdravil jsem (Sartacha) a řekl jsem mu, že bych velmi rád zůstal v jeho zemi, ale že Mangu chán si přeje, abych se vrátil a donesl jeho list. Odpověděl, že je třeba činit, co Mangu chán poroučí. Pak jsem se ptal Coiaka na naše sluhy. Odpověděl, že jsou v Baatuově ordě a je o ně pečlivě postaráno. Připomněl jsem mu také naše roucha a knihy, a on odpověděl: „Nepřinesl jsi je snad Sartachovi?“ Řekl jsem: „Přinesl jsem je Sartachovi, ale nedal jsem mu je, jak víš“; a zopakoval jsem mu, co jsem odpověděl, když se mě ptal, zda je dám Sartachovi. Tu odpověděl: „Mluvíš pravdu a pravdě nikdo odolat nemůže. Nechal jsem tvé věci u svého otce, který pobývá u Saraje, nového města, které Baatu buduje na Etilii;¹¹¹ ale naši kněží mají některá z tvých rouch zde u sebe.“ „Co se rouch týče,“ řekl jsem, „ponechte si z nich, co chcete, jen když mi budou vráceny knihy.“ Nato řekl, že Sartachovi vyřídí, co jsem pravil. „Potřebuji,“ řekl jsem, „list pro tvého otce, aby mi vydal všechny mé věci.“ Protože se právě chystali k odjezdu, řekl: „Jedna z ord paní jde těsně za námi; zastav se tam a já ti po tomhle muži pošlu Sartachovu odpověď.“ Obával jsem se, aby mě neoklamal, ale nemohl jsem se s ním přit. Muž, na něhož mi ukázal, přišel večer a přinesl s sebou dvě tuniky, které jsem pokládal za celý kus nerozstříhané hedvábné látky, a řekl mi: „Tu jsou dvě tuniky: jednu ti posílá Sartach a druhou, uznáš-li za vhodné, můžeš od něho darovat králi.“ Odpověděl jsem: „Takové šaty nenosím; obě daruji králi ke cti tvého pána.“ „Nikoli,“ řekl, „nalož s nimi, jak chceš.“ Nuže, líbí se mi poslat Vám obě, a činím tak po doručiteli tohoto listu. Dal mi také list pro Coiakova otce, aby mi vrátil vše, co mi patřilo, neboť nechtěl nic z mého.

Do Baatuovy ordy jsme dorazili týž den, kdy jsme ji před rokem opustili,

¹¹¹Saraj (Saraj Batu), sídelní město Baatuovo a později hlavní město Zlaté hordy, na levém břehu dolního toku Volhy (Achtuby), nedaleko dnešní vesnice Selitrennoje v Astarchaňské oblasti.

druhý den po Povýšení svatého Kříže (16. září), a s radostí jsem našel naše sluhy v bezpečí, ale ve veliké bídě, jak mi pověděl Gosset; a nebýt krále Arménie, který je velice potěšil a doporučil je Sartachovi, byli by ztraceni, neboť mysleli, že jsem mrtev; a Tartaři se jich už vyptávali, zda umějí pást dobytek nebo dojit kobyly. Kdybych se byl nevrátil, byli by z nich udělali své otroky.

Potom mě Baatu dal předvolat před sebe a dal mi přetlumočit list, který Vám posílá Mangu chán. Mangu mu totiž napsal, že chce-li v něm něco přidat, škrtnout nebo změnit, ať tak učiní. Pak mi řekl: „Vezmi tento list a postarej se, aby mu porozuměli.“ Ptal se mě také, kterou cestou chci jít, po moři, nebo po souši. Řekl jsem mu, že mořská cesta je uzavřena, neboť je zima, a že tedy budu muset jít po souši. Tehdy jsem se ještě domníval, že jste v Sýrii, a vydal jsem se cestou k Persii. Kdybych byl tušil, že jste se přeplavil do Francie, byl bych šel do Uher a byl bych do Francie přišel dříve; a tou cestou bych byl cestoval s menšími obtížemi než do Sýrie.

Kočovali jsme s ním (totiž s Baatuem) celý měsíc, než jsme mohli dostat průvodce. Nakonec nám určili jednoho Ujgura, který, pochopiv, že mu nic nedám, ač jsem mu řekl, že chci jít přímo do Arménie, si dal vystavit list, že mě má dovést k soldánovi Turkie, doufaje, že od soldána obdrží dar a že na té cestě víc vydělá. Vydali jsme se tedy na cestu patnáct dní před svátkem Všech svatých (16. října) směrem k Saraji, jdouce přímo na jih a sestupující podél Etilie, která se níže dělí na tři velká ramena, z nichž každé je skoro dvakrát tak velké jako damiettské rameno Nilu. Zbytek (řeky) tvoří čtyři menší ramena, takže jsme tu řeku překročili lodí na sedmi místech. Na prostředním rameni je město zvané Summerkeur, které nemá hradby; ale když se řeka rozvodní, obklopí je voda. Tartaři je obléhali osm let, než je dobyli. A byli v něm Alani a Saracéni. Našli jsme tam jednoho Němce s manželkou, velmi počestného muže, u něhož se byl zdržel Gosset; neboť Sartach ho tam poslal, aby se ho ve své ordě zbavil. V těchto končinách je kolem Vánoc Baatu na jednom břehu řeky a Sartach na druhém; a dále dolů už nesestupují. A stává se, že celá řeka zamrzne, a

tehdy přecházejí na druhou stranu. Zde je velmi hojně pastvin a (Tartaři) žijí mezi rákosím, dokud led nezačne tát.

Když Coiakův otec obdržel Sartachův list, vrátil mi má roucha kromě tří alb, humerálu vyšívaneého hedvábím, štolý, cingula, oltární pokrývky se zlatými třásněmi a rochetý; vrátil mi též stříbrné nádoby kromě kadidelnice a nádobky, v níž byl svatý olej; všechny tyto věci si ponechali kněží, kteří byli se Sartachem. Vrátil mi knihy s výjimkou žaltáře mé paní královny, který si s mým svolením ponechal; nemohl jsem mu jej odepřít, neboť řekl, že by to Sartacha velice potěšilo. Prosil mě také, abych, půjdu-li někdy znovu touto cestou, přivedl muže, který umí vyrábět pergamen. Stavěl totiž z Sartachova rozkazu velký kostel a novou vesnici na západním břehu řeky a chtěl, jak pravil, dělat knihy pro Sartachovu potřebu. Vím však, že Sartach o takové věci nedbá.

Saraj a Baatuův palác leží na východním břehu a údolí, jímž protékají tato ramena řeky, je přes sedm mil široké a je tam veliké množství ryb. Veršovanou Bibli a jednu knihu v arabštině, v ceně třiceti byzantů, a několik dalších věcí jsem zpět nedostal.

XXXVII. O cestě přes Železnou bránu a Arménii

Opustivše jej (totiž Saraj) o svátku Všech svatých (1. listopadu) a jdouce stále na jih, dorazili jsme do svátku svatého Martina (15. prosince)¹¹² k horám Alanů. Mezi Baatuem a Sarajem jsme po patnáct dní nenašli nikoho kromě jednoho z jeho (totiž Baatuových) synů, který ho předcházel (na jih) se svými sokoly a sokolníky, jichž bylo velmi mnoho. Od svátku Všech svatých jsme po patnáct dní nenašli nikoho a byly dva dny, kdy jsme málem zemřeli žízni: celý den a noc a následující den až do třetí hodiny jsme nenašli žádnou vodu.

Alani v těchto horách se (Tartarům) dosud brání, takže Sartach musel poslat dva muže z každých deseti,¹¹³ aby střežili ústí soutěsek, aby (Alani) nevycházeli a neodháněli jim dobytek na pláních mezi nimi, Alany a Železnou bránou, která je odtud dva dny cesty a kde začíná rovina Arcacc. Mezi mořem a horami jsou Saracéni zvaní Lesgové, (kteří žijí) v horách a kteří (Tartarům) rovněž odolávají; proto nám Tartari na úpatí alanských hor museli dát dvacet mužů, aby nás doprovodili za Železnou bránu. A

¹¹²Svátek sv. Martina připadá na 11. listopadu; datum v závorce pochází z anglického vydání.

¹¹³Tartari odváděli vojáky desítkovým systémem: vojsko i obyvatelstvo se dělilo na desítky, stovky, tisíce a desetitisíce (tümen) a odvody či služby se ukládaly podílem z každé jednotky.

to mě velice potěšilo, neboť jsem doufal, že je uvidím ve zbroji; nikdy jsem totiž nemohl vidět jejich zbraně, ačkoli jsem po tom velice toužil. Když jsme přišli na nebezpečné místo, měli z těch dvaceti (jen) dva drátěné košile. Ptal jsem se jich, jak k nim přišli, a oni řekli, že je dostali od Alanů, kteří jsou dobrými výrobci takových věcí a výbornými řemeslníky. Zdá se mi tedy, že mají málo zbraní kromě šípů a luků a kožichů. Viděl jsem, že jim dávali železné pláty a železné přilby z Persie, a viděl jsem také dva, kteří se přišli představit Mangu chánovi, oděné v kabátcích z vypouklých kusů tvrdé kůže, které byly naprosto nevhodné a neohrabané. Než jsme dorazili k Železné bráně, přišli jsme k opevněné osadě Alanů, která patřila Mangu chánovi, jenž tu (část) země dobyl. Zde jsme poprvé našli vinnou révu a pili víno. Nazítří jsme přišli k Železné bráně, kterou postavil Alexandr Makedonský;¹¹⁴ je to město, jehož východní konec leží na mořském břehu, a mezi mořem a horami je nevelká rovina, přes níž se toto město táhne až na vrchol hory, která k němu přiléhá od západu; takže výše není žádná cesta pro strmost hory, ani níže u moře, nýbrž jen přímo skrze město, kde je železná brána, podle níž má město své jméno.

Město je delší než míle a na vrcholu hory je silný hrad; jeho šíře však činí jen co by kamenem dohodil. Má velmi pevné hradby bez příkopů a věže z velkých tesaných kamenů; ale Tartaři zbořili vrcholky věží a cimbuří hradeb a srovnali věže s hradbami. Pod tímto městem bývala krajina opravdovým rájem. Dva dny cesty odtud jsme našli jiné město zvané Samaron, v němž bylo mnoho Židů; a když jsme jím procházeli, spatřili jsme hradby sestupující z hor k moři. U těchto hradeb jsme opustili cestu podél moře, neboť ta se tam stáčela na východ, a stoupali jsme do hor k jihu.

Nazítří jsme přešli údolí, kde jsme viděli základy hradeb vedoucích od jedné hory ke druhé, a po hřebenech hor žádná cesta nebyla. To byly kdysi

¹¹⁴Derbent na západním pobřeží Kaspického moře (dnes Dagestán, Ruská federace). Mohutné hradby, které uzavírají úzký pruh mezi mořem a horami, dala ve skutečnosti postavit perská sásánovská říše v 6. století; středověká tradice je připisovala Alexandru Velikému.

Alexandrový závory, které zadržovaly divoké kmeny, totiž pouštní kočovníky, aby nemohli vniknout do obdělávaných krajů a do měst.

Jsou i jiné závory, za nimiž jsou Židé, ale nemohl jsem se o nich dozvědět nic určitého; v každém případě je však ve všech městech Persie mnoho Židů. Nazítří jsme přišli do velkého města zvaného Samag a den nato jsme vstoupili na rozlehlou rovinu zvanou Moan, kterou protéká Kur, od něhož mají jméno Kurgové, jimž my říkáme Gruzínci. Protéká středem Tefilisu, který je hlavním městem Kurgů, přichází přímo od západu a teče na východ do onoho moře a má výtečné lososy. Na této rovině jsme opět našli Tartary. Touto rovinou protéká také Araxes, který vychází z Velké Arménie přímo od jihozápadu, z kraje zvaného Ararat, což je Arménie; proto se v knize Královské praví o synech Sanheribových, že po zavraždění svého otce uprchli do země Arménů, kdežto u Izaiáše se praví, že uprchli do země Ararat. Na západ od této krásné roviny je Kurgie a na této rovině dříve sídlili Chórezmijci; a tam na úpatí hor je velké město zvané Ganges, které bývalo jejich hlavním městem a které zabraňovalo Kurgům sestupovat do roviny.

Tak jsme přišli k mostu z lodí spojených velkými železnými řetězy nataženými přes řeku, tam, kde se Kur a Araxes slévají. Zde Araxes ztrácí své jméno. Odtud jsme stále stoupali podél Araxu, o němž se praví: *pontem dedignatur Araxes*, majíce Persii po levé ruce na jihu a Kaspické hory a Velkou Kurgii po pravé ruce na severu, a jdouce k Africe na jihozápad.

Prošli jsme táborem Baachuovým,¹¹⁵ který je velitelem tamějšího vojska na Araxu a který si podrobil Kurgy, Turky a Peršany. Jiný (velitel) je v Tauris v Persii, který dohlíží na daně, a jmenuje se Argun,¹¹⁶ a Mangu

¹¹⁵ Bajdžu-nojan, velitel mongolského vojska v Zakavkazsku a severozápadním Íránu, který roku 1243 porazil seldžuckého sultána u Köse Dağu a podrobil Mongolům Malou Asii.

¹¹⁶ Argun-aka, mongolský civilní místodržitel pro Írán a přilehlé země, pověřený soupisy obyvatelstva a vybíráním daní. Rubruck tu dobře zachycuje dvojkolejnost mongolské správy: vojenský velitel a civilní správce daní v těžce oblastí.

povolal oba zpět, aby jejich místa předal svému bratrovi, který přichází do těchto zemí.¹¹⁷ Tato země, kterou Vám popisuji, není vlastní Persie, nýbrž ta, která se dříve nazývala Hyrkánie. Byl jsem v Baachuově domě a on mi dal pít víno; sám pil kumys, který bych byl raději pil já, kdyby mi ho byl dal. Ačkoli víno bylo mladé a dobré, kumys lépe nasytí hladového člověka.

Stoupali jsme tedy podél Araxu od svátku svatého Klimenta (23. listopadu) do druhé neděle postní (15. února), až jsme došli k pramenům řeky. A za horou, v níž pramení, je pěkné město zvané Aarserum, které patří soldánovi Turkie, a blízko odtud na sever, na úpatí hor Kurgů, pramení Eufrat. Byl bych šel k jeho prameni, ale bylo tolik sněhu, že nikdo nemohl sejít z prošlapané stezky. Na druhé straně, jižně od hor Kavkazu, pramení Tigris.

Když jsme opustili Baachua, odešel můj průvodce do Tauris promluvit s Argunem a vzal s sebou mého tlumočníka. Baachu mě však dal odvést do jistého města zvaného Naxua,¹¹⁸ které bývalo hlavním městem velkého království a bylo velké a krásné; ale Tartaři z něho udělali skoro poušť. Bývalo v něm osmdesát arménských kostelů; nyní jsou tam jen dva malé, neboť ostatní zničili Saracéni. V jednom z nich jsem se svým klerikem slavil, jak jsem jen mohl, svátek Narození Páně. Nazítří zemřel kněz toho kostela a na jeho pohřeb přišel z hor biskup s dvanácti mnichy. Všichni biskupové Arménů jsou mnichové, stejně jako povětšinou i biskupové Řeků. Tento biskup mi řekl, že nedaleko odtud je kostel, v němž byli umučeni blahoslavený Bartoloměj a také blahoslavený Juda Tadeáš; ale cesta byla pro snůh neschůdná.

Pověděl mi také, že mají dva proroky: prvním je mučedník Methodius, který byl z jejich národa a který prorokoval o Izmaelitech, a to prorocství

¹¹⁷Hülegü (Hulagu), bratr Mangu chánův, vyslaný roku 1253 na západ; zničil ásasíny (1256) a Bagdádský chalífát (1258) a založil v Persii ilchánskou říši. Bajdžu i Argun však ve službě nakonec zůstali.

¹¹⁸Nachičevan, dnes autonomní republika Ázerbájdžánu mezi Arménií a Íránem.

se naplnilo na Saracénech.¹¹⁹ Druhý prorok se jmenuje Acatron; ten na smrtelném loži prorokoval o národu Lučištníků, který přijde od severu, a pravil, že ovládnou všechny země Orientu a že (Bůh) ušetří Východní království, aby jim vydal království Západu; ale naši bratři, jako katoličtí Frankové, jim nebudou chtít věřit, a oni (totiž Lučištníci) obsadí zemi od severu až k jihu a přijdou ke Konstantinopoli a obsadí konstantinopolský přístav; a jeden z nich, jenž bude nazýván mudrcem, vejde do města, a když uvidí kostely a obřady Franků, dá se pokřtít a poví Frankům, jak zabít pána Tartarů a jak je zahubit. Když se to Frankové ze středu světa, totiž z Jeruzaléma, dozvědí, udeří na Tartary na jejich hranicích a s pomocí našeho lidu, totiž Arménů, je budou pronásledovat, takže král Franků postaví svůj královský trůn v Tauris v Persii, a tehdy se všichni orientálové a všichni nevěřící obrátí k víře Kristově a na zemi bude takový mír, že živí budou říkat mrtvým: „Běda vám, nešťastníci, proč jste se nedožili těchto časů?“

Toto proroctví jsem četl v Konstantinopoli, kam je přinesli tam žijící Arméni, ale nevěnoval jsem mu zvláštní pozornost; když jsem však měl tento rozhovor s biskupem, živě mi vytanulo na mysli; a v celé Arménii pokládají toto proroctví za jisté jako evangelium. Říkali mi také: „Jako duše v předpeklí očekávají příchod Kristův ke svému vysvobození, tak my vyhlížíme váš příchod, abyste nás vysvobodili z tohoto otroctví, v němž jsme již tak dlouho.“

Nedaleko tohoto města jsou hory, na nichž prý spočívá Noemova archa; jsou to dvě hory, jedna větší než druhá; a Araxes teče při jejich úpatí; a je tam město zvané Cemanum, což v překladu znamená „osm“, a říkají, že dostalo toto jméno podle osmi osob, které vyšly z archy a které je vystavěly na větší hoře. Mnozí se na ni pokoušeli vystoupit, ale nikomu se to nepodařilo. Tento biskup mi vyprávěl, že byl jeden mnich, který po tom

¹¹⁹Tzv. Zjevení Pseudo-Methodiova, apokalyptický spis ze 7. století připisovaný mučedníku Methodiovi z Olympu, velmi rozšířený i na středověkém Západě; předpovídá nadvládu Izmaelitů, tj. Arabů, a příchod národů uzavřených Alexandrem.

velice toužil, ale zjevil se mu anděl, nesa kus dřeva z archy, a řekl mu, ať se o to již nepokouší. Ten kus dřeva mají prý v jeho kostele. Ta hora se mi nezdála tak vysoká, aby na ni lidé nemohli vystoupit. Jeden stařec mi uvedl docela dobrý důvod, proč by se nikdo neměl pokoušet na ni vystoupit. Nazývají tu horu Massis a v jejich jazyce je ženského rodu. „Nikdo,“ řekl, „nesmí vystoupit na Massis; ona je matka světa.“

V tom městě (Naxui) mě našel bratr Bernard z Katalánska z řádu bratří kazatelů; zůstal v Gruzii s jakýmsi převorem Svatého hrobu, který tam měl velké pozemkové statky; naučil se trochu tartarsky a byl s jakýmsi bratrem z Uher u Arguna v Tauris, aby žádali o svolení projít k Sartachovi. Když tam přišli, byl jim vstup odepřen a uherský bratr se vrátil přes Tefilis s jedním sluhou; bratr Bernard však zůstal v Tauris s jedním německým laickým bratrem, jehož řeči nerozuměl.

Z tohoto města (Naxuy) jsme odešli teprve v oktávě Zjevení Páně (13. ledna), neboť nás tam kvůli sněhu dlouho zdrželi. Za čtyři dny jsme přišli do země Sahensovy,¹²⁰ kdysi nejmocnějšího kurgijského knížete, nyní však poplatného Tartarům, kteří zničili všechna jeho opevněná místa. Jeho otec, jménem Zacharias, získal tuto zemi Arménů za to, že je vysvobodil z rukou Saracénů. A jsou tam velmi pěkné vesnice, samé křesťanské a s kostely, zcela jako u Francouzů; a každý Armén má ve svém domě na nejčestnějším místě dřevěnou ruku držící kříž a staví před ni hořící lampu; a co my děláme se svěcenou vodou, abychom zahnali zlého ducha, to oni dělají s kadidlem. Každý večer totiž pálí kadidlo a roznášejí je do všech koutů domu, aby vyhnali všechno zlé. Jedl jsem s tímto Sahensou a projevil mi velkou zdvořilost, stejně jako jeho žena a jeho syn jménem Zacharias, velmi urostlý a rozvážný mladík, který se mě ptal, zda byste si ho u sebe ponechal, kdyby k Vám přišel; neboť tak těžce nese nadvládu Tartarů, že ačkoli má všeho hojnost, raději by bloudil v cizích zemích, než

¹²⁰Šahanšáh z rodu Zakarjanů (Mchargrdzeli), arménsko-gruzínský velmož ve službách gruzínské koruny, pán Ani a přilehlých krajů, syn vojevůdce Zakarii (Zakare), který na počátku 13. století dobyl na muslimských vládci velkou část Arménie.

aby snášel jejich panství. Mimoto mi řekli, že jsou syny římské církve; a kdyby jim pán papež poslal nějakou pomoc, sami by církvi podrobili všechny okolní země.

XXXVIII. O cestě přes Turkii do Kypru a Akkonu

Za patnáct dní od toho města (Naxuy?) jsme vstoupili do země soldána Turkie, a to (druhou) neděli postní (15. února), a první město, které jsme našli, se jmenovalo Marsengen. Všichni lidé v tom městečku byli křesťané: Arméni, Kurgové a Řekové. Saracéni tam měli jen vrchnostenskou moc. Kastelán řekl, že dostal rozkaz nedávat potraviny žádnému Frankovi ani vyslancům krále Arménie nebo Vastacia; a tak jsme od tohoto místa, kam jsme dorazili (druhou) neděli postní, až na Kypr, kam jsem vstoupil osm dní před svátkem svatého Jana Křtitele (16. června), museli potraviny kupovat. Ten, kdo mě vedl, nám opatroval koně; dostával také peníze na naše potraviny, ale strkal je do svého měšce. Když jsme přišli na nějaké pole a spatřili stádo, odvrátil násilím ovci a dal ji svým lidem sníst, a velice se divil, že jsem z jeho krádeže nechtěl jíst.

O (svátku) Očišťování (2. února) jsem byl v městě zvaném Aini, které patří Sahensovi a má velmi pevnou polohu; a je v něm tisíc arménských kostelů a dvě saracénské modlitebny. Tartaři v něm dosadili svého správce.¹²¹ Našlo mě tam pět bratří kazatelů. Čtyři z nich přišli z provin-

¹²¹Aini je Ani, bývalé hlavní město arménského království Bagratovců, proslulé množstvím kostelů. Mongolové dosazovali do podrobených měst svého místodržitele (turkicky basqaq, mongolsky darugači), který dohlížel na místní vládce, na soupisy obyvatel a výběr daní.

cie Francie a pátý se k nim přidal v Sýrii; měli jen jednoho nemocného sluhu, který uměl turecky a trochu francouzsky; a měli listy od pána papeže Sartachovi, Mangu chánovi a Burimu, podobné těm, které jste dal Vy mně, se žádostí, aby jim bylo dovoleno zůstat v jeho zemi a kázat slovo Boží atd. Když jsem jim vypověděl, co jsem viděl a jak mě přijali, vydali se cestou do Tefilisu, kde jsou někteří jejich bratři, aby se s nimi poradili, co mají činit. Řekl jsem jim, že díky těm listům mohou projít, budou-li chtít, ale že se musejí dobře vyzbrojit trpělivostí a důvody svého příchodu, neboť nemajíce jiné poslání než kázání, dočkají se jen malé vlídnosti, zvláště když nemají tlumočníka. Co potom učinili, nevím.

Druhou neděli postní (15. února) jsme tedy přišli k pramenům Araxu, a přešedše horu, došli jsme k Eufratu, podél něhož jsme sestupovali osm dní, jdouce stále na západ, až jsme přišli k jakémusi hradu zvanému Camath. Zde se Eufrat stáčí k jihu směrem na Halapii. Překročili jsme řeku a pokračovali na západ velmi vysokými horami a hlubokým sněhem. Téhož roku tam bylo takové zemětřesení, že v jednom městě zvaném Arsengen zahynulo deset tisíc osob známých jménem, nepočítaje chudé, o nichž nebyl žádný záznam. Po tři dny jízdy jsme viděli v zemi trhlinu, jako by se v tom otřesu rozštěpila, a masy zeminy, které se sesuly z hor a zaplnily údolí: kdyby se byla země otřásla jen o málo víc, bylo by se doslova naplnilo, co pravil Izaiáš: „Každé údolí bude vyplněno a každá hora i pahorek sníženy.“Přešli jsme údolí, v němž byl soldán Turkie poražen od Tartarů.¹²² Trvalo by příliš dlouho psát, jak byl poražen, ale jeden sluha mého průvodce, který byl (v té bitvě) s Tartary, říkal, že Tartarů bylo celkem ne víc než deset tisíc; a jeden kurgijský otrok soldánův říkal, že se soldánem bylo dvě stě tisíc mužů, všichni na koních. Na té rovině, kde se odehrála ta bitva a ta porážka, vytrysklo při zemětřesení velké jezero; a já jsem si řekl, že celá ta země otevřela ústa, aby vpila krev Saracénů. O Velikém týdnu jsme byli v Sebastě v Malé Arménii a navštívili jsme tam hrob

¹²² Bitva u Köse Dağu (1243), v níž Bajdžu porazil seldžuckého sultána Kajchusrava II.; rúmský sultanát se poté stal vazalem Mongolů.

Čtyřiceti mučedníků. Je tam i kostel svatého Blažeje, ale nemohl jsem tam jít, neboť byl nahoře v citadele. V oktávě Velikonoc (4. dubna) jsme přišli do Cesareje v Kappadokii, kde je kostel svatého Basila Velikého. Potom jsme za patnáct dní (tj. 19. dubna) přišli do Yconia, cestující po krátkých úsecích a odpočívající na mnoha místech, neboť jsme nemohli dostat koně dost rychle. A můj průvodce dělal tento kousek: v každém městě prodal svůj nárok na zaopatření na tři dny.¹²³ Velice mě to trápilo, ale neodvážil jsem se promluvit, neboť mohl mě nebo naše sluhy prodat či zabít; a nebyl by nikdo, kdo by mu v tom bránil. V Yconiu jsem našel několik Franků a jednoho janovského obchodníka z Akkonu, jménem Mikuláš, ze Santo Siro, který se svým společníkem, Benátčanem jménem Benefatius de Molendino, získal monopol na všechen kamenec v Turzii, takže jej soldán nemohl prodat nikomu jinému než těm dvěma; a oni jej dále prodávali tak drazé, že co se dříve prodávalo za patnáct byzantů, prodává se nyní za padesát. Můj průvodce mě představil soldánovi. Soldán řekl, že mě rád dá dopravit k Arménskému či Kilikijskému moři. Ale ten obchodník (Mikuláš), věda, že by se o mě Saracéni málo starali a že jsem nadmíru unaven společností svého průvodce, který mě denně obtěžoval žádostmi o dary, mě dal dopravit do Curty, přístavu krále Arménie. Tam jsem přibyl den před Nanebevstoupením Páně (5. května) a zůstal jsem do dne po Letnicích (17. května). Tehdy jsem se doslechl, že od krále (Arménie) přišli poslové k jeho otci, a tak jsem naložil naše věci na loď, aby je dopravila do Akkonu, a sám jsem se ihned vypravil ke královu otci, abych se dozvěděl, zda nedostal nějaké zprávy od svého syna. Našel jsem ho v Assis se všemi jeho syny kromě jednoho, zvaného Barunusin, který si dával stavět hrad; a od svého syna obdržel posly (se zprávou), že se vrací a že mu Mangu chán značně snížil tribut a udělil mu výsadu, že do jeho země nebudou vstupovat žádní vyslanci;¹²⁴ proto stařec se všemi svými

¹²³ Průvodce s úředním listem měl právo požadovat od měst na trase koně a potraviny; tento nárok zřejmě prodával samotným městům výměnou za peníze.

¹²⁴ Tato výsada měla velký praktický význam: mongolští poslové a úředníci na cestách měli právo na ubytování, koně a zaopatření od místního obyvatelstva, což poddané země

syny a vším svým lidem slavil velkou slavnost. Dal mě dopravit k moři, do přístavu zvaného Auax, a odtud jsem se přeplavil na Kypř a v Nikósii jsem našel Vašeho provinciála, který mě ještě téhož dne vzal s sebou do Antiochie, která je ve velmi zpustlém stavu. Byli jsme tam o svátku apoštolů Petra a Pavla (29. června). Odtud jsme přišli do Tripolisu, kde jsme o Nanebevzetí blahoslavené Panny (15. srpna) konali kapitolu; a provinciál mi nařídil zůstat v Akkonu a nedovolil mi přijít k Vám, přikázav mi, abych Vám napsal vše, co mám říci, po doručiteli tohoto listu. Neodvažuje se nedbat svého slibu poslušnosti, učinil jsem, jak nejlépe jsem mohl, a napsal jsem; a prosím Vaši velkou dobrotivost o milost za to, co je řečeno buď příliš mnoho, nebo příliš málo, nebo nerozvážně či pošetile, neboť to pochází od muže nevelkých schopností, nezvyklého sestavovat tak dlouhá vyprávění.

Pokoj Boží, kterýž převyšuje všeliký rozum, ostříhej srdce Vašeho i mysli.

Rád bych Vás spatřil, jakož i ty zvláštní přátele, které mám ve Vašem království; proto, nebude-li to Vašemu Veličenstvu nemilé, prosil bych Vás, abyste napsal provinciálovi, aby mi dovolil přijít k Vám a po nějaké krátké době se vrátit do Svaté země.

těžce zatěžovalo.

XXXIX. Rady králi

Vězte o Turcích, že ani jeden muž z deseti (mezi nimi) není Saracén; skoro všichni jsou Arméni a Řekové, a (zemi) vládnou děti. Soldán, který byl poražen od Tartarů (jak jsem vyprávěl), měl totiž za zákonnou manželku jednu Ibérku, s níž měl jednoho syna, slabocha, o němž nařídil, že má být (po něm) soldánem. S jednou řeckou konkubínou, kterou (později) dal jistému mocnému emírovi, měl dalšího syna; a ještě jiného měl s jednou Turkyní; a spousta Turků a Turkmenů se s tímto spikla, aby zabili syny křesťanských (žen). Umluvili se, jak mi bylo řečeno, že až zvítězí, zboří všechny kostely a vydají na smrt všechny, kdo se nestanou Saracény. Byl však poražen a mnoho jeho přívrženců bylo zabito. Podruhé sebral vojsko a tentokrát byl zajat a dosud je držen v okovech. Pacaster, syn Řekyně, se se svým nevlastním bratrem dohodl, že on bude soldánem, neboť ten druhý je neduživý, a poslali ho k Tartarům; a to rozhněvalo jeho příbuzné z matčiny strany, té Ibérky neboli Gruzínky. A tak v Turcii vládne dítě bez pokladu, s nemnoha vojáky a mnoha nepřáteli. Syn Vastaciův je neduživý a vede válku se synem Assanovým, který je rovněž mladík a je pod jhem Tartarů; kdyby tedy vojsko církve přišlo do Svaté země, bylo by velmi snadné všechny tyto země dobýt nebo jimi projít. Uherský král nemá na nejvýš více než třicet tisíc vojáků. Z Kolína do Konstantinopole není na voze víc než čtyřicet dní. Z Konstantinopole do země krále Arménie není ani tak daleko. V minulých dobách tudy táhli udatní muži a zdařilo se jim to, ačkoli měli nejmocnější protivníky, které Bůh od té doby sprovodil ze

světa. Ani bychom (kdybychom šli touto cestou) nebyli vydáni nebezpečím moře a libovůli lodníků, a cena, kterou by bylo třeba dát za loďstvo, by stačila na výdaje (celé) cesty po souši. Říkám s jistotou, že kdyby Vaši sedláci –nemluvím o knížatech a šlechticích –cestovali tak jako tartarská knížata a spokojili se s podobnou stravou, dobyli by celého světa.

Nezdá se mi prospěšné posílat k Tartarům dalšího bratra, jako jsem šel já nebo jako chodí bratři kazatelé; ale chce-li pán papež, který je hlavou všech křesťanů, poslat s náležitou okázalostí biskupa a odpovědět na ty pošetilosti, které již třikrát napsali Frankům (jednou papeži Inocenci IV. blahé paměti a dvakrát Vám: jednou po Davidovi, který Vás oklamal,¹²⁵ a nyní po mně), mohl by jim říci, cokoli by chtěl, a také je přimět, aby odpověděli písemně. Vyslechnou všechno, co jim vyslanec má říci, a vždy se ptají, zda má ještě co říci; musí však mít dobrého tlumočníka –ba několik tlumočníků –a hojné cestovní prostředky atd.

¹²⁵David byl jedním z poslů, kteří v prosinci 1248 přišli ke králi Ludvíkovi na Kypr jménem mongolského velitele Eldžigideje a vzbudili naději na spojení proti muslimům; na jejich podnět vypravil Ludvík poselstvo bratra Ondřeje.